

KNO.410.006.00.2015
Nr ewid. 227/2015/P/15/027/KNO

Informacja o wynikach kontroli

KOMERCJALIZACJA WYNIKÓW BADAŃ NAUKOWYCH

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

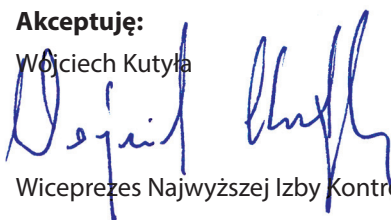
Dyrektor Departamentu Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego:

Piotr Prokopczyk

Akceptuję:

Wojciech Kutyla

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Zatwierdzam:

Krzysztof Kwiatkowski

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Warszawa, dnia 15 marca 2016 r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

1. ZAŁOŻENIA KONTROLI	6
2. PODSUMOWANIE WYNIKÓW KONTROLI.....	8
2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności	8
2.2. Uwagi końcowe i wnioski	9
3. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	14
3.1. Programy wspierające komercjalizację wyników badań naukowych.....	14
3.1.1. Założenia komercjalizacji wyników badań naukowych oraz zakres ich finansowania	14
3.1.2. Ustanawianie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju wybranych programów i przedsięwzięć.....	20
3.1.3. Nadzór Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nad realizacją zadań przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w obszarze wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych.....	27
3.2. Realizacja programów i przedsięwzięć wspierających komercjalizację wyników B+R.....	28
3.2.1. Prawidłowość zawierania i realizacji umów przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju i Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.....	28
3.2.2. Realizacja umów przez objętych kontrolą beneficjentów	33
3.3. Przygotowanie uczelni do komercjalizacji wyników badań naukowych	37
3.3.1. Strategie i procedury ochrony własności intelektualnej w szkołach wyższych	37
3.3.2. Uwarunkowania organizacyjno-administracyjne w obszarze ochrony własności intelektualnej w szkołach wyższych	41
3.3.3. Działania na rzecz komercjalizacji wyników badań podejmowane przez kontrolowane uczelnie	44
3.4. Weryfikacja i ewaluacja wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych.....	48
3.4.1. Weryfikacja i ewaluacja wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju	48
3.4.2. Weryfikacja i ewaluacja wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	51
4. INFORMACJE DODATKOWE	53
4.1. Przygotowanie kontroli	53
4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli.....	53
5. ZAŁĄCZNIKI	55

Wykaz stosowanych skrótów, skrótowców i pojęć

Akademicki inkubator przedsiębiorczości	Podmiot, który może być tworzony (w formie jednostki ogólnouczelnianej, spółki lub fundacji) w celu wsparcia działalności środowiska akademickiego lub pracowników uczelni i studentów będących przedsiębiorcami ¹ . Akademickie inkubatory przedsiębiorczości mogły być tworzone w formie fundacji do dnia 1 października 2014 r.
B+R, działalność badawczo-rozwojowa	Działalność twórcza obejmująca badania naukowe lub prace rozwojowe, podejmowana w sposób systematyczny w celu zwiększenia zasobów wiedzy oraz wykorzystania zasobów wiedzy do tworzenia nowych zastosowań (art. 2 pkt 6 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki ²).
Badania naukowe	Obejmują: a) badania podstawowe – oryginalne prace badawcze eksperymentalne lub teoretyczne, podejmowane przede wszystkim w celu zdobywania nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na bezpośrednie praktyczne zastosowanie lub użytkowanie, b) badania stosowane – prace badawcze podejmowane w celu zdobycia nowej wiedzy, zorientowane przede wszystkim na zastosowanie w praktyce, c) badania przemysłowe – badania mające na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności w celu opracowywania nowych produktów, procesów i usług lub wprowadzania znaczących ulepszeń do istniejących produktów, procesów i usług; badania te obejmują tworzenie elementów składowych systemów złożonych, szczególnie do oceny przydatności technologii rodzajowych, z wyjątkiem prototypów objętych zakresem prac rozwojowych (art. 2 pkt 3 ustawy o zasadach finansowania nauki).
CTT	Centrum Transferu Technologii. Celem działalności CTT jest stymulowanie innowacyjności uczelni oraz umożliwienie wykorzystania w pełni potencjału intelektualnego pracowników naukowych. Do zadań CTT należy transfer wyników prac naukowych do gospodarki, prowadzenie działalności w zakresie ochrony własności intelektualnej, budowa sieci współpracy między sferą nauki a gospodarką dla ułatwiania i zintensyfikowania przepływu innowacyjnych technologii i wiedzy.
Innowacyjność	Pojęcie innowacji jest rozumiane przede wszystkim jako wprowadzenie do użytku nowych rzeczy, pomysłów lub sposobów postępowania. Innowacja utożsamiana jest najczęściej ze zmianami technicznymi i pojmowana jako prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej, której wynikiem są wdrażane do gospodarki wynalazki, prawa ochronne. Według wydanego przez OECD ³ podręcznika <i>Oslo Manual</i> (wydanie polskie: <i>Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji</i>), działalność innowacyjna (<i>innovation activities</i>) obejmuje wszystkie działania o charakterze naukowym, technicznym, organizacyjnym, finansowym i komercyjnym, które rzeczywiście powadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji. Innowacje obejmują szereg działań, które nie wchodzą w zakres działalności B+R, takich jak późne etapy działalności rozwojowej na potrzeby fazy przedprodukcyjnej, produkcji i dystrybucji, a także prace rozwojowe o mniejszym stopniu nowości, prace wspomagające takie jak szkolenia i przygotowanie rynku, działania rozwojowo-wdrożeniowe, takie jak nowe metody marketingowe czy nowe metody organizacyjne. Działalność innowacyjna może również obejmować nabycie wiedzy zewnętrznej lub dóbr inwestycyjnych poza działalnością B+R ⁴ .

¹ Art. 86 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r. poz. 572, ze zm.) zwanej dalej: *ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym*.

² Dz. U. z 2014 r. poz. 1620, ze zm., zwana dalej: *ustawą o zasadach finansowania nauki* lub u.z.f.n.

³ Organisation for Economic Cooperation and Development.

⁴ *Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, wydanie trzecie (dostępny m.in.: <http://www.uwm.edu.pl/ciitt/wp-content/uploads/2013/10/Podrecznik-OSLO-MANUAL1.pdf>).

Komercjalizacja B+R	W prawie polskim nie ma zdefiniowanego pojęcia <i>komercjalizacji B+R</i> (badania i rozwój). W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że komercjalizacja wiedzy to całokształt działań związanych z przekształceniem wiedzy w nowe produkty, technologie i rozwiązania organizacyjne ⁵ . W węższym znaczeniu przyjmuje się komercjalizację jako udostępnienie innym podmiotom, głównie przedsiębiorcom, nowego produktu, metody czy rozwiązania, w celu uzyskania korzyści majątkowych na zasadach rynkowych. W jednostkach naukowych i instytucjach finansujących komercjalizacją określa się udostępnienie praw do konkretnych wyników badań naukowych lub prac rozwojowych innym podmiotom, przede wszystkim przedsiębiorcom w celu osiągnięcia korzyści majątkowych ⁶ . Pojęcie komercjalizacji nie zawsze jest tożsame z pojęciem wdrożenia.
Komercjalizacja bezpośrednia	Sprzedaż wyników badań naukowych, prac rozwojowych lub <i>know-how</i> związanego z tymi wynikami lub oddawanie do użytkowania tych wyników lub <i>know-how</i> , w szczególności na podstawie umowy licencyjnej, najmu oraz dzierżawy ⁷ .
Komercjalizacja pośrednia	Obejmowanie lub nabywanie udziałów lub akcji w spółkach w celu wdrożenia lub przygotowania do wdrożenia wyników badań naukowych, prac rozwojowych lub <i>know-how</i> związanego z tymi wynikami ⁸ .
KEJN	Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych.
Minister	Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
MNiSW, Ministerstwo	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
MŚP	Małe i średnie przedsiębiorstwa.
NCBiR	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Agencja wykonawcza Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, realizująca zadania z zakresu polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa.
NCN	Narodowe Centrum Nauki.
Prawa własności intelektualnej	Prawa własności do wyników badań naukowych lub prac rozwojowych będących wynalazkiem, wzorem użytkowym, wzorem przemysłowym lub topografią układu scalonego, wyhodowaną albo odkrytą i wyprowadzoną odmianą rośliny oraz utworem lub informacją związaną z tymi wynikami, w szczególności <i>know-how</i> ⁹ .
Wdrożenie	Udokumentowane, praktyczne wykorzystanie wyniku badań naukowych lub prac rozwojowych przez podmiot inny niż jednostka naukowa, która wykonała dane badanie naukowe lub pracę rozwojową. Efekty wdrożenia mogą mieć wymiar finansowy, gospodarczy lub społeczny.

⁵ Ewaluacja procesu komercjalizacji wyników prac B+R oraz współpracy jednostek naukowych z przedsiębiorcami w ramach I osi priorytetowej Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (Poddziałanie 1.1.2 oraz Poddziałanie 1.3.1), grudzień 2013. W tym opracowaniu została również omówiona literatura przedmiotu.

⁶ Definicja została opracowana na podstawie publikacji NCBiR *Komercjalizacja B+R dla praktyków 2013*, Warszawa 2013 (dostępny m.in.: <http://patenty.bg.agh.edu.pl/graf/komercjalizacja2.pdf>).

⁷ Art. 2 ust. 1 pkt 35 Prawa o szkolnictwie wyższym.

⁸ Art. 2 ust. 1 pkt 36 Prawa o szkolnictwie wyższym.

⁹ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 1198).

Temat kontroli

Kontrola planowa – *Komercjalizacja wyników badań naukowych* (P/15/027) została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli.

Cel i zakres kontroli

Celem głównym kontroli była ocena skuteczności wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych w zakresie zwiększania innowacyjności gospodarki. Ocena dotyczyła w szczególności:

- 1) zgodności działań wspierających komercjalizację wyników badań naukowych z dokumentami strategicznymi i innymi założeniami odnoszącymi się do Polski, głównie w obszarze innowacyjności;
- 2) zgodności działań wspierających komercjalizację wyników badań naukowych z przyjętymi założeniami;
- 3) stopnia osiągnięcia założonych celów w realizowanych programach, w tym zwiększenia innowacyjności gospodarki;
- 4) prawidłowości określenia, osiągania i raportowania wskaźników oraz dotyczących komercjalizacji wyników badań naukowych;
- 5) sposobu weryfikacji osiąganych wskaźników rezultatów przez wykonawców projektów w programach wspierających komercjalizację wyników badań naukowych.

Kontrolę przeprowadzono w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz w sześciu podmiotach, które otrzymały dofinansowanie od NCBiR (dwie publiczne szkoły wyższe, dwa instytuty badawcze oraz dwa podmioty komercyjne). Kontrola w MNiSW, NCBiR oraz w jednostkach publicznych została przeprowadzona na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁰, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 tej ustawy (legalność, gospodarność, celowość i rzetelność). Czynności kontrolne w pozostałych jednostkach były prowadzone na podstawie art. 2 ust. 3 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 3 tej ustawy (legalności, gospodarności). Okres objęty kontrolą obejmował lata 2011–2015 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych). Kontrolę przeprowadzono w okresie od 3 sierpnia do 30 października 2015 r.

W informacji wykorzystano również wyniki kontroli – *Zarządzanie własnościami intelektualną w szkołach wyższych* (P/14/084), której głównym celem było dokonanie oceny ochrony i wykorzystania własności intelektualnej przez kontrolowane szkoły wyższe. W kontroli tej skoncentrowano się przede wszystkim na zagadnieniach dotyczących przygotowania naukowców i uczelni do identyfikacji wiedzy wymagającej ochrony, ich aktywności w poszukiwaniu potencjału komercyjnego projektów oraz adekwatności i skuteczności działań podejmowanych przez uczelnie w celu ochrony swojej własności intelektualnej. Kontrolę przeprowadzono w ośmiu publicznych szkołach wyższych na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 tej ustawy (legalność, gospodarność, celowość i rzetelność). Kontrolą objęto okres od 1 października 2011 do 30 września 2014 r. Czynności kontrolne prowadzono od 17 grudnia 2014 r. do 16 kwietnia 2015 r.

¹⁰ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096, dalej: ustawa o NIK.

Uzasadnienie podjęcia kontroli

W obecnym stadium rozwoju Polski zwraca się uwagę na ryzyko pułapki średniego dochodu jako konsekwencji niewystarczającego wsparcia innowacyjności. Oznacza to sytuację, w której szybko rosnąca gospodarka po osiągnięciu określonego poziomu rozwoju zaczyna tracić dynamikę i wchodzi w okres spowolnionego wzrostu PKB¹¹. Przyczynami takiego stanu mogą być trudności z przestawieniem gospodarki ze wzrostu opartego na imporcie nowoczesnych technologii na rozwój oparty na własnym potencjale badawczym oraz zanikanie przewagi konkurencyjnej bazującej na relatywnie niskich kosztach pracy. Wspomagające rozwój gospodarczy działania zaradcze mogą polegać na zastąpieniu imitacyjnego modelu gospodarczego (powielającego w znacznej mierze produkcję krajów bardziej zaawansowanych technologicznie) modelem nastawionym na wykorzystywanie wiedzy i innowacji oraz wspierającym stały postęp technologiczny przemysłu i sektora usług¹². Innowacje zarówno technologiczne jak i organizacyjne pozwalają zwiększyć wydajność pracy, co wspiera zarówno wzrost PKB jak i wynagrodzeń pracujących.

Kwestie te znajdują swoje odzwierciedlenie w rankingach innowacyjności sporządzanych przez Unię Europejską. W 2012 r. Polska zajęła 24 miejsce na 27 krajów objętych rankingiem opublikowanym w 2013 r. Słabszą pozycję zajęły tylko Łotwa, Rumunia i Bułgaria. Do słabości Polski w tym zakresie zaliczono między innymi: niskie wydatki sektora prywatnego na badania i rozwój, słabość współpracy nauki i biznesu, spadek liczby małych i średnich przedsiębiorstw wprowadzających innowacje produktowe lub procesowe (*Innovation Union Scoreboard 2013*). W latach 2013 i 2014 innowacyjność mierzona w tym rankingu nieznacznie wzrosła, aczkolwiek jej poziom jest zbliżony do odnotowanego w 2007 r. Polska znajduje się poniżej średniej UE w zakresie: ubiegania się o patenty międzynarodowe, zagraniczną komercjalizację patentów, niską liczbę uczestników studiów doktoranckich spoza Unii Europejskiej (*Innovation Union Scoreboard 2015*)¹³.

¹¹ P. Wieczorek, *Gospodarcze dylematy Polski – szansa na przyspieszenie wzrostu a ryzyko dryfu rozwojowego*, „Kontrola Państwowa” nr 5, wrzesień–październik 2015, s. 133.

¹² Ibidem, s. 133–135.

¹³ *Innovation Union Scoreboard 2015*, European Union 2015. (http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf).

2.1 Ogólna ocena kontrolowanej działalności

W latach 2011–2015 Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju zaangażowali prawie 3,4 mld zł¹⁴ we wsparcie komercjalizacji wyników badań naukowych. Pomimo zgodności ze strategicznymi kierunkami badań naukowych, poszczególne inicjatywy (programy i przedsięwzięcia) charakteryzowały się opóźnieniami, brakiem stabilności finansowania, niepełnym określeniem wskaźników oraz słabością nadzoru Ministra. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli stwierdzone wady w systemie wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych skutkują słabszym od zakładanego wzrostem innowacyjności polskiej gospodarki w przyjętej perspektywie czasowej.

Minister realizował trzy inicjatywy o łącznej wartości 82,8 mln zł – „TOP 500 Innovators”, „Brokerzy Innowacji” oraz „Inkubator Innowacyjności”. Ich celem było podniesienie kwalifikacji kadr sektora B+R w zakresie współpracy z podmiotami gospodarczymi oraz upowszechnianie wyników badań naukowych w środowisku przedsiębiorców. Natomiast NCBiR prowadziło 14 inicjatyw o wartości 3,3 mld zł¹⁵. Najwięcej środków publicznych (71%) zakontraktowano w ramach trzech inicjatyw Centrum: „Programu Badań Stosowanych” (1,3 mld zł), „Innotech” (0,7 mld zł) oraz „Demonstrator+. Wsparcie Badań Naukowych i Prac Rozwojowych w Skali Demonstracyjnej” (0,4 mld zł). Obejmowały one dofinansowanie badań naukowych, prac wdrożeniowych oraz testowanie innowacyjnych technologii, produktów i usług w obszarach uznanych za strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego państwa. [str. 17–19]

W ocenie NIK, opóźnienia w realizacji trzech programów NCBiR oraz brak stabilności finansowania mogą ograniczyć skuteczność wsparcia komercjalizacji. Niezgodnie z harmonogramem i planem finansowym realizowano programy „Innolot”, „Innomed” oraz „Spin-Tech” (o wartości 0,6 mld zł), których celem jest m.in. zwiększenie konkurencyjności polskiej gospodarki w sektorze lotniczym, wzrost dostępności zaawansowanych produktów medycznych dla osób chorych. Podczas kontroli stwierdzono również wady projektowe programów (np. niewłaściwe określenie wskaźników i wartości docelowych), które mogą utrudnić Ministrowi i NCBiR prawidłową weryfikację osiągniętych rezultatów. NIK pozytywnie ocenia natomiast zgodną z przyjętymi założeniami finansowymi realizację największych programów wspierających komercjalizację („Innotech”, „Program Badań Stosowanych”). Pozytywna ocena dotyczy również wymienionych wyżej trzech inicjatyw Ministra. [str. 28, 32]

Minister przeprowadzał systematycznie kontrole w NCBiR dotyczące jego gospodarki finansowej oraz wykonywania zadań. Monitorował również realizację wniosków pokontrolnych. Podczas kontroli NIK stwierdzono jednak nieprawidłowości, które wskazują na słabość nadzoru Ministra nad NCBiR. Przygotowane przez Centrum plany ewaluacji strategicznych programów badań naukowych nie zawierały wszystkich elementów wnioskowanych przez Ministra. Zakres planowanych ewaluacji był określany zbyt ogólnie – bez wskazania wartości mierników, które należy zbadać przed wydaniem oceny na temat stopnia osiągnięcia celów programów. Pomimo zgłaszanych uwag, Ministrowi nie udało się wyegzekwować od Dyrektora NCBiR określenia takich wartości. Minister nie podjął również we właściwym czasie działań nadzorczych wobec

¹⁴ Dane finansowe obejmują w 2015 r. okres do dnia 31 lipca 2015 r.

¹⁵ Były to następujące programy i przedsięwzięcia: „Blue Gas – Polski Gaz Łupkowy”, „Bridge Alfa”, „Bridge Mentor”, „CuBr”, „Wsparcie badań naukowych i prac rozwojowych w skali demonstracyjnej. Demonstrator+” zwanym dalej: Demonstrator+, „Gekon”, „Graf-Tech”, „Innotech”, „Innolot”, „Innomed”, „Patent Plus”, Program Badań Stosowanych, „Spin-Tech”, „Tango”.

NCBiR, w konsekwencji Centrum dokonało wyboru projektów w przedsięwzięciu „Bridge Alfa” z naruszeniem obowiązującej procedury. NIK zauważyła również luki w nadzorze Ministra nad NCBiR w zakresie przedsięwzięć finansowanych ze środków unijnych spowodowane błędną interpretacją przepisów ustawy o NCBiR. [str. 27– 28]

Objęte badaniem kontrolnym w NCBiR i u beneficjentów¹⁶ umowy o dofinansowanie projektów wspierających komercjalizację wyników badań naukowych były realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami. Tylko w trzech przypadkach stwierdzono nieprawidłowości, np. nierzetelne wykazywanie w sprawozdaniu dla GUS wysokości dofinansowania ze środków publicznych. W wyniku realizacji projektów beneficjenci podejmowali pierwsze próby komercjalizacji ich wyników, prowadzili działania promocyjne oraz dokonywali zgłoszeń patentowych. Weryfikowanie przez NCBiR rezultatów inicjatyw wspierających komercjalizację B+R odbywało się zgodnie z obowiązującymi procedurami oraz warunkami umów zawartych z beneficjentami. [str. 34–35]

Aby zapewnić odpowiedni poziom ochrony prawnej wyników badań naukowych i zwiększyć szanse na ich komercjalizację, w skontrolowanych szkołach wyższych przyjęto strategię zarządzania własnością intelektualną i stworzono w tym celu adekwatne warunki organizacyjno-administracyjne. Dodatkowo uczelnie wspomagały pracowników w rozwijaniu wiedzy przydatnej z punktu widzenia komercjalizacji, ustanawiając system zachęt finansowych oraz rozwiązań promujących rozwój zawodowy. Szkoły wyższe stosowały różne modele zarządzania własnością intelektualną – najczęściej przy udziale akademickich centrów transferu technologii lub spółek celowych. Przypadki nieprzestrzegania/niedostosowania wewnętrznych procedur w ochronie wyników badań naukowych stwierdzono w trzech skontrolowanych uczelniach¹⁷. [str. 37–39]

Uczelnie podejmowały działania ochrony prawnej swojej własności intelektualnej, powstałej w wyniku prowadzonych badań naukowych i prac rozwojowych. Działania te skutkowały znaczną liczbą zgłoszeń wynalazków do Urzędu Patentowego RP, natomiast istotna część patentów wygasła po upływie pierwszego, trzyletniego okresu ochrony, co wskazuje na niski potencjał komercjalizacyjny chronionych dóbr. Skontrolowane uczelnie podejmowały szereg działań w celu transferu technologii z nauki do biznesu, przy czym ich efekty nie były w większości uczelni satysfakcjonujące. [str. 40–41, 46–47]

2.2 Uwagi końcowe i wnioski

1. Jedną z głównych barier komercjalizacji wyników badań naukowych w Polsce jest niskie zainteresowanie przedsiębiorców działaniami innowacyjnymi. Przepływy środków na badania z sektora gospodarki do wyższych uczelni i instytutów badawczych wynosiły zaledwie 0,03% PKB, co zdaniem ekspertów oznacza, że rynek badań naukowych w Polsce bardzo słabo funkcjonuje. Faktyczną skalę rynku badań naukowych określają przepływy środków z przedsiębiorstw do wyższych uczelni i instytutów. Przepływy te stanowiły w 2011 r. ok. 3% wszystkich nakładów na badania w Polsce, co wyniosło 0,4 mld zł i odpowiadało 0,03% PKB. Około 70% tych przepływów trafiło do instytutów badawczych. Powyższe uwarunkowanie powoduje, że tzw. wskaźnik BERD

¹⁶ Badaniem kontrolnym w NCBiR objęto 22 umowy o dofinansowanie projektów o łącznej wartości 306,6 mln zł. Dodatkowo przeprowadzono kontrolę u sześciu beneficjentów, którzy realizowali 12 projektów o łącznej wartości 42.851,6 tys. zł.

¹⁷ Nieprzestrzeganie/niedostosowania wewnętrznych procedur stwierdzono w Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach, Akademii Górniczo--Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie oraz w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym.

(wydatki biznesu na B+R) sytuuje nasz kraj na jednym z ostatnich w krajach OECD (lepsze wskaźniki w tym zakresie odnotowały m.in. Węgry i Turcja). W wysoko innowacyjnych gospodarkach wskaźnik ten jest kilkunastokrotnie wyższy niż w Polsce¹⁸.

Wpływa na to niski rozwój kultury innowacyjności, dominacja zagranicznych centrów podejmowania decyzji w większości dużych firm, imitacyjny charakter inwestycji w innowacje (oparty na nabyciu maszyn i urządzeń) oraz niewielkie zainteresowanie materialne wynalazców komercjalizacją wyników badań naukowych i brak umiejętności współpracy sektora nauki z biznesem.

W strukturze przedsiębiorstw w Polsce dominują podmioty najmniejsze zatrudniające do 9 pracowników (mikroprzedsiębiorstwa), które stanowią 95% ogólnej populacji przedsiębiorstw. Pozostałe podmioty to małe firmy (3%), średnie – 0,9% i duże – 0,2%¹⁹. Badania nad innowacyjnością mikroprzedsiębiorstw wykazują, że im mniejsza firma, tym rzadziej prowadzi działalność innowacyjną²⁰. Aktywność innowacyjną wykazują głównie duże podmioty gospodarcze zatrudniające powyżej 250 pracowników. W latach 2012–2014 działalność taką prowadziło 18,6% przedsiębiorstw przemysłowych i 12,3% przedsiębiorstw usługowych²¹. Podmioty te wprowadziły nowe lub istotnie ulepszone innowacje produktowe (wyroby lub usługi), procesowe (metody wytwarzania wyrobów lub wspierania procesów z zakresu logistyki i dystrybucji), organizacyjne (metody działania, podziału zadań i uprawnień decyzyjnych) lub marketingowe (techniki promocji produktów, metody kształtowania cen wyrobów i usług). Innowacje produktowe lub procesowe wprowadzono przede wszystkim w dwóch działach przemysłu: *Produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych* (45,6%) oraz *Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych* (38,9%). W 2014 r. nakłady na działalność innowacyjną w sektorze przemysłowym wyniosły 24,6 mld zł, a w sektorze usług – 13 mld zł (w 2013 r. wyniosły odpowiednio 21 mld zł i 12 mld zł).

Polityka państwa w obszarze nauki i innowacyjności zmierza do stworzenia mechanizmów stymulujących sektor gospodarki do inwestowania w działalność B+R. Ze względu na fakt, że działalność innowacyjna wiąże się z ryzykiem ekonomicznym, znaczna część instrumentów wsparcia ma charakter finansowy w formie bezwrotnych dotacji bądź instrumentów dłużnych i kapitałowych. W latach 2011–2013 publiczne wsparcie finansowe na działalność innowacyjną otrzymało 25,1% aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych (wobec 25,9% w latach 2010–2012)²². W nowej perspektywie finansowej zaplanowano transformację systemu wsparcia przedsiębiorców opartego na dotacjach w kierunku instrumentów zwrotnych, zwiększających efekt dźwigni finansowej. W ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020 przewidziano wiele instrumentów tego typu wsparcia: kredyty na innowacje technologiczne (jako kontynuacja PO IG), fundusze gwarancyjne, fundusze typu *venture capital* oraz fundusze kapitału zaangażowanego. Zwiększono również nacisk na finansowanie badań naukowych i przemysłowych realizowanych wspólnie przez podmioty gospodarcze i publiczne jednostki naukowe.

¹⁸ W. Orłowski, *Komercjalizacja badań naukowych w Polsce. Bariery i możliwości ich przełamania*, Warszawa lipiec 2013, str. 3, 25–26.

¹⁹ Diagnoza Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020, *Analiza wyzwań, potrzeb i potencjałów – podejście tematyczne i terytorialne*, Warszawa, grudzień 2013 r., str. 15. Źródło: <http://www.mg.gov.pl/Fundusze+UE/POIR+2014-2020/Dokumenty/Diagnoza>.

²⁰ Tamże, str. 19.

²¹ *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2012–2014*, Opracowanie sygnałne Głównego Urzędu Statystycznego z 30 września 2015 r., Warszawa.

²² *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011–2013*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 83.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, skuteczność takiej interwencji wymaga odpowiedniego skoordynowania działań władz publicznych odpowiedzialnych za sprawy państwa w obszarze gospodarki oraz nauki i szkolnictwa wyższego. Działania te powinny być ukierunkowane na poprawę warunków prowadzenia działalności innowacyjnej przez przedsiębiorców, a w szczególności sektor MSP, oraz stworzenie odpowiedniej oferty badawczo-rozwojowej przez publiczne jednostki naukowe.

2. Dokumenty strategiczne nie określają polskiej specjalizacji w zakresie określonych dziedzin nauki. W *Krajowym Programie Badań* określono szerokie spektrum badań traktowanych jako strategiczne²³. Brak specjalizacji naukowej dotyczy również inicjatyw wspierających komercjalizację wyników badań naukowych w Polsce, w tym badań stosowanych. Największa ze skontrolowanych inicjatyw – Program Badań Stosowanych jest adresowany do podmiotów prowadzący badania w dziewięciu różnorodnych obszarach²⁴. Dlatego Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia programy sektorowe realizowane przez NCBiR reagujące na potrzeby i wnioski bezpośrednio zgłaszane przez przedstawicieli gospodarki²⁵. Zdaniem NIK rozwój i prawidłowa realizacja programów sektorowych może przyczynić się również do większego zaangażowania się podmiotów gospodarczych w finansowanie działalności B+R²⁶.

Wyniki kontroli NIK *Zarządzanie własnością intelektualną w szkołach wyższych (P/14/084)* potwierdzają m.in. ustalenia kontroli *Efekty działalności instytutów badawczych (P/14/070)*, że nadmiernie promowano osiągnięcia ilościowe w zakresie działań wspierających komercjalizację wyników badań naukowych, np. liczbę patentów lub zgłoszeń patentowych bez zróżnicowania ich rangi. Dlatego NIK pozytywnie ocenia zmiany dokonane w kryteriach oceny parametrycznej zawarte w podpisanym w dniu 27 października 2015 r. rozporządzeniu²⁷, w którym m.in. zwiększona została liczba punktów przyznawana za patent udzielony w Polsce do 30 pkt i wprowadzona została podwyższona punktacja za patent udzielony za granicą (40 pkt). Jednocześnie w zmienionych kryteriach oceny parametrycznej będą również uwzględniane przychody jakie osiągnęła jednostka ze sprzedaży produktów powstałych w wyniku wdrożenia w jednostce wyników jej własnych badań.

²³ *Krajowy Program Badań* obejmował siedem kierunków strategicznych wyszczególnionych powyżej takich m.in. jak: nowe technologie w zakresie energetyki; środowisko naturalne, rolnictwo i leśnictwo; społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków oraz bezpieczeństwo i obronność państwa.

²⁴ Zdefiniowane w ramach PBS dziewięć obszarów to: nauki chemiczne; geologia, górnictwo i budownictwo; technologie informacyjne, elektronika, automatyka i robotyka; energetyka i elektrotechnika; materiały i technologie materiałowe; mechanika i transport; nauki medyczne i farmaceutyczne; nauki biologiczne, rolnicze, leśne i weterynaryjne; interdyscyplinarny. Opis programu PBS dostępny: http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/pl/defaultopisy/525/1/1/program_badan_stosowanych_opis.pdf.

²⁵ W okresie objętym kontrolą NCBiR realizował dwa programy sektorowe: „Innolot” i „Innomed”. W dniu 18 grudnia 2015 r. ogłoszony został konkurs na dofinansowanie projektów dla Programu sektorowego „Innochem” finansowanego ze środków w ramach Działania 1.2 „Sektorowe programy B+R” Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Program „Innochem”. Program został zainicjowany przez Polską Izbę Przemysłu Chemicznego w odpowiedzi na skierowane przez NCBiR do podmiotów zrzeszających przedstawicieli poszczególnych sektorów gospodarki zaproszenie do składania ofert na przygotowanie studium wykonalności programu sektorowego. Polska Izba Przemysłu Chemicznego złożyła w 2014 roku studium wykonalności programu sektorowego, będące jednocześnie wnioskiem o ustanowienie programu sektorowego „Innochem”. (Dane za: <http://ncbr.gov.pl/fundusze-europejskie/poir/konkursy/konkurs3122015innochem/aktualnosci>).

²⁶ Jednym z diagnozowanych zjawisk w sferze B+R jest możliwy spadek dynamiki wzrostu nakładów na B+R ze strony przedsiębiorców, dlatego szczególne znaczenie mają programy wspierające ich zaangażowanie. Z badań przeprowadzonych przez firmę doradczą Deloitte „Badania i rozwój w Polsce. Raport 2014” wynikało, że przedsiębiorcy planują stabilizację lub ograniczenie wydatków na B+R. w latach 2013–2014 (zob. *Innowacje 2015*, Instytut Innowacyjna Gospodarka, marzec 2015, s. 21, dostępne: <http://ingos.pl/pl/wszystkie-publicacje>).

²⁷ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz. U. z 2015 r. poz. 2015).

Zmiany w dotychczasowym modelu promowania osiągnięć z zakresu B+R wydają się wskazane ze względu na niską efektywność innowacji w Polsce²⁸.

3. Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego ograniczył nadzór nad realizacją przedsięwzięć dofinansowanych w ramach środków europejskich przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, przyjmując że nadzór ten sprawuje Instytucja Zarządzająca, której funkcję pełni minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Podobne podejście zaobserwowano podczas kontroli w MNiSW oraz NCBiR – *Kształcenie na kierunkach zamawianych* (P/14/028). Po przejściu przez Centrum od 1 września 2011 r. funkcji Instytucji Pośredniczącej dla Priorytetu IV *Szkolnictwo wyższe i nauka* PO KL nadzór Ministra nad realizacją koncepcji kształcenia na kierunkach zamawianych został w znacznym stopniu ograniczony, ponieważ NCBR jako Instytucja Pośrednicząca dla realizacji m.in. Poddziałania 4.1.2 PO KL podlegał Ministrowi Rozwoju Regionalnego – będącego Instytucją Zarządzającą dla PO KL. Minister ten pełnił wiodącą rolę w systemie nadzoru i kontroli nad realizacją Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013. W konsekwencji, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego miał ograniczony wpływ na możliwość zmiany elementów koncepcji kształcenia na kierunkach zamawianych. Zmiany te były dokonywane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w porozumieniu z NCBiR na podstawie decyzji Komisji Europejskiej²⁹.

Faktycznie, stosownie do art. 25 pkt 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju³⁰, za prawidłową realizację programu operacyjnego, o którym mowa w art. 2 pkt 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999³¹, odpowiada instytucja zarządzająca, którą jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Do jego zadań należy monitorowanie postępów w realizacji, ewaluacja programu operacyjnego oraz stopnia osiągnięcia jego celów, jak również prowadzenie kontroli realizacji programu operacyjnego, w tym kontroli poszczególnych dofinansowanych projektów (art. 26 ust. 1 pkt 12 i 14 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju).

Powyższy przepis nie wyklucza jednak obowiązku nadzoru Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nad NCBiR, wynikającego z art. 34 ust. 1 ustawy o NCBiR. Stosownie do powołanego przepisu, Minister sprawuje nadzór nad NCBiR z punktu widzenia legalności, gospodarności oraz rzetelności. Na tej podstawie, w ramach nadzoru, zatwierdza i przyjmuje dokumenty o charakterze planistycznym i sprawozdawczym, przedkładane przez Dyrektora NCBiR. Minister sprawuje więc nadzór nad NCBiR jako podmiotem, a nie nad poszczególnymi realizowanymi przezeń programami.

4. W latach 2011–2015 wysokość środków publicznych zaangażowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w realizację programów

²⁸ Według „Global Innovation Index 2015. Effective Innovation Policies for Development” Polska zajęła 93 miejsce na 141 uwzględnionych w raporcie państw pod względem efektywności innowacji. Jako kryterium efektywności innowacji przyjęto relację osiągnięć (naukowe i technologiczne) do nakładów/zasobów (instytucje, kapitał ludzki, infrastruktury, wyrafinowanie rynku, wyrafinowanie rynku, wyrafinowanie biznesu). Raport dostępny: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2015-v6.pdf#page=3&zoom=auto,-169,124>.

²⁹ Zob. Informacja o wynikach kontroli – *Kształcenie na kierunkach zamawianych*, Najwyższa Izba Kontroli (nr ew. 56/2015/P/14/028/KNO).

³⁰ Dz. U. z 2014 r. poz. 1649, ze zm.

³¹ Dz. Urz. UE L Nr 210, str. 25. Zgodnie z powołanym wyżej przepisem rozporządzenia Rady, „program operacyjny” to dokument przedłożony przez państwo członkowskie i przyjęty przez Komisję, określający strategię rozwoju wraz ze spójnym zestawem priorytetów, które mają być osiągnięte z pomocą funduszu lub, w przypadku celu Konwergencja, z pomocą Funduszu Spójności i EFRR.

i przedsięwzięć w obszarze wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych była znaczna i wynosiła ok. 3.357,1 mln zł³². Tymczasem stopień ich oddziaływania na rozwój gospodarki można będzie zweryfikować dopiero w latach 2019–2025. Zidentyfikowane podczas kontroli opóźnienia w realizacji takich programów jak „Spin-Tech”, „Innomed” oraz „Innolot” mogą spowodować, że zakładane efekty pojawią się jeszcze później. Zdaniem NIK tak odległa perspektywa czasowa wzmacnia znaczenie instrumentów monitorowania postępu rzeczowego programów i przedsięwzięć, a w szczególności ich zgodności z założonymi celami. Zwiększa również odpowiedzialność Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za nadzór nad prawidłową, skuteczną i efektywną realizacją zadań przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju.

5. W latach 2011–2014 liczba realizowanych projektów wspierających pośrednio i bezpośrednio komercjalizację wyników badań naukowych, dofinansowanych ze środków NCBiR, wykazywała tendencję rosnącą: z 1.226 w 2011 r., poprzez 1.901 w 2013 r. do 1.506 w 2014 r. Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na brak zintegrowanej bazy danych, zawierającej kompletną informację na temat projektów badawczych i wdrożeniowych dofinansowanych ze środków publicznych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowe Centrum Nauki. Utworzenie takiej bazy przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego umożliwiłoby identyfikację podobnych inicjatyw badawczych i wdrożeniowych oraz zmniejszyłoby ryzyko podwójnego finansowania badań. Jednym z celów bazy mogłoby być również upowszechnianie wyników badań realizowanych przez publiczne jednostki badawcze.

W celu zwiększenia skuteczności wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych oraz zminimalizowania występujących ryzyk, Najwyższa Izba Kontroli wnosi do:

1. Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego o:

- **wzmocnienie nadzoru nad Narodowym Centrum Badań i Rozwoju w zakresie realizowanych przez Centrum programów i przedsięwzięć w obszarze wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych;**
- **podjęcie działań w celu utworzenia zintegrowanej bazy projektów badawczych i wdrożeniowych dofinansowanych ze środków publicznych, dla zminimalizowania ryzyka podwójnego finansowania.**

2. Dyrektora Narodowego Centrum Badań i Rozwoju o:

- **realizowanie programów i przedsięwzięć zgodnie z obowiązującymi harmonogramami lub dokonywanie ich aktualizacji w związku ze zdiagnozowanymi potrzebami;**
- **przestrzeganie uprawnień Rady NCBiR w zakresie opiniowania założeń projektowanych przedsięwzięć.**

3. Rektorów szkół wyższych o:

- **zintensyfikowanie działań mających na celu tworzenie własności intelektualnej o wysokim potencjale komercjalizacyjnym;**
- **zapewnienie przestrzegania procedur wewnętrznych dotyczących zarządzania własnością intelektualną.**

³² Dane finansowe (wartość dofinansowania w zawartych umowach) obejmują okres do 31 lipca 2015 r. i dotyczą 14 programów i przedsięwzięć realizowanych przez NCBiR: „Blue Gas – Polski Gaz Łupkowy”, „Bridge Alfa”, „Bridge Mentor”, „CuBr”, „Wsparcie badań naukowych i prac rozwojowych w skali demonstracyjnej. Demonstrator+” zwanym dalej: Demonstrator+, „Gekon”, „Graf-Tech”, Innotech, „Innolot”, „Innomed”, „Patent Plus”, Program Badań Stosowanych, „Spin-Tech”, „Tango” oraz trzech programów Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

3.1 Programy wspierające komercjalizację wyników badań naukowych

W latach 2011–2015 Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju zaangażowali prawie 3,4 mld zł³³ we wsparcie komercjalizacji wyników badań naukowych, którego skutkiem powinno być zwiększenie innowacyjności polskiej gospodarki. Przyjęto, że wpływ tej interwencji będzie zauważalny w latach 2019–2025. Minister realizował trzy inicjatywy o łącznej wartości 82,8 mln zł („TOP 500 Innovators”, „Brokerzy Innowacji”, „Inkubator Innowacyjności”). Ich celem było podniesienie kwalifikacji kadr sektora B+R w zakresie współpracy z podmiotami gospodarczymi oraz upowszechnianie wyników badań naukowych w środowisku przedsiębiorców. Natomiast NCBiR prowadziło 14 inicjatyw o wartości 3,3 mld zł³⁴. Najwięcej środków publicznych zakontraktowano w ramach trzech programów Centrum: „Programu Badań Stosowanych” (1,3 mld zł), „Innotech” (0,7 mld zł) oraz „Demonstrator+. Wsparcie Badań Naukowych i Prac Rozwojowych w Skali Demonstracyjnej” (0,4 mld zł). Obejmowały one dofinansowanie badań naukowych, prac wdrożeniowych oraz testowanie innowacyjnych technologii, produktów lub usług w obszarach uznanych za strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego państwa.

3.1.1. Założenia komercjalizacji wyników badań naukowych oraz zakres ich finansowania

W *Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki Dynamiczna Polska 2020* wskazano na potrzebę tworzenia gospodarki opartej na wiedzy poprzez zwiększanie potencjału naukowego, tworzenie zintegrowanej infrastruktury badawczej, wspieranie MŚP (małych i średnich przedsiębiorstw) o dużym potencjale rozwoju oraz komercjalizowanie wynalazków i innowacji. W ramach wspierania współpracy w tworzeniu i wdrażaniu innowacji zalecono kooperację z otoczeniem zewnętrznym³⁵.

W 2013 r. łączne nakłady na badania naukowe i prace rozwojowe wyniosły 14,4 mld zł i były o ponad 1/3 wyższe od nakładów w 2009 r. Nadal jednak w Polsce wartość nakładów na B+R jest niższa od 1% PKB (w 2013 r. wyniosły one 0,87% PKB), podczas gdy średnia dla krajów UE wyniosła 2,01%. W *Strategii Rozwoju Kraju 2020* założono, że udział wydatków na B+R powinien wynieść do 2020 r. 1,7% PKB³⁶.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego określa ramy działalności naukowej i finansuje ją zgodnie z diagnozą i celami *Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015*. W dokumencie tym wskazano, że „Sektor nauki w Polsce wymaga konsekwentnego zwiększania nakładów mających na celu wzmocnienie jego konkurencyjności. Z jednej strony konieczny jest rozwój bazy badawczej oraz kadry naukowej, a z drugiej ukierunkowanie już istniejących zasobów na prowadzenie badań w dziedzinach priorytetowych dla rozwoju kraju. Niezbędne jest zwiększenie roli badań naukowych w rozwoju gospodarczym, m.in. poprzez promocję współpracy przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu oraz jednostek naukowych, a także poprzez uczestnictwo w inicjatywach Europejskiej Przestrzeni Badawczej”³⁷.

³³ Dane finansowe obejmują w 2015 r. okres do dnia 31 lipca 2015 r.

³⁴ Były to następujące programy i przedsięwzięcia: „Blue Gas – Polski Gaz Łupkowy”, „Bridge Alfa”, „Bridge Mentor”, „CuBr”, „Wsparcie badań naukowych i prac rozwojowych w skali demonstracyjnej. Demonstrator+” zwanym dalej: Demonstrator+, „Gekon”, „Graf-Tech”, „Innotech”, „Innolot”, „Inoomed”, „Patent Plus”, Program Badań Stosowanych, „Spin-Tech”, „Tango”.

³⁵ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/17492/Strategia.pdf>

³⁶ Ibidem, s. 138. Strategia zakłada, że na łączną wartość nakładów w wysokości 1,7% PKB 0,8% PKB będą stanowić nakłady sektora przedsiębiorstw. Według opublikowanych prognoz firmy KPMG łączne nakłady na B+R w Polsce wyniosą 1,6% PKB (*Działalność badawczo-rozwojowa przedsiębiorstw w Polsce. Perspektywa 2020*, KPMG, 2013. <http://www.kpmg.com/PL/pl/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/2013/Dzialalnosc-BR-przedsiębiorstw-w-Polsce.pdf>).

³⁷ *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, listopad 2006 r., s. 28 (http://www.silesia.org.pl/upload/19_SRKRM_29list06.pdf).

Natomiast w Krajowym Programie Badań (KPB), przyjętym w sierpniu 2011 r., określono strategiczne kierunki badań naukowych i prac rozwojowych. Za strategiczny cel rozwoju polskiej nauki uznano wykorzystanie nauki dla podniesienia poziomu cywilizacyjnego Polski poprzez pełniejsze wdrożenie jej wyników w edukacji, gospodarce i kulturze³⁸. Działania podejmowane w ramach KPB powinny być spójne z założeniami *Strategii „Europa 2020”*, która szczególny nacisk kładzie na promowanie zdolności innowacyjnych, wsparcie inwestycji i wzmocnienie powiązań pomiędzy szkolnictwem, sektorem badań i systemem innowacji. Założenia KPB mają być realizowane poprzez ukierunkowanie finansowania badań naukowych i prac rozwojowych na te dziedziny i dyscypliny naukowe, które mają największy wpływ na rozwój społeczny i gospodarczy kraju. W tym dokumencie wskazano również, że: „zacieśnienie współpracy pomiędzy sferą nauki i gospodarki wymaga ciągłego dialogu, a przede wszystkim stworzenia systemu zachęt dla przedsiębiorców do inwestowania w sferę nauki. Współuczestnikami procesu decyzyjnego muszą być zatem rząd, jako twórca polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa, badacze, przedsiębiorcy i inwestorzy”³⁹.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego był współkoordynatorem, wraz z Ministrem Gospodarki, działań w ramach *Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki. Dynamiczna Polska 2020*. Działania z zakresu komercjalizacji wyników badań naukowych nie były przedmiotem udokumentowanych ustaleń i rozmów między tymi Ministrami.

W prawie polskim nie zdefiniowano pojęcia komercjalizacji B+R (badania i rozwój). W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że komercjalizacja wiedzy to całokształt działań związanych z przekształceniem wiedzy w nowe produkty, technologie i rozwiązania organizacyjne⁴⁰.

Jednocześnie w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym zostały rozróżnione i zdefiniowane takie pojęcia jak: *komercjalizacja bezpośrednia* lub *pośrednia*. Komercjalizacja bezpośrednia została zdefiniowana jako sprzedaż wyników badań naukowych, prac rozwojowych lub *know-how* związanego z tymi wynikami albo oddawanie do używania tych wyników lub *know-how*, w szczególności na podstawie umowy licencyjnej, najmu oraz dzierżawy⁴¹, a komercjalizacja pośrednia jako obejmowanie lub nabywanie udziałów lub akcji w spółkach w celu wdrożenia lub przygotowania do wdrożenia wyników badań naukowych, prac rozwojowych lub *know-how* związanego z tymi wynikami⁴².

Wśród barier i ryzyk we współpracy sektora gospodarki z jednostkami naukowymi w *Strategii Dynamiczna Polska 2020* wymieniono: słabe zainteresowanie przedsiębiorców komercjalizacją B+R, funkcjonowanie nieefektywnych preferencji podatkowych, niską przeżywalność przedsiębiorstw, znaczny udział badań podstawowych przy malejącym udziale badań stosowanych oraz napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do sektorów charakteryzujących się niewielkim udziałem „wysokich technologii”.

³⁸ *Krajowy Program Badań. Założenia polityki naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa* (Załącznik do uchwały nr 164/2011 Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2011 r.), s. 1, 6.

³⁹ *Ibidem*, s. 2–3.

⁴⁰ *Ewaluacja procesu komercjalizacji wyników prac B+R oraz współpracy jednostek naukowych z przedsiębiorcami w ramach I osi priorytetowej Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* (Poddziałanie 1.1.2 oraz Poddziałanie 1.3.1), grudzień 2013. W tym opracowaniu została również omówiona literatura przedmiotu.

⁴¹ Zgodnie z art 35 ust. 2 pkt 35 Prawa o szkolnictwie wyższym.

⁴² Zgodnie z art. 35 ust. 2 pkt 36 Prawa o szkolnictwie wyższym.

Kierownicy jednostek kontrolowanych przez NIK zwracali uwagę na następujące utrudnienia w komercjalizacji wyników badań naukowych:

- ograniczone fundusze na budowę prototypów, co obniża zainteresowanie przedsiębiorców;
- brak analiz ekonomicznych dotyczących wyceny wynalazku (kosztów wdrożenia) i możliwych przychodów;
- obłożenie czasowe naukowców dydaktyką/pracą naukową;
- niezadowalająca liczba projektów/przedsięwzięć związanych z opracowaniem rozwiązań/technologii na potrzeby przedsiębiorstw, zakończonych wnioskiem o udzielenie patentu/prawa ochronnego;
- niewystarczające zaangażowanie twórców w poszukiwania kontrahentów i aktywną pomoc przy podejmowanych próbach wprowadzenia technologii/rozwiązania na rynek.
- częste zmiany przepisów prawa: (a) wymuszających na uczelniach modyfikowanie i dostosowywanie systemów transferu technologii i wiedzy do nowych uwarunkowań, (b) nieuwzględniających już istniejących realiów organizacyjnych i prawnych, (c) „usztyniających” i biurokratyzujących proces komercjalizacji;
- brak uregulowań dotyczących: (a) korzyści wynalazcy z komercjalizacji, (b) wystarczających rozwiązań, co do spraw własności (niejednoznaczne przypisanie praw majątkowych do wynalazku, szczególnie w przypadku studentów i doktorantów);
- zwiększone ryzyko negatywnej dla uczelni oceny zasadności wydatkowania środków publicznych;
- brak systemowych rozwiązań związanych z ciągłym (wieloletnim) współfinansowaniem przez państwo systemów transferu technologii uczelni wyższych;
- brak zainteresowania i wiedzy pracowników uczelni w zakresie możliwości opatentowania odkryć, w tym wiedzy o procedurach obowiązujących na uczelniach umożliwiających transfer wynalazków do przemysłu;
- obawa pracowników związana z ryzykiem tworzenia spółek typu spin-off;
- zbyt późne zainteresowanie badacza komercyjnym wykorzystaniem wynalazku lub zbyt późne zaangażowanie się podmiotu gospodarczego w cyklu badawczo-rozwojowym.

W przedstawionych opiniach wskazano następujące propozycje działań sprzyjających komercjalizacji wyników badań naukowych:

- wprowadzenie systemu zachęt i preferencji podatkowych dla przedsiębiorców współpracujących z sektorem nauki (odpowiedzi z pięciu jednostek),
- skuteczniejsze promowanie najlepszych rozwiązań z zakresu komercjalizacji wyników badań naukowych (odpowiedzi z czterech jednostek),
- uwzględnianie w ocenach parametrycznych jednostek naukowych oraz w awansach naukowych roli współpracy nauki z gospodarką (odpowiedzi z trzech jednostek).

Respondenci przedstawili także kilka innych jednostkowych propozycji usprawnienia działań w obszarze komercjalizacji wyników badań naukowych lub uwag dotyczących obowiązujących uregulowań prawnych, np.:

- podjęcie działań, aby w dużych przedsiębiorstwach wprowadzony został obowiązek tworzenia odpisów, np. z zysku lub obrotu, na fundusz prowadzenia prac badawczych i rozwojowych istotnych ze względu na potrzeby tych przedsiębiorstw.
- wdrażanie prawdziwej innowacji niejednokrotnie jest ryzykowne – programy najczęściej nie uwzględniają elementów ryzyka. Wykazywanie we wniosku ryzyka może osłabić wniosek i szanse na jego finansowanie.
- istotna trudność związana jest z formalną wyceną komercjalizowanych technologii. Przepisy w tym zakresie nie są jednoznaczne, a właściwa wycena przed jej zaistnieniem na rynku jest niezwykle subiektywna, a często praktycznie niemożliwa. Celowe byłoby wprowadzenie jednoznacznych zapisów, pozwalających uczelni zrezygnować z formalnej wyceny, a ustalać wartość technologii w procesie negocjacji z potencjalnym inwestorem lub licencjobiorcą.

W latach 2012–2015⁴³ NCBiR realizował łącznie odpowiednio następującą liczbę projektów: 3.718 (2011 r.), 4.359 (2012 r.), 5.557 (2013 r.), 4.622 (2014 r.), 3.775 (2015 r.). W ww. okresie zaangażowanie NCBiR w realizowane projekty według zawartych umów wynosiło odpowiednio: 19.673 mln zł (2011 r.), 22.980 mln zł (2012 r.), 29.284 mln zł (2013 r.), 26.421 mln zł (2014 r.) oraz 23.512 mln zł (2015 r.). Najwięcej projektów realizowanych było w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG): 1.144 (2011 r.), 1.342 (2012 r.), 1.447 (2013 r.), 1.218 (2014 r.) oraz 990 (2015 r.). Zaangażowanie NCBiR w ramach PO IG wyniosło odpowiednio: 10.349 mln zł (2011 r.), 11.649 mln zł (2012 r.), 13.041 mln zł (2013 r.), 11.990 mln zł (2014 r.) oraz 10.593 mln zł (2015 r.). Drugą pod względem liczebności grupą realizowanych projektów dotyczyło inicjatyw krajowych: 1.930 (2011 r.), 2.221 (2012 r.), 3.128 (2013 r.), 2.546 (2014 r.) oraz 2.068 (2015 r.). Zaangażowanie ze strony NCBiR w ramach inicjatyw krajowych wyniosło odpowiednio: 3.825 mln zł (2011 r.), 4.979 mln zł (2012 r.), 9.147 mln zł (2013 r.), 8.147 mln zł (2014 r.) oraz 7.366 mln zł (2015 r.).

Wartość przyznanego dofinansowania na realizację projektów w ramach 17⁴⁴ inicjatyw realizowanych przez NCBiR i MNiSW wspierających komercjalizację, według stanu na 31 lipca 2015 r. wynosiła 3.357,1 mln zł, w tym na podstawie umów zawartych przez NCBiR w ramach 14 programów – 3.274,1 mln zł (97,5%)⁴⁵. Wartość rozliczonego dofinansowania wynosiła 1.214,4 mln zł, tj. 36,2% ogółu (w tym NCBiR – 1.171,9 mln zł, tj. 35,8 %) środków zagwarantowanych w podpisanych umowach.

⁴³ Dane dotyczące 2015 r. według stanu na 31 lipca 2015 r.

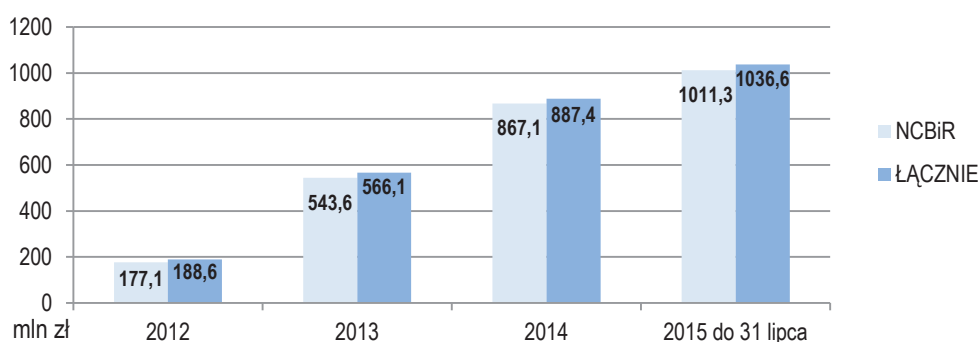
⁴⁴ W tym 14 programów i przedsięwzięć realizowanych przez NCBiR takich jak: „Blue Gas – Polski Gaz Łupkowy”, „Bridge Alfa”, „Bridge Mentor”, „CuBr”, „Wsparcie badań naukowych i prac rozwojowych w skali demonstracyjnej. Demonstrator+” zwanym dalej: Demonstrator+, „Gekon”, „Graf-Tech”, „Innotech”, „Innolot”, „Inoomed”, „Patent Plus”, Program Badań Stosowanych, „Spin-Tech”, „Tango” oraz trzy inicjatywy realizowane przez MNiSW: „TOP 500 Innovators”, „Brokerzy Innowacji”, „Inkubator Innowacyjności”.

⁴⁵ Wartość dofinansowania ze środków publicznych w zawartych umowach w danym roku przez NCBiR i MNiSW kształtowała się w okresie objętym kontrolą następująco: w 2011 r. – 206 mln zł, w 2012 r. – 928,8 mln zł, 2013 r. – 1.185,9 mln zł, 2014 r. – 765 mln zł, a 2015 r. (do 31 lipca) – 461,6 mln zł, w tym dla umów zawieranych przez NCBiR odpowiednio: w 2011 r. – 202,7 mln zł, w 2012 r. – 917,2 mln zł, w 2013 r. – 1.163,4 mln zł, w 2014 r. – 744,7 mln zł, w 2015 r. (do 31 lipca) – 436,2 mln zł.

W latach 2011–2015 (do 31 lipca) MNiSW i NCBiR przyznały, na podstawie podpisanych umów na realizację projektów w ramach 17 inicjatyw wspierających komercjalizację, dofinansowanie na dany rok w łącznej wysokości: w 2011 r. – 3,3 mln zł⁴⁶, w 2012 r. – 188,6 mln zł, w 2013 r. – 566,1 mln zł, w 2014 r. – 887,4 mln zł, w 2015 r. – 1.036,6 mln zł⁴⁷. O rozdysponowaniu środków na poszczególne projekty w latach 2012–2015 (31 lipca) w głównej mierze decydowało NCBiR, które zawarło umowy o dofinansowaniu projektów w danym roku o wartości odpowiednio: 177,1 mln zł (93,9%), 543,6 mln zł (96,0%), 867,1 mln zł (97,7%), 1.011,3 mln zł (97,6%). W kontrolowanym okresie (2011–31 lipca 2015 r.) rozliczono w kolejnych latach odpowiednio: 3,3 mln zł, 9,6 mln zł, 195,4 mln zł, 712,9 mln zł, 293,9 mln zł (w tym NCBiR: 0,0 mln zł, 0,6 mln zł, 176,3 mln zł, 707,1 mln zł, 288,7 mln zł).

Wykres nr 1

Dofinansowanie ze środków publicznych przyznane na projekty wspierające komercjalizację wyników badań naukowych w latach 2011–2015

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Spośród 17 programów i przedsięwzięć, dziewięć⁴⁸ w całości było dofinansowywanych ze środków krajowych, pozostałe osiem⁴⁹ realizowane były z udziałem środków unijnych (w 85%) w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka i Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Według stanu na 31 lipca 2015 r. wynikająca z zawartych umów wysokość przyznanego dofinansowania dla dziewięciu programów realizowanych wyłącznie w oparciu o środki krajowe⁵⁰ wynosiła 1.780,7 mln zł, tj. 53% wartości zawartych umów na realizację projektów w ramach 17 inicjatyw wspierających komercjalizację w latach 2011–2015. Odpowiednio umowna wysokość przyznanego dofinansowania przez MNiSW i NCBiR dla ośmiu programów realizowanych z udziałem środków unijnych wynosiła 1.576,4 mln zł (47,0%).

⁴⁶ W 2011 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego dysponował środkami w kwocie 3,3 mln zł na dofinansowanie jednego projektu „Programy stażowo-szkoleniowe dla naukowców w najlepszych ośrodkach akademickich na świecie w zakresie zarządzania badaniami i komercjalizacji ich wyników”.

⁴⁷ Przy uwzględnieniu wszystkich programów i przedsięwzięć kwalifikowanych przez NCBiR jako wspierające komercjalizację wyników badań naukowych (w tym projekty dofinansowane/rozliczane po przejęciu ich MNiSW). MNiSW i NCBiR w latach 2011–2015 (do 31 lipca) przyznały w ramach podpisanych umów na realizację projektów w ramach inicjatyw wspierających komercjalizację dofinansowanie na dany rok w łącznej wysokości: w 2011 r. – 375,1 mln zł, w 2012 r. – 203,1 mln zł, w 2013 r. – 575,8 mln zł, w 2014 r. – 889,8 mln zł, w 2015 r. – 1.036,6 mln zł.

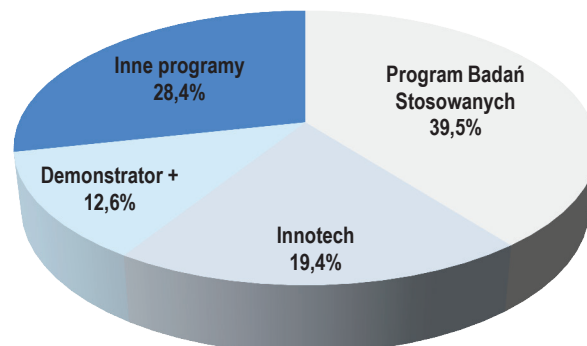
⁴⁸ „Blue Gas-Polski Gaz Łupkowy”, „Bridge Mentor”, „CuBR”, „Gekon”, „Graf-Tech”, „Patent Plus”, Program Badań Stosowanych, „Spin-Tech”, „Tango”.

⁴⁹ „Bridge Alfa”, „Demonstrator+. Wsparcie Badań Naukowych i Prac Rozwojowych w Skali Demonstracyjnej”, „Innolot”, „Innomed”, „Innotech”, „TOP 500 Innovators”, „Brokerzy Innowacji”, „Inkubator Innowacyjności”.

⁵⁰ Z grupy tej wyłączony został program „Innotech” z uwagi na fakt, że projekty zakwalifikowane do realizacji w wyniku konkursu zorganizowanego w 2013 r. były dofinansowywane w 85% ze środków unijnych.

Wykres nr 2

Wartość zaangażowania środków publicznych na poszczególne inicjatywy wspierające komercjalizację wyników badań naukowych w latach 2011–2015

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Wysokość rozliczonych środków w okresie 2011–2015 (31 lipca) nie przekroczyła 40% określonej w zawartych umowach wysokości dofinansowania (3.357,1 mln zł) i wyniosła 1.214,4 mln zł. Ponad dwie trzecie (71,5%) przyznanego w latach 2011–2015 (do 31 lipca) dofinansowania ogółem (3.357,1 mln zł) przewidziano w umowach na realizację projektów w ramach trzech spośród 17 programów: Programu Badań Stosowanych (1.327,0 mln zł, tj. 39,5%), „Innotech” (651,9 mln zł, tj. 19,4%), „Demonstrator+. Wsparcie Badań Naukowych i Prac Rozwojowych w Skali Demonstracyjnej” (423,3 mln zł, tj. 12,6%). Natomiast wartość umów na realizację projektów w ramach dziewięciu programów⁵¹ ukształtowała się w przedziale od 1,1% do 5,2% ogółu wartości umów zawartych na realizację projektów wspierających komercjalizację, zaś pięć programów nie osiągnęło 1% dofinansowania⁵².

Wielkość przeciętnego dofinansowania przypadająca na realizację projektów w ramach poszczególnych programów znacząco się różniła z uwagi na liczbę realizowanych projektów. I tak, przykładowo, liczba aż 476 projektów dofinansowywanych w ramach Programu Badań Stosowanych o łącznej wartości umownej 1.327 mln zł spowodowała, że przeciętne dofinansowanie projektu wynosiło 2,8 mln zł. Największe przeciętne dofinansowanie wystąpiło w programach „Bridge Alfa” (14,8 mln zł) i „Innolot” (14,5 mln), w ramach których realizowanych było odpowiednio 10 i 11 projektów na łączną umowną kwotę odpowiednio 148,0 mln zł i 160,0 mln zł.

W okresie objętym kontrolą rosła, w ujęciu rok do roku, jednostkowa wartość dofinansowania NCBiR dla projektu, realizowanego w ramach inicjatyw (programów i przedsięwzięć) wspierających komercjalizację wyników badań naukowych i prac rozwojowych. W 2011 r. wartość jednostkowego dofinansowania zawartego w umowie wyniosła 1,61 mln zł, w 2012 r. – 1,69 mln zł, 2013 r. – 2,40 mln zł, 2014 r. – 2,68 mln zł, a w 2015 r. – 3,02 mln zł.

⁵¹ „Blue Gas-Polski Gaz Łupkowy”, „Innolot”, „Bridge Alfa”, „Innomed”, „Gekon”, „Grad-Tech”, „TOP 500 Innovators”, „CuBR”, „Tango”.

⁵² Ostatnie miejsca od końca pod względem wartości dofinansowania zajęły: „Brokerzy Innowacji”, „Patent Plus”, „Spin-Tech”, „Inkubator Innowacyjności”, „Bridge Mentor”.

3.1.2. Ustanawianie przez MNiSW i NCBiR wybranych programów i przedsięwzięć

Podczas ustanawiania programów i przedsięwzięć wspierających komercjalizację wyników badań naukowych NCBiR i MNiSW uwzględniły wyniki analiz sytuacji społeczno-gospodarczej państwa i kierunki działania określone w dokumentach strategicznych: *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*, *Strategia „Europa 2020”*, *Krajowy Program Badań – założenia polityki naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa* oraz *Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”*. Jednocześnie zarówno NCBiR, jak i MNiSW analizowały i wykorzystały również doświadczenia z realizacji w latach 2008–2010 inicjatyw wspierających komercjalizację wyników badań naukowych. Na przykład:

- *Opracowując program „Innotech” wykorzystano doświadczenia przedsięwzięcia „IniTech”⁵³. Ścieżka programowa „IniTech” (w ramach programu „Innotech”) jest kontynuacją tego przedsięwzięcia z uwzględnieniem szerszej współpracy między środowiskiem naukowym i przedsiębiorcami.*
- *W okresie listopad 2012 r. – marzec 2013 r. NCBiR przeprowadziło ewaluację inicjatywy Programy Badawcze Zamawiane (PBZ)⁵⁴. W jej wyniku stwierdzono, że przyjęty sposób monitorowania PBZ nie pozwolił na zbieranie wystarczających informacji o realizowanych zadaniach i osiągnięciu celów poszczególnych projektów i całego programu.*

W wyniku analizy efektów dotychczasowych inicjatyw oraz sposobu ich monitorowania w latach 2008–2010, w programach ustanawianych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz NCBiR w latach 2011–2015 określono cele realizacyjne oraz odpowiadające im wskaźniki i kamienie milowe. Rozszerzono również zakres danych wymaganych w raportach z realizacji projektów.

Szczegółowym badaniem kontrolnym objęto przygotowanie przez NCBiR dziewięciu inicjatyw (dwóch przedsięwzięć i siedmiu programów) dobranych metodą celową⁵⁵. Niżej przedstawiono ich charakterystykę.

„Program Badań Stosowanych” jest horyzontalnym programem wsparcia sektora nauki i sektora przedsiębiorstw w zakresie badań stosowanych z różnych dziedzin nauki (ścieżka programowa A) oraz branż przemysłu (ścieżka programowa B). W ramach PBS mogą być finansowane dwa podejścia do badań stosowanych, tj. prowadzenie prac badawczych w celu zdobycia wiedzy w określonej dziedzinie nauki, mającej zastosowanie praktyczne, jak i podejmowanie badań pozwalających na osiągnięcie z góry założonych celów praktycznych poprzez zastosowanie nowych rozwiązań w określonych branżach. Zakładany budżet na dofinansowanie projektów w programie PBS wynosił 1.200 mln zł (uchwałą Rady Centrum z dnia 30 lipca 2014 r. budżet programu został zwiększony o 220 mln zł). Dofinansowanie miało zostać przyznane do końca 2014 r., wybrane projekty miały być finansowane do końca 2017 r., a monitoring projektów i ich efektów miał być prowadzony do końca 2022 r.⁵⁶ W PBS przewidziano maksymalny poziom dofinansowania badań przemysłowych i prac rozwojowych do 100% dla jednostek naukowych, a dla małych przedsiębiorców, średnich przedsiębiorców oraz dużych przedsiębiorców na badania przemysłowe odpowiednio:

⁵³ Przedsięwzięcie „IniTech” miało na celu nawiązanie i pogłębienie współpracy naukowo-technicznej pomiędzy polskimi jednostkami naukowymi, a przedsiębiorstwami, prowadzącej do opracowania nowych produktów i technologii o wysokim potencjale innowacyjnym i wdrożeniowym. Nabór wniosków został zakończony w lipcu 2009 r. (<http://www.ncbir.pl/programy-krajowe/initech/>).

⁵⁴ Badanie ewaluacyjne *ex post* pt: *Ocena skuteczności i użyteczności projektów badawczych zamawianych*. (http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/pl/defaultopisy/840/2/1/ewaluacja_ex_post_ocena_skuteczności_i_uzyteczności_pbz.pdf).

⁵⁵ Do badania wybrano programy o najwyższej zakładanej wartości dofinansowania, mające charakter zróżnicowanych form interwencji publicznej.

⁵⁶ Opis programu PBS dostępny: (http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/pl/defaultopisy/525/1/1/program_badan_stosowanych_opis.pdf).

do 80%, 75%, 65%. Od wielkości podmiotu była również zróżnicowana wysokość dofinansowania na prace rozwojowe: mali przedsiębiorcy – do 60%, średni przedsiębiorcy – do 50%, a duzi przedsiębiorcy – do 40%.

„Graf-Tech” jest programem zakładającym dofinansowanie badań naukowych, prac rozwojowych oraz prac przygotowujących do wdrożenia w celu opracowania i wdrożenia produktów opartych na wykorzystaniu unikalnych właściwości grafenu. Zakładany budżet na dofinansowanie w programie „Graf-Tech” wynosił 60 mln zł. Dofinansowanie miało zostać przyznane do 2012 r., projekty w ramach programu miały być finansowane do 2015 r., a monitoring wykorzystania wyników projektów miał być prowadzony do 2020 r.⁵⁷

„Innotech” jest programem horyzontalnym wsparcia sektora nauki i sektora przedsiębiorstw w zakresie realizacji innowacyjnych przedsięwzięć z różnych dziedzin nauki i branż przemysłu (ścieżka programowa „InTech”), ze szczególnym wskazaniem na obszar zaawansowanych technologii (ścieżka programowa „Hi-Tech”). Program jest skierowany do podmiotów, podejmujących działania badawcze i prace przygotowawcze do wdrożenia wyników badań, ukierunkowanych na opracowanie i wdrożenie innowacyjnych produktów lub usług. W latach 2011–2013 przewidziano organizację konkursów, a w latach 2011–2016 przewidziano finansowanie projektów, natomiast do 2018 r. – monitoring wdrażania wyników projektów. Maksymalną wysokość dofinansowania NCBiR określono w wysokości 650 mln zł⁵⁸. W programie „Innotech” przyjęto, że niewywiązanie się beneficjenta z warunku wdrożenia i negatywna ocena ekspercka co do staranności działań beneficjenta, będzie skutkowałą koniecznością zwrotu do 30% uzyskanego dofinansowania.

„Innolot” jest programem sektorowym, powstałym w wyniku porozumienia podpisanego w dniu 19 stycznia 2012 r. pomiędzy NCBiR a Polską Platformą Technologiczną Lotnictwa, zrzeszającą największe przedsiębiorstwa działające w obszarze przemysłu lotniczego w Polsce. Porozumienie zakłada duży udział przedsiębiorców w kształtowaniu programu oraz wymóg współfinansowania w wysokości 40% wkładu własnego. Zakładany budżet programu to 500 mln zł, z czego 300 mln zł ma pochodzić z budżetu NCBiR, a co najmniej 200 mln zł, to wkład własny wykonawców projektów. Założony harmonogram: lata 2013–2014 – organizacja konkursów na projekty B+R, lata 2013–2020 – finansowanie projektów, a do końca 2025 r. – ewaluacja programu⁵⁹.

„Innomed” jest sektorowym programem wsparcia badań naukowych i prac rozwojowych oraz działań przygotowujących ich wyniki do wdrożenia w obszarze innowacyjnej medycyny. W związku ze specyfiką i długim czasem trwania procedur wdrożeniowych w medycynie realizację projektów „Innomed” zaplanowano na 5 lat, a następnie zakłada się 5-letni okres monitorowania programu. Wartość całości programu określono w wysokości 300 mln zł, w tym wartość dofinansowania NCBiR w wysokości 195 mln zł. Przyjęty harmonogram zakładał: w 2012 r. organizację konkursu na projekty B+R, lata 2013–2018 finansowanie projektów, a do końca 2022 r. monitorowanie wdrożenia wyników projektów oraz ewaluację Programu⁶⁰.

⁵⁷ Opis programu „Graf-Tech” dostępny: http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/pl/defaulttopisy/524/1/1/program_graf_tech_rc.pdf.

⁵⁸ Opis programu „Innotech” dostępny: (http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/pl/defaulttopisy/638/1/1/opis_programu_innotech.pdf).

⁵⁹ Opis programu „Innolot” dostępny: (http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/programy_krajowe/innolot/2013-03-26__opis_programu_innolot-2.pdf).

⁶⁰ Opis programu „Innomed” na: http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/programy_krajowe/innomed/zalozenia_programu_innomed.pdf.

„**Spin-Tech**” jest programem wsparcia działalności spółek celowych tworzonych przez państwowe jednostki badawcze, w szczególności zakładanych przez uczelnie wyższe w celu komercjalizacji wyników badań i prac rozwojowych. Do zadań spółki celowej należy w szczególności obejmowanie udziałów w spółkach kapitałowych lub tworzenie spółek kapitałowych typu *spin-off* w celu wdrożenia wyników badań naukowych lub prac rozwojowych prowadzonych w państwowych jednostkach badawczych. Wartość dofinansowania ze strony NCBiR określono w programie w wysokości 113 mln zł. Harmonogram zakładał, że konkursy w programie będą ogłaszane w latach 2012–2014, projekty będą realizowane do 2016 r., a ewaluacja programu będzie prowadzona w okresie do 5 lat po zakończeniu projektów⁶¹.

„**Patent-Plus**” jest programem mającym na celu wsparcie finansowe naukowców, jednostek naukowych oraz przedsiębiorców w procesie ubiegania się o europejską oraz międzynarodową ochronę patentową dla uzyskanych przez nich wyników badań naukowych lub prac rozwojowych. Zakładany budżet programu miał wynosić 40 mln zł (planowano dofinansowanie 140 projektów). Czas realizacji projektu określono na maksymalnie 36 miesięcy. W harmonogramie projektu przyjęto, że w latach 2012–2013 będą organizowane konkursy, w latach 2012–2017 będzie miało miejsce finansowanie i monitorowanie realizacji projektów, a do 2019 r. – monitoring wykorzystania wyników projektów¹.

„**Bridge Alfa**” jest przedsięwzięciem mającym na celu współfinansowanie projektów badawczo-rozwojowych we wczesnych fazach rozwoju – projekty w fazie *proof of principle* (wczesna weryfikacja pomysłu) lub *proof of concept* (weryfikacja pomysłu). Przedsięwzięcie finansowane jest ze środków Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Wartość dofinansowania w ramach przedsięwzięcia określono w umowie z Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju w wysokości 51.135 tys. zł⁶².

„**Demonstrator+**” jest to przedsięwzięcie finansowane ze środków Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na podstawie umów zawartych przez NCBiR z Ministrem Infrastruktury i Rozwoju w dniu 16 grudnia 2013 r. Wartość dofinansowania określono w wysokości 423 mln zł. Celem przedsięwzięcia „Demonstrator+” jest wzmocnienie transferu wyników badań do gospodarki poprzez wsparcie przedsięwzięć badawczo-rozwojowych w zakresie opracowania nowej technologii lub produktu obejmującego przetestowanie opracowanego rozwiązania w skali demonstracyjnej. Przedsięwzięcie ukierunkowane jest na wsparcie: dużych zintegrowanych przedsięwzięć badawczo-rozwojowych nakierowanych na komercjalizację wyników badań, obejmujących wszystkie etapy od badań naukowych do przygotowania innowacyjnego produktu (technologii) przetestowanej na instalacji pilotażowej/demonstracyjnej.

Program Badań Stosowanych⁶³ oraz program „Innotech” zostały zaprojektowane względem siebie komplementarnie. W ramach PBS przewidziano dofinansowanie badań stosowanych z różnych dziedzin nauki oraz branż przemysłu, natomiast program „Innotech” skierowano do podmiotów podejmujących działania badawcze i prace przygotowawcze do wdrożenia wyników badań, ukierunkowane na opracowanie i wdrożenie innowacyjnych technologii,

⁶¹ Opis programu „Spin-Tech” dostępny: (http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/programy_krajowe/spintech/opis_programu_spin-tech.pdf).

⁶² Opis przedsięwzięcia dostępny: (<http://www.ncbir.pl/programy-krajowe/bridge/bridge-alfa/>).

⁶³ Jednym z założeń powstania tego programu jest wykorzystanie wiedzy wynikającej z wcześniej prowadzonych badań, np. dofinansowanych przez Narodowe Centrum Nauki.

produktów lub usług. Dopełnieniem obu tych programów było przedsięwzięcie Demonstrator+, którego celem było wzmocnienie transferu wyników badań do gospodarki poprzez wsparcie przedsięwzięć badawczo-rozwojowych w zakresie opracowania nowej technologii lub produktu obejmującego przetestowanie opracowanego rozwiązania w skali demonstracyjnej. W zależności od statusu podmiotów oraz ich wielkości inicjatywy NCBiR przewidywały zróżnicowany zakres dofinansowania⁶⁴. W programach ukierunkowanych na dofinansowywanie projektów zakończonych wdrożeniem przewidziano zwrot części środków w przypadku braku wdrożenia, np. w programie „Innotech”⁶⁵.

Minister Nauki i Szkolnictwa w latach 2011–2015 ustanowił trzy inicjatywy wspierające komercjalizację wyników badań naukowych: programy „TOP 500 Innovators” i „Brokerzy Innowacji” oraz przedsięwzięcie „Inkubator Innowacyjności”.

Istotą programu „TOP 500 Innovators” było podniesienie kwalifikacji pracowników sektora badań i rozwoju poprzez zorganizowanie wyjazdów szkoleniowych do najlepszych ośrodków akademickich na świecie. Założono objęcie szkoleniami 500 pracowników uczelni i instytutów naukowych. Program *TOP 500 Innovators* został zrealizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL). Wysokość dofinansowania realizacji projektu określona została w kwocie 30 mln zł, w tym 25,5 mln zł ze środków europejskich oraz 4,5 mln zł z budżetu państwa. Program *TOP 500 Innovators* realizowano w ramach dwóch⁶⁶ projektów systemowych, z których pierwszy nosił nazwę: „Programy stażowo-szkoleniowe dla naukowców w najlepszych ośrodkach akademickich na świecie w zakresie zarządzania badaniami i komercjalizacji ich wyników”⁶⁷. W pierwszym projekcie na szkolenia do Stanford University w Stanach Zjednoczonych wyjechało 200 osób, a do University of California, Berkeley 120 osób, łącznie 320 osób.

Drugi projekt systemowy nosił nazwę „TOP 500 Innovators 2014–2015. Programy stażowo-szkoleniowe dla naukowców w zakresie zarządzania badaniami naukowymi i komercjalizacji ich wyników”⁶⁸. Objął on 180 uczestników, z których 75 wyjechało na szkolenia do University of Cambridge w Wielkiej Brytanii, 70 uczestników do Stanford University, a 35 osób do University of California, Berkeley w Stanach Zjednoczonych.

Celem programu w pierwszym projekcie systemowym było podniesienie kwalifikacji sektora badań i rozwoju (B+R) w zakresie współpracy z gospodarką oraz marketingu i komercjalizacji wyników badań naukowych, natomiast w drugim zwiększenie zdolności uczelni i centrów transferu technologii do współpracy z gospodarką przy wykorzystaniu wysokokwalifikowanych

⁶⁴ M.in. w Programie Badań Stosowanych przewidziano maksymalny poziom dofinansowania badań przemysłowych i prac rozwojowych do 100% dla jednostek naukowych, a dla małych przedsiębiorców, średnich przedsiębiorców oraz dużych przedsiębiorców na badania przemysłowe odpowiednio: do 80%, 75%, 65%. Od wielkości podmiotu była również zróżnicowana wysokość dofinansowania na prace rozwojowe: mali przedsiębiorcy – do 60%, średni przedsiębiorcy – do 50%, a duzi przedsiębiorcy – do 40%.

⁶⁵ Przykładowo w programie „Innotech” przyjęto, że niewywiązanie się beneficjenta z warunku wdrożenia i negatywna ocena ekspercka co do staranności działań beneficjenta, będzie skutkowałą koniecznością zwrotu do 30% uzyskanego dofinansowania.

⁶⁶ Kryzys gospodarczy oraz wyłonienie uczelni pochodzących ze Stanów Zjednoczonych, co wiązało się m.in. z wysokimi kosztami oraz obowiązkiem wizowym, uniemożliwiły osiągnięcie założonych efektów. Dlatego realizację programu rozdzielono na dwa projekty systemowe, na które zawarto odrębne umowy o dofinansowanie.

⁶⁷ Umowa z 5 września 2011 r. zawarta między instytucją pośredniczącą – NCBiR a beneficjentem – Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

⁶⁸ Umowa z 3 września 2014 r. zawarta między instytucją pośredniczącą – NCBiR a beneficjentem – Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

kadr naukowych. Jako wskaźnik realizacji celu zaplanowano ukończenie przez 500 osób szkoleń z zakresu programów stażowo-szkoleniowych w zakresie badań naukowych o dużym potencjale gospodarczym i ich komercjalizacji⁶⁹.

W całej inicjatywie przyznano środki finansowe w wysokości 57.682 tys. zł, z których do 31 lipca 2015 r. rozliczono 32.460 tys. zł. Na skutek realizacji programu *TOP 500 Innovators*, zorganizowano 13 wyjazdów do trzech uczelni mieszczących się w gronie pięciu najlepszych na świecie⁷⁰. Do dnia 31 lipca 2015 r. staże i szkolenia odbyło 320 osób. Uczestnicy programy stworzyli społeczność, która regularnie spotyka się w celu wymiany doświadczeń.

Program „Brokerzy Innowacji” polegał na wsparciu wydziałów uczelni współpracujących z uczelnianymi centrami transferu technologii poprzez powołanie brokerów innowacji – osób, zajmujących się nawiązywaniem współpracy między środowiskiem naukowym a otoczeniem gospodarczym, w celu zastosowania wyników badań naukowych w przedsiębiorstwach. Program *Brokerzy Innowacji*, został zainicjowany w ramach projektu systemowego pn. „Wsparcie systemu zarządzania badaniami naukowymi oraz ich wynikami” realizowanego w Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka (POIG). Celem programu *Brokerzy Innowacji* była poprawa efektywności procesu komercjalizacji wyników badań naukowych, stworzenie infrastruktury społecznej wspierającej proces komercjalizacji wiedzy i integracji środowiska naukowego z otoczeniem gospodarczym oraz upowszechnianie wyników badań naukowych w środowisku przedsiębiorców. Program ustanowiono 15 marca 2013 r., a jego zakończenie zaplanowano do 30 września 2015 r. W jego wyniku powołano 29 brokerów⁷¹ na 29 wydziałach 18 uczelni w całym kraju. W programie realizowano umowy o łącznej wartości 5.649,6 tys. zł, z czego 3.301,2 tys. zł zostało rozliczonych według stanu na 31 lipca 2015 r.

Przedsięwzięcie „Inkubator Innowacji” było ukierunkowane na wsparcie podmiotów prowadzących aktywną działalność w zakresie komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych. Przedsięwzięcie to, podobnie jak program *Brokerzy Innowacji*, było częścią projektu systemowego pn. „Wsparcie systemu zarządzania badaniami naukowymi i ich wynikami” realizowanego w ramach POIG. Zostało ono ustanowione w dniu 26 lipca 2013 r. a termin jego zakończenia przewidziano na 30 września 2015 r. W ramach przedsięwzięcia stworzono 14 inkubatorów innowacyjności (13 w uczelniach oraz jeden w fundacji działającej na rzecz uniwersytetu), którym przyznano łącznie 19.514,1 tys. zł. Do 31 lipca 2015 r. z kwoty tej rozliczono 6.759,6 tys. zł. Dla projektu systemowego założono do osiągnięcia te same wskaźniki rezultatu w postaci nawiązania 20 form współpracy pomiędzy uczelniami/instytutami a przedsiębiorcami. W obu ww. inicjatywach Ministra nawiązano 86 form współpracy, z czego 27 stanowiły umowy licencyjne na komercjalizację wyników badań naukowych.

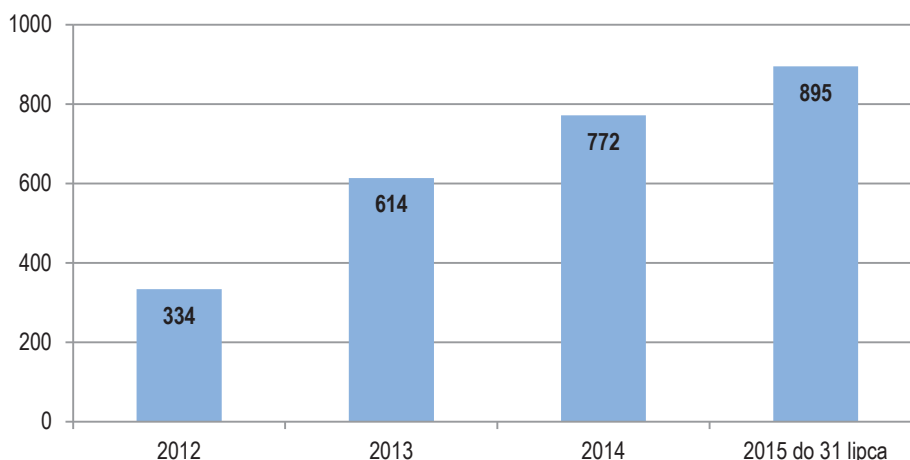
⁶⁹ W pierwszym projekcie systemowym, przyjętym do osiągnięcia wskaźnikiem była liczba dokumentów poświadczających odbycie szkoleń z zakresów: metodyki zarządzania projektem, zarządzania zespołem naukowym, zarządzania prawami własności przemysłowej.

⁷⁰ Uczelnie, na których szkolenia odbywali uczestnicy programu zajmują drugie, czwarte oraz piąte miejsce w tzw. rankingu szanghajskim opracowanym i prowadzonym przez *Institute of Higher Education* przy Uniwersytecie Jiao Tong w Szanghaju, uwzględniającym osiągnięcia naukowe i badawcze uczelni wyższych.

⁷¹ Do zadań brokera innowacji należało m.in. identyfikowanie na wydziałach uczelni, w których zostali powołani, wyników badań naukowych o wysokim potencjale komercjalizacji, nawiązywanie kontaktów i organizowanie spotkań przedstawicieli środowiska naukowego i gospodarczego oraz w konsekwencji zawieranie umów licencyjnych na komercjalizację wyników badań naukowych.

Wykres nr 3

Liczba projektów dofinansowanych przez NCBiR w latach 2012–2015 w ramach 14 inicjatyw wspierających komercjalizację wyników badań naukowych

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Ustanowienie przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego programów: *TOP 500 Innovators* i *Brokerzy Innowacji* oraz przedsięwzięcia *Inkubator Innowacyjności* zostało poprzedzone analizą, dotyczącą barier w komercjalizacji wyników badań w Polsce. W 2012 r. podczas konferencji zorganizowanej przez Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości przeprowadzono badanie ankietowe, którym objęto przedstawicieli trzech parków technologicznych, dwóch centrów transferu technologii oraz dwóch inkubatorów przedsiębiorczości. Na podstawie ankiet opracowano badanie kwestionariuszowe, którego wyniki zostały przedstawione w dokumencie *Analiza funkcjonowania CTT i spółek celowych w Polsce*. W listopadzie 2012 r. odbyły się spotkania przedstawicieli MNiSW oraz CTT, podczas których zaprezentowano założenia programów wspierających komercjalizację badań naukowych: *Brokerzy Innowacji* oraz *Inkubator Innowacyjności*.

W przypadku wszystkich siedmiu programów NCBiR objętych szczegółową kontrolą: „Innotech”, PBS, „Graf-Tech”, „Spin-Tech”, „Innolot”, „Innomed”, „Patent Plus”, Dyrektor NCBiR przedstawił Radzie NCBiR do zatwierdzenia zakresy tematyczne, terminy i warunki realizacji programów zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o NCBiR stanowiącym, że Dyrektor NCBiR określa i przedstawia do zatwierdzenia Radzie zakresy tematyczne, terminy i warunki realizacji programów⁷².

Natomiast pomimo braku opinii Rady w 2013 r. rozpoczęto realizację przedsięwzięcia „Bridge Alfa”. Było to niezgodne z art. 15 ust. 2 pkt 6 ustawy o NCBiR, który stanowi, iż Rada NCBiR wyraża opinię w sprawach realizacji innych zadań NCBiR. Zdaniem Dyrektora NCBiR przedsięwzięcie „Bridge Alfa” było finansowane ze środków z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka i dlatego nie było opiniowane przez Radę Centrum.

Najwyższa Izba Kontroli wskazuje, że zarówno w ustawie o NCBiR, jak i w innych ustawach nie zostały wyłączone uprawnienia Rady NCBiR do wyrażania opinii w sprawie innych zadań NCBiR, w tym finansowanych ze środków UE. Ponadto, zdaniem NIK, opinia Rady jest istotnym mechanizmem kontrolnym w procesie podejmowania decyzji o przyznaniu dofinansowania ze środków publicznych.

⁷² Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy o NCBiR odrębny tryb został przewidziany dla projektów strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych, w ramach których są realizowane badania naukowego lub prace rozwojowe na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa.

NIK pozytywnie ocenia zaopiniowanie w 2013 r., przed rozpoczęciem realizacji, przedsięwzięcia „Demonstrator+” przez Radę NCBiR.

Porównując sposób ustanowienia dwóch objętych kontrolą przedsięwzięć „Bridge Alfa” i „Demonstrator+” Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że nie określono procedury ich ustanawiania. Nie istniał obowiązek prawny ich określenia. Jednak zdaniem NIK stworzenie procedur dla ustanawiania przedsięwzięć byłoby również uzasadnione ich znaczną wartością finansową. W okresie objętym kontrolą procedury takie obowiązywały NCBiR w zakresie ustanawiania programów i, jak wynika z badań kontrolnych, były przestrzegane.

W przypadku siedmiu badanych programów NCBiR i jednego przedsięwzięcia zostały zachowane procedury określone w art. 35–40 ustawy o NCBiR dotyczące m.in. zasad i sposobu dofinansowywanych projektów. W przedsięwzięciu „Bridge Alfa” doszło w tym zakresie do nieprawidłowości:

- *Dyrektor NCBiR nie ustalił i nie ogłosił regulaminu konkursu na wykonawców projektów w przedsięwzięciu „Bridge Alfa”, co było niezgodne z art. 36 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1⁷³ ustawy o NCBiR. Z wyjaśnienia złożonego w toku kontroli wynikało, że, zdaniem składającego wyjaśnienia, przepisy dotyczące obowiązku ustalania i ogłaszania regulaminu konkursu oraz procedury odwoławczej nie dotyczą przedsięwzięć realizowanych w NCBiR, a tylko programów. Najwyższa Izba Kontroli nie podzieliła powyższego stanowiska, albowiem przepisy rozdziału 4 ustawy o NCBiR dotyczą wszystkich zadań realizowanych przez NCBiR, tj. nie wprowadzają rozróżnienia zasad i sposobu wyboru projektów w zależności od tego, w jakiej formie realizowane jest dane zadanie. W konsekwencji, do realizacji przedsięwzięcia „Bridge Alfa” mają zastosowanie zasady określone w art. 36–40 ustawy o NCBiR regulujące tryb realizacji zadań, w tym również art. 40 ust. 2 ww. ustawy, dotyczący procedury odwoławczej.*
- *Po dokonaniu oceny ofert przez Zespół oferenci otrzymywali od NCBiR informację od przewodniczącego (zastępcy Dyrektora NCBiR) Zespołu ekspertów ds. selekcji przedsięwzięcia pilotażowego pn. „Bridge Alfa” o pozytywnej lub negatywnej ocenie oferty. Pozytywna ocena była tożsama z zaproszeniem do rozpoczęcia negocjacji umów o dofinansowanie. W konsekwencji wybór dziesięciu projektów na łączną kwotę dofinansowania 148 mln zł (wartość dofinansowania NCBiR w zawartych umowach) nastąpił bez określenia regulaminu oraz możliwości składania odwołań.*

Sześć z siedmiu programów objętych badaniem kontrolnym zostało poddanych ewaluacji *ex ante*, zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie realizacji zadań przez NCBiR. W przypadku tych sześciu programów dokonano również diagnozy sytuacji w obszarze nauki i gospodarki objętych programem zgodnie z § 3 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie realizacji zadań NCBiR.

NCBiR nie przeprowadził ewaluacji *ex ante* programu „Innotech” przed rozpoczęciem jego realizacji w 2012 r., co stanowiło naruszenie § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie realizacji zadań przez NCBiR. W ramach przygotowania programu „Innotech” dokonano natomiast diagnozy sytuacji w obszarze nauki i gospodarki objętych programem.

Ponadto NCBiR dokonało z opóźnieniem ewaluacji *ex ante* „Programu Badań Stosowanych”. Ewaluacja *ex ante* PBS została dokonana po pozytywnym zaopiniowaniu programu PBS przez Radę Centrum w dniu 24 listopada 2011 r., tj. dopiero w lutym 2012 r. W konsekwencji Rada Centrum opiniowała PBS, nie mając danych wynikających z ewaluacji *ex ante* programu. Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli przedkładanie dokumentacji programów Radzie Centrum bez wyników ewaluacji *ex ante* ogranicza jej możliwość zapoznania się ze wszystkimi danymi istotnymi dla wydania opinii o przedłożonych założeniach programu.

⁷³ W art. 2 pkt 1 zdefiniowano pojęcie projektu używane w ustawie o NCBiR. Projekt oznacza przedsięwzięcie realizowane w ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych albo innych zadań NCBiR, o których mowa w art. 29 i art. 30 ust. 1 i 2, o określonej wartości finansowej, prowadzonej w ustalonych ramach czasowych, na podstawie umowy o wykonanie i finansowanie w całości lub w części działań nim objętych, zawieranej między wykonawcą projektu a NCBiR.

3.1.3. Nadzór Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nad realizacją zadań przez NCBiR w obszarze wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego nadzoruje NCBiR oraz zgodnie z art. 1 ust. 5 ustawy o NCBiR nadaje mu statut. Realizacja działań nadzorczych Ministra polega na przyjmowaniu i zatwierdzaniu dokumentów o charakterze planistycznym i sprawozdawczym, które Dyrektor NCBiR ma obowiązek przedkładać w terminach wynikających z art. 11 ustawy o NCBiR. W ramach czynności nadzorczych Minister, zgodnie z art. 34 ust. 2 pkt 6 ustawy o NCBiR, zatwierdzał corocznie (od 2011 r.) roczny plan działalności NCBiR. Przyjmował również sprawozdanie z działalności NCBiR wraz z informacją o wynikach ewaluacji oraz okresowe i końcowe sprawozdania z realizacji strategicznych programów naukowych i prac rozwojowych oraz innych zadań Centrum.

W ramach działań nadzorczych Minister wyegzekwował od Dyrektora NCBiR przekazanie informacji uzupełniającej do sprawozdania z działalności dotyczącej dwóch przedsięwzięć, w tym przedsięwzięcia „Bridge Alfa”. Ponadto w 2014 r. wystąpił o sporządzanie przez Centrum sprawozdań z działalności w formie załączonego schematu, odpowiadającego planom działalności (począwszy od 2015 r.). Nadzór Ministra nad NCBiR został oceniony jako nie w pełni skuteczny z powodu wykrytych nieprawidłowości, np.:

- *Minister nie podjął działań nadzorczych w stosunku do NCBiR, w sytuacji gdy podczas konkursu na dofinansowanie projektów w ramach przedsięwzięcia „Bridge Alfa” Dyrektor NCBiR nie ogłosił regulaminu konkursu, stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o NCBiR oraz przyznano dofinansowanie wybranym projektom bez możliwości składania odwołań⁷⁴ od rozstrzygnięć odmawiających przyznania dofinansowania, mimo że, zgodnie z art. 34 ust. 1 ww. ustawy, Minister sprawuje nadzór nad działalnością NCBiR z punktu widzenia legalności, gospodarności oraz rzetelności. Należy również zauważyć, że w żadnym przepisie ustawy o NCBiR Minister nie został zwolniony z nadzoru nad działaniami NCBiR, które dokonywane są w ramach programów operacyjnych.*
- *Minister nie podjął też działań w związku z nieprzeprowadzeniem przez NCBiR ewaluacji ex ante programu „Innotech”, mimo że obowiązek przeprowadzenia tej ewaluacji został określony w § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie realizacji zadań NCBiR.*

Minister otrzymywał od Dyrektora NCBiR, stosownie do art. 31 ust. 1 i 2 ustawy o NCBiR, plany ewaluacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych na lata 2011–2015. Zgłosił uwagi do planu ewaluacji NCBiR na 2011, 2012, 2013 oraz 2014 r. W ramach nadzoru poprosił NCBiR o informację o działaniach podjętych w zakresie wdrożenia rekomendacji, sformułowanych w wyniku ewaluacji zakończonych w 2013 r. W 2012 r. Minister przyjął sprawozdanie z działalności NCBiR za 2011 r. bez informacji o wynikach ewaluacji. Powodem braku informacji o wynikach ewaluacji było zbyt późne rozpoczęcie procedur wyłaniania realizatorów badań ewaluacyjnych.

Począwszy od 2013 r. Minister każdorazowo przyjmował od Dyrektora NCBiR zbiorcze informacje o ewaluacjach przeprowadzonych przez NCBiR w roku poprzednim. Plany ewaluacji przedkładane Ministrowi przez Dyrektora NCBiR nie zawierały wszystkich elementów, niezbędnych – zdaniem Ministra – dla tego rodzaju dokumentów.

- *Minister nie wyegzekwował od Dyrektora NCBiR określenia w planach ewaluacji programów, realizowanych przez Centrum, wartości docelowych wskaźników dla tych programów, o co wnosił formułując uwagi do planu ewaluacji na 2011 r. i 2012 r. Przekazywane Ministrowi przez Dyrektora NCBiR plany ewaluacji nie odnosiły się do wartości docelowych wskaźników dla programu, lecz wskazywały ogólnie zakres badania ewaluacyjnego.*

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia prowadzenie przez MNiSW systematycznych kontroli w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju. W latach 2011–2015 Minister przeprowadził trzy kontrole w NCBiR. Pierwsza kontrola (wrzesień 2010 r.) dotyczyła: oceny prawidłowości

⁷⁴ Przyjęta i realizowana procedura wewnętrzną nie przewidywała możliwości wnoszenia odwołań w jakiegokolwiek z faz wyboru projektów.

prowadzenia gospodarki finansowej za okres od 1 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r., prawidłowości prowadzenia działalności i realizacji zadań w latach 2009–2010, realizacji zaleceń kontroli przeprowadzanej na podstawie postanowienia Ministra nr 41/KN/2009 z dnia 24 września 2009 r. W związku z przeprowadzoną kontrolą, w piśmie z 27 maja 2011 r., Minister poinformował Dyrektora NCBiR o konieczności podjęcia działań we wskazanych obszarach. Z niniejszej kontroli został także sporządzony przez Departament Kontroli i Nadzoru raport, którego treść została podana do wiadomości Departamentów Budżetu i Finansów oraz Wdrożeń i Innowacji. W piśmie z 29 lipca 2011 r. Dyrektor NCBiR poinformował Ministra o sposobie realizacji wniosków i zaleceń pokontrolnych, odnosząc się do każdego z nich.

Druga kontrola (grudzień 2012 r. – kwiecień 2013 r.) dotyczyła: prawidłowości prowadzenia gospodarki finansowej Centrum za okres od 1 stycznia 2011 r. do 31 grudnia 2012 r., prawidłowości realizacji zadań w latach 2011–2012 oraz realizacji zaleceń z poprzedniej kontroli. Ponadto w 2015 r. w trakcie kontroli NIK (do dnia 16 października) Minister prowadził w NCBiR kontrolę, obejmującą ocenę prawidłowości realizacji programu pn. „Bridge Alfa”, programu „Lider” i Programu Badań Stosowanych oraz ocenę prawidłowości realizacji zamówień publicznych, dotyczących ewaluacji w latach 2013–2014.

3.2 Realizacja programów i przedsięwzięć wspierających komercjalizację wyników B+R

Działania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju sprzyjają osiągnięciu założonych celów i mogą przyczynić się w długoletniej perspektywie – po usunięciu wad w procesie projektowania programów oraz ich opóźnień – do zwiększenia innowacyjności gospodarki. W ocenie NIK opóźnienia niektórych działań NCBiR oraz brak stabilności finansowania mogą ograniczyć skuteczność wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych. Niezgodnie z harmonogramem i planem finansowym realizowano programy „Innolot”, „Innomed” oraz „Spin-Tech” (o wartości 0,6 mld zł), których celem jest zwiększenie konkurencyjności polskiej gospodarki w sektorze lotniczym, wzrost dostępności zaawansowanych produktów medycznych dla osób chorych. NIK pozytywnie ocenia natomiast zgodną z przyjętymi założeniami finansowymi realizację największych programów wspierających komercjalizację („Innotech”, „Program Badań Stosowanych”). Pozytywna ocena dotyczy również trzech inicjatyw Ministra („TOP 500 Innovators”, „Brokerzy Innowacji”, „Inkubator Innowacyjności”), których celem było podniesienie kwalifikacji kadr sektora B+R w zakresie współpracy z podmiotami gospodarczymi oraz upowszechnianie wyników badań naukowych w środowisku przedsiębiorców.

Objęte badaniem kontrolnym w NCBiR i u beneficjentów umowy o dofinansowanie projektów wspierających komercjalizację wyników badań naukowych były realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami. Tylko w trzech przypadkach stwierdzono nieprawidłowości, np. nierzetelne wykazywanie w sprawozdaniu dla Głównego Urzędu Statystycznego wysokości dofinansowania ze środków publicznych. W efekcie realizacji projektów beneficjenci podejmowali pierwsze próby komercjalizacji ich wyników, w tym prowadzili działania promocyjne oraz dokonywali zgłoszeń patentowych.

3.2.1. Prawidłowość zawierania i realizacji umów przez NCBiR i MNiSW

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego prawidłowo dokonał wyboru beneficjentów w ramach trzech inicjatyw: *TOP 500 Innovators* (wartość podpisanych umów: 57,7 mln zł), *Brokerzy Innowacji* (wartość podpisanych umów: 5,6 mln zł) oraz *Inkubator Innowacyjności* (wartość podpisanych umów: 19,5 mln zł).

Do udziału w programie *TOP 500 Innovators* aplikowały 1452 osoby, faktycznie uczestniczyło w stażach/szkoleniach 500 osób. Ogółem zorganizowano 13 wyjazdów do następujących uczelni: Stanford University (USA)⁷⁵, University of California, Berkeley (USA)⁷⁶, University of Cambridge (Wielka Brytania)⁷⁷. W ramach programu *TOP 500 Innovators* zorganizowano sześć rekrutacji. Oceny merytorycznej aplikujących dokonywały zespoły, w składzie których uczestniczyło ogółem 11 pracowników MNiSW i 48 ekspertów spoza Ministerstwa. złożono 22 odwołania od ocen, z których negatywnie rozpatrzonych zostało pięć.

Ogłoszenie konkursu na realizację zadań w ramach programu „Brokerzy Innowacji” zawierało określenie przedmiotu konkursu (cel, zadania i działania podejmowane dla realizacji zadań), warunki udziału w konkursie (w tym warunki, jakie musiała spełniać podstawowa jednostka organizacyjna uczelni i kandydat na brokera innowacji, a także zawartość wniosku o przyznanie środków finansowych w ramach programu), tryb przeprowadzenia konkursu, zasady finansowania i rozliczania środków przyznanych w ramach programu, termin i sposób składania wniosków oraz sposób oceny wniosków.

W ramach programu *Brokerzy Innowacji* zorganizowano jeden konkurs w 2013 r. Na liście rankingowej zatwierdzonej 7 sierpnia 2014 r. znaleźli się wnioskodawcy, którzy uzyskali punktację w przedziale od 45,67 do 36,5 punktów. złożone zostało jedno odwołanie, zaopiniowane negatywnie przez trzysobowy zespół, w skład którego weszło dwóch pracowników MNiSW. Ministerstwo przeprowadziło łącznie 11 szkoleń dla brokerów innowacji, w których uczestniczyło od 18 do 27 osób.

Ogłoszenie konkursu na realizację zadań w ramach przedsięwzięcia *Inkubator Innowacyjności* zawierało określenie przedmiotu konkursu (cel i zadania, jakie miały być realizowane), warunki udziału w konkursie, tryb przeprowadzenia konkursu, zasady finansowania i rozliczania środków przyznanych w ramach programu, termin i sposób składania wniosków oraz kryteria oceny wniosków. O przyznanie środków finansowych w ramach przedsięwzięcia mógł ubiegać się podmiot, prowadzący aktywną działalność w zakresie komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych, który w okresie od dnia 1 stycznia 2009 r. do dnia złożenia wniosku w ramach przedsięwzięcia spełniał łącznie dwa warunki: zgłosił co najmniej 15 wynalazków i wzorów użytkowych (krajowych lub zagranicznych) oraz skomercjalizował co najmniej cztery technologie (tzn. sprzedał je lub udzielił na nie licencji). W marcu i kwietniu 2014 r. zawartych zostało 12 umów na łączną kwotę dofinansowania 17.377.256 zł, zaś dwie ostatnie umowy na łączną kwotę dofinansowania 2.136.870 zł zawarto we wrześniu 2014 r.

Na podstawie badania dokumentacji konkursowej dla wszystkich dofinansowanych przez Ministra ww. inicjatyw stwierdzono, że określone dla nich procedury wyboru projektów były przestrzegane. W przypadku realizowanych przez NCBiR programu „Innotech” i przedsięwzięcia „Bridge Mentor” stwierdzono nieprawidłowości dotyczące ograniczenia lub wyłączenia możliwości składania odwołań przez podmioty wnioskujące o przyznanie dofinansowania na realizację projektów.

- W regulaminie I konkursu programu „Innotech” z 2011 r. przyjęto, że odwołanie od decyzji dyrektora NCBiR do komisji odwoławczej Rady przysługuje wnioskodawcy wyłącznie w przypadku naruszenia przez Centrum procedury konkursowej lub innych naruszeń formalnoprawnych. Było to niezgodne z art. 40 ust. 2 ustawy o NCBiR (w brzmieniu

⁷⁵ W dniach: 15.10.2011 – 15.12.2011 r., 28.04.2012 – 30.06.2012 r., 15.10.2012 – 14.12.2012 r., 15.04.2013 – 14.06.2013 r., 21.10.2013 – 20.12.2013 r., 06.07.2015 – 4.09.2015 r., 21.09.2015 – 20.11.2015 r.

⁷⁶ W dniach: 15.10.2012 – 14.12.2012 r., 27.05.2013 – 26/07.2013 r., 7.10.2013 – 06.12.2013 r., 28.09.2015 – 27.11.2015 r.

⁷⁷ W dniach: 13.07.2015 – 11.09.2015 r., 27.07.2015 – 25.09.2015 r.

ówcześnie obowiązującym), w którym wskazano, że od decyzji dyrektora Centrum w sprawie przyznania środków na wykonanie projektów przysługuje odwołanie do komisji odwoławczej Rady. Uregulowanie przyjęte w regulaminie zawężyło możliwość składania odwołań. Wprawdzie na etapie rozstrzygnięcia I konkursu poinformowano wnioskodawców poprzez komunikat zamieszczony na stronie internetowej Centrum o możliwości składania odwołań zgodnie z art. 40 ust. 2 ustawy o NCBiR, to jednak nie dokonano zmiany regulaminu oraz nie odniesiono się do rozbieżności pomiędzy nim a ustawą o NCBiR.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli brak jednoznacznego skorygowania regulaminu I konkursu programu „Innotech” ograniczył możliwość wnoszenia odwołań przez wnioskodawców.

- W 2013 r. dwóm projektom realizowanym w ramach przedsięwzięcia „Bridge Mentor” przyznano dofinansowanie w łącznej wysokości 20.000 tys. zł w ramach procedury wyłączającej możliwość składania odwołań od decyzji dyrektora NCBiR w sprawie dofinansowania projektu, co stanowiło naruszenie postanowień art. 40 ust. 2 ustawy o NCBiR i ograniczało możliwość pełnej, określonej w ustawie weryfikacji składanych ofert m.in. poprzez procedurę odwoławczą.
Zdaniem NCBiR ze względu na status prawny przedsięwzięcia „Bridge Mentor” NCBiR nie był zobligowany do stosowania wszystkich zasad określonych w art. 35–40 ustawy o NCBiR.

W opinii NIK w związku z zawartą w art. 2 pkt 1 ustawy o NCBiR definicją projektu przepisy dotyczące zasad przyznawania dofinansowania projektom miały również zastosowanie w przypadku przedsięwzięcia „Bridge Mentor”.

Pozostałe objęte badaniem kontrolnym w NCBiR regulaminy konkursowe były zgodne z obowiązującymi przepisami i wewnętrznymi procedurami⁷⁸.

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na nieprecyzyjne zapisy regulaminów konkursów i brak możliwości dokonywania poprawek i uzupełnień wniosków, co skutkowało dużą liczbą protestów i stwarzało ryzyko odstąpienia z przyczyn formalnych od realizacji projektów. *Przykładowo:*

- W przypadku programu „Graf-Tech” protesty od oceny formalnej złożyło dziesięciu spośród ogółem 33 wnioskodawców, z czego pozytywnie rozpatrzono cztery. Przyczyną ich uznania było niezamieszczenie w regulaminie konkursu wystarczającego opisu, dotyczącego kwestii rozdziału kosztów w kosztorysie i harmonogramie na poszczególnych partnerów. Zespół do spraw rozpatrywania protestów uznał, że wnioskodawca nie powinien ponosić negatywnych konsekwencji nieścisłości zawartych w regulaminie konkursu.
- W przypadku II konkursu PBS protesty od oceny formalnej złożyło 101 spośród 1.483 wnioskodawców, z czego pozytywnie rozpatrzono 61. Główną przyczyną ich uznania (dotyczyło to 47 protestów) był nieokreślenie w regulaminie konkursu obowiązku dołączania dokumentu potwierdzającego posiadanie upoważnienia do podpisania oświadczeń o braku podwójnego finansowania oraz niezaleganiu ze składkami społecznymi. Zespół uznał, że odrzucenie wniosków po przeprowadzeniu oceny formalnej jest bezzasadne, ponieważ spełniają one wymagania formalne regulaminu konkursu. Regulamin ten nie zobowiązywał wnioskodawców do przedstawienia takiego upoważnienia. Uwzględniono również pięć protestów w związku z odrzuceniem wniosku z tytułu dołączenia odpisu z rejestru instytutów Polskiej Akademii Nauk bez daty. W tym przypadku zespół zdecydował, że w przypadku zaistnienia wątpliwości, należy je rozstrzygnąć na korzyść strony.
- W 10 przypadkach przyczyną negatywnej oceny formalnej i rekomendacji Zespołu o nieuwzględnieniu protestu było dołączenie do wniosku odpisu z rejestru instytutów naukowych PAN starszego niż sprzed trzech miesięcy, co było niezgodne z regulaminem.

Zdaniem NIK, zastosowanie oceny formalnej „0–1”, bez możliwości uaktualnienia odpisu z rejestru instytutów naukowych PAN oznaczało ryzyko odrzucenia wniosków, złożonych instytutami naukowymi Polskiej Akademii Nauk, posiadające najwyższe oceny parametryczne (A lub A+)⁷⁹. Dyrektor NCBiR uznał w całości rekomendacje Zespołu odnośnie uwzględnienia bądź nieuwzględnienia

⁷⁸ Analizie kontrolnej poddano wszystkie obowiązujące 29 regulaminów konkursów organizowanych w latach 2011–2015 (do 31 lipca) w ramach wszystkich 14 programów przedsięwzięć dotyczących komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych.

⁷⁹ Instytut Genetyki Człowieka PAN (trzy projekty), Instytut Chemii Organicznej PAN (trzy projekty), Instytut Oceanologii PAN (dwa projekty), Instytut Biologii Doświadczalnej PAN, Centrum Badań Kosmicznych PAN.

omawianych ww. protestów. W złożonym wyjaśnieniu dyrektor NCBiR zaznaczył, że rekomendacje wydawane są przez zespół bezstronnych i niezależnych ekspertów, którzy nie są pracownikami NCBiR.

Regulaminy konkursów przewidywały różną liczbę recenzentów, dokonujących ocen merytorycznych wniosków, spełniających wymogi formalne. Przykładowo w przypadku „Blue Gas – Polski Gaz Łupkowy” przewidziano, że ocenę merytoryczną będzie przeprowadzało pięciu recenzentów, w tym przynajmniej dwóch recenzentów z zagranicy; w przypadku „Innomed” – pięciu ekspertów, z tego preferowany będzie udział dwóch ekspertów zagranicznych oraz jednego eksperta związanego z przemysłem; w przypadku „Programu Badań Stosowanych” – pięciu recenzentów, „Spin-Tech” – trzech recenzentów. Różnica w liczbie recenzentów wynikała z założeń przyjętych w poszczególnych programach. W przypadku takich programów, jak „Spin-Tech”, czy też „Patent Plus”, które nie obejmują finansowania B+R, a wsparcie powstawania spółek celowych oraz wsparcie ochrony własności przemysłowej, do oceny wniosków powoływano zespoły ekspertów posiadających wiedzę i doświadczenie we właściwych dla programu obszarach o charakterze horyzontalnym. W przypadku programów, w których ostateczna ocena bazuje wyłącznie na recenzjach, przyjęto, że wniosek będzie oceniać większa liczba recenzentów (PBS, „Blue Gas – Polski Gaz Łupkowy”, „Innomed”). W przypadku ww. programów udział recenzentów zagranicznych uzasadniono nieliczną liczbą krajowych specjalistów.

System wyboru projektów obowiązujący w NCBiR był wspomagany przez audyt i kontrolę wewnętrzną, a rekomendacje audytu wewnętrznego były realizowane.

W sprawozdaniach z audytu wewnętrznego prowadzonego w NCBiR za lata 2011–2014, dotyczących zadań wspierających komercjalizację wyników badań naukowych, sformułowano m.in. następujące rekomendacje:

- ♦ umożliwienie uczestniczenia w konkursach programu „Innomed” nie tylko podmiotom skupionym w Polskiej Platformie Technologicznej Medycyny oraz zwiększenie częstotliwości cyklu zarządzania ryzykiem w programie;
- ♦ w ramach przedsięwzięcia „Demonstrator+” zarekomendowano m.in.: opracowanie spójnych i jednoznacznych zapisów regulaminu konkursowego w zakresie zasad obliczania końcowej oceny merytorycznej I stopnia oraz rozróżniania kryteriów stosowanych przy ocenie I i II stopnia.

Wszystkie aktualne rekomendacje z zadań audytowych dotyczących programów i przedsięwzięć wspierających komercjalizację wyników badań naukowych zostały zrealizowane.

Badaniem kontrolnym objęto umowy o dofinansowanie 22 projektów⁸⁰ o najwyższej kwocie dofinansowania (łącznie 306.648,7 tys. zł). Zgodnie z postanowieniami tych umów NCBiR dokonywało płatności oraz ich rozliczeń. Pierwsza zaliczka na realizację projektów wypłacana była wykonawcom w terminie 30 dni od dnia zawarcia umowy, a kolejne były wypłacane na podstawie złożonego przez wykonawcę wniosku o płatność. Warunkiem ich wypłacenia było rozliczenie co najmniej 70% otrzymanych dotychczas środków. Wykonawca zobowiązany był do poinformowania NCBiR o dokonaniu zmian warunków realizacji projektu – w ściśle określonych

⁸⁰ Umowy: BG1/MWSSSG/13, BG1/GASLUPSEJM/13, BG1/MWSSSG/13, BRIDGE ALFA 7/2014, BG2/EMPROP/14, BRIDGE ALFA 9/2014, UOD-DEM-1-351/001, UOD-DEM-1-217/00, GEKON 1/02/214108/19/2014, GEKON 1/02/213082/4/2014, GRAF-TECH/NCBR/01/32/2012, GRAF-TECH/NCBR/08/06/2013, INNOTECH-K1/IN1/48/152754/NCBR/12, PP2/W-14/D-619/2014, PP3/W-16D-800/2014, PBS1/B9/18/2013, PBS2/A4/9/ 2013, SPIN-TECH-K1/SC1/13/16/NCBR/13, SPIN-TECH-K1/SC1/29/23/NCBR/13, INNOLOT/I/10/ NCBR/ 2014 INNOLOT/I/11/NCBR/2014, INNOMED/I/5/NCBR/2014, INNOMED/I/15/NCBR/2014.

przypadkach bez konieczności aneksowania umowy o dofinansowanie projektu. Zgodnie z przyjętymi postanowieniami umownymi weryfikacja wniosku o płatność następowała w terminie 60 dni od dnia otrzymania poprawnego i kompletnego wniosku o płatność.

W zawieranych z wykonawcami umowach np. w programie PBS określano, że rezultaty będące przedmiotem praw własności przemysłowej oraz rezultaty niepodlegające takiej ochronie, powstałe w ramach projektu stanowią własność wykonawcy lub współwykonawców.

Najwyższa Izba Kontroli zwraca również uwagę, że zarówno w NCBiR, jak i MNiSW, nie opracowano procedury umożliwiającej zminimalizowanie ryzyka podwójnego finansowania projektów badawczych poprzez weryfikację projektu w dostępnych bazach danych. Procedura taka mogłaby, zdaniem NIK, wykorzystywać w tym celu dane dostępne w ramach posiadanych lub użytkowanych przez NCBiR baz.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa równocześnie, że stworzenie takiej bazy przez NCBiR, przez byłoby przedmiotem zaleceń pokontrolnych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2011 r.⁸¹. Ustalenia kontroli w NCBiR wskazują na prowadzenie prac nad taką bazą.

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na brak zintegrowanej bazy danych, zawierającej kompletną informację na temat projektów badawczych i wdrożeniowych dofinansowanych ze środków publicznych przez Ministra, NCBiR oraz NCN. Utworzenie takiej bazy przez Ministra umożliwiłoby identyfikację podobnych inicjatyw badawczych i wdrożeniowych oraz zmniejszyłoby ryzyko podwójnego finansowania badań. Jednym z celów bazy mogłoby być również upowszechnianie wyników badań zrealizowanych przez publiczne jednostki badawcze.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, prowadzenie takiej bazy powinno jednak należeć do kompetencji Ministra, który na podstawie art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki⁸² sprawuje kontrolę merytoryczną i finansową nad prawidłowością wydatkowania środków finansowych na badania naukowe, przekazywanych jednostkom naukowym oraz innym uprawnionym podmiotom.

W latach 2012–2015 Narodowe Centrum Badań i Rozwoju niezgodnie z ustalonym harmonogramem oraz planem finansowym realizowało cztery programy „Spin-Tech”, „Innolot”, „Innomed” oraz „Patent Plus”, co stanowiło naruszenie § 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie realizacji zadań NCBiR. Stwierdzono, że mimo przekroczenia czasu przeznaczanego na wybór projektów i zawarcie umów do dnia 31 lipca 2015 r. relacja wartości faktycznie podpisanych umów do założeń programu wynosiła odpowiednio: dla programu „Innomed” – 56%, „Innolot” – 53%, „Spin-Tech” – 12,5% oraz „Patent Plus” – 32%. *Przykładowo:*

- W programie „Spin-Tech” zaplanowano zawarcie 135 umów z wykonawcami w latach 2012–2014, których łączna wartość miała wynieść 113,5 mln zł. Pomimo tych założeń do 31 lipca 2015 r. przyznano dofinansowanie w 35 zawartych umowach w wysokości 14,7 mln zł (tj. ok. 12,5% planowanej wartości). Celem programu „Spin-Tech” było zwiększenie zaangażowania Państwowych Jednostek Badawczych w proces komercjalizacji wyników badań za pośrednictwem spółek celowych. „Spin-Tech” miał być finansowany do 2016, a monitorowany do pięciu lat po zakończeniu realizacji projektów. Obecny stan zaawansowania programu „Spin-Tech” wskazuje na duże ryzyko nieosiągnięcia celu głównego programu w założonym czasie.
- Niezgodnie z przyjętymi założeniami realizowane były również programy sektorowe: „Innolot” oraz „Innomed”. W programie „Innomed” założono, że w latach 2012–2013 NCBiR przyzna wybrany w drodze konkursowej beneficjentom dofinansowanie w wysokości 195 mln zł. Do dnia 31 lipca 2015 r. wartość zawartych umów wyniosła 110,2 mln zł (tj. 56%). Natomiast w programie „Innolot” przewidziano podpisanie w latach 2013–2014 umów z beneficjentami na łączną kwotę 300 mln zł. Do dnia 31 lipca 2015 r. wartość przyznanego dofinansowania wyniosła 160 mln zł (tj. 53%).

⁸¹ Pismo Ministra z 27 maja 2011 r. – MNiSW-DKN-WKR-1943-2725-5/MK/11.

⁸² Dz. U. z 2014 r. poz. 1620, ze zm.

W opinii Najwyższej Izby Kontroli realizację przez NCBiR programów zgodnie z harmonogramem uzasadnia przede wszystkim fakt, że program jest pomyślany jako forma interwencji publicznej. Oznacza to, że w określonym czasie zaplanowano zaangażowanie/wydatkowanie określonych środków, by osiągnąć określony cel wyrażony zaplanowaną wartością wskaźnika. Zmiana wartości finansowania wynikająca np. z błędnego zaplanowania potrzeb czy możliwości potencjalnych beneficjentów lub braku odpowiednich środków (jak w przypadku czterech wskazanych wyżej programów) nie tylko nie prowadzi do realizacji zakładanych celów, ale też stawia pod znakiem zapytania celowość danej interwencji. W takiej sytuacji rzetelnym i celowym działaniem byłoby rozważenie racjonalności dalszej realizacji programu lub przynajmniej dostosowania harmonogramu i planu finansowego do zaistniałych okoliczności. Żadnego z tych działań NCBiR do zakończenia czynności kontrolnych (9 października 2015 r.) nie podjęło.

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia natomiast zgodną z przyjętymi założeniami finansowymi realizację największych programów wspierających komercjalizację „Innotech” i PBS o założonej wartości dofinansowania 1,85 mld zł.

3.2.2. Realizacja umów przez objętych kontrolą beneficjentów

Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła kontrolę u sześciu beneficjentów inicjatyw wspierających komercjalizację, dofinansowanych przez NCBiR. Były to następujące podmioty: Polskie Górnictwo Naftowe S.A., Politechnika Warszawska, Instytut Spawalnictwa, Politechnika Poznańska, TELE-FONIKA Kable S.A., Instytut Odlewnictwa.

Kontrolą objęto następujące projekty:

- projekt pn. *Innowacyjna technologia produkcji wlewków kuziennych o zróżnicowanej masie poprzez zastosowanie uniwersalnych zestawów odlewniczych – nr Innotech–K2/IN2/83/182219/NCBiR/13* (dalej: projekt „Innotech”_Instytut _Odlewnictwa) o wartości dofinansowania NCBiR 1.900 tys. zł. Projekt był realizowany przez Instytut Odlewnictwa w ramach programu wsparcia nauki i przedsiębiorstw w zakresie realizacji innowacyjnych przedsięwzięć z różnych dziedzin nauki i branż przemysłu, ze szczególnym wskazaniem na obszar zaawansowanych technologii;
- projekt pn. *Opracowanie innowacyjnych technologii wytwarzania złożonych konstrukcyjnie, wysokojakościowych odlewów precyzyjnych ze stopów metali lekkich – nr PBS1/B3/6/2012* (dalej: PBS_Instytut _Odlewnictwa) o wartości dofinansowania 3.745 tys. zł. Projekt był realizowany przez Instytut Odlewnictwa w ramach programu wsparcia sektora nauki i sektora przedsiębiorstw w zakresie badań stosowanych z różnych dziedzin nauki w celu zdobycia wiedzy mającej zastosowanie praktyczne;
- projekt pn. *Opracowanie technologii wytwarzania i uruchomienie produkcji nowej generacji przewodów HTLS z bimetalowymi rdzeniami nośno–przewodzącymi – nr Innotech–K2/IN2/29/182190/NCBR/13* (dalej: Innotech_Telefonika) o wartości dofinansowania 3.357,5 tys. zł NCBiR był realizowany przez TELE-FONIKA Kable S.A. Po zakończeniu projektu zaplanowano efekt ekonomiczny polegający na uzyskaniu 400 ton gotowych przewodów HTLS (przewody napowietrzne o wyższym zakresie temperatur i mniejszej rozszerzalności cieplnej);
- projekt pn. *Opracowanie nowej recyklingowej technologii ciągłego odlewania drutów miedzianych na cele elektryczne na bazie granulatu Cu powstałego z odpadów kablowych – nr UOD–DEM–1–091/001* (dalej: Demonstrator_Telefonika) o wartości dofinansowania 4.520 tys. zł. Dla projektu Demonstrator_Telefonika zaplanowano (i zaakceptowano przez NCBiR) następujące wskaźniki

realizacji celów: liczba instalacji demonstracyjnych – jedna, wartość wkładu finansowego i rzeczowego do wniesienia przez TELE-FONIKA Kable S.A. – 3.580 tys. zł, wartość przychodów z komercjalizacji wyników – 14.585 tys. zł, w ciągu pięciu lat od zakończenia projektu; cztery zgłoszenia patentowe – do realizacji po zakończeniu projektu oraz sześć publikacji po zakończeniu projektu;

- projekt pn. *Sposób wyznaczania elektronowych czasów relaksacji T_1 w tomografii EPR* – nr 5/PMPP/W/11–03.11/2011 (dalej: PolitechnikaPoznanska_PP) o wartości dofinansowania NCBiR 88 tys. zł był realizowany przez Politechnikę Poznańską. Projekt składał się z dwóch zadań dotyczących zgłoszenia patentowego oraz komercjalizacji wynalazku i poszukiwania partnerów;
- projekt pn. *Opracowanie innowacyjnego układu odzysku energii z gazów wylotowych pojazdów napędzanych silnikami i układami hybrydowymi* – nr PBS1/A6/7/2012 (dalej: PolitechnikaPoznanska_PBS) o wartości dofinansowania NCBiR 3.998,8 tys. zł, był realizowany przez Politechnikę Poznańską. Projekt składał się z 10 zadań;
- projekt pn. *Wytwarzanie bimetalicznych komponentów z zastosowaniem zaawansowanej techniki zgrzewania tarcowego* – nr Innotech_K1/IN1/28/150092/NCBR/12 (dalej: Innotech_Institut_Spawalnictwa1) o wartości dofinansowania NCBiR dla Instytutu 700,7 tys. zł był realizowany przez Instytut Spawalnictwa w ramach konsorcjum. Celem projektu było opracowanie nowych technologii zgrzewania metodą FSW (*Friction Stir Welding*) przydatnych do zastosowania w warunkach produkcyjnych głównie w odlewni jednego z członków konsorcjum oraz nowych konstrukcji oprzyrządowania i urządzeń do zgrzewania, budowanych i oferowanych przez podmiot uczestniczący w konsorcjum;
- projekt pn. *Badanie i opracowanie systemu pomiarowo–analitycznego dla oceny poziomu dźwięku emitowanego przez wytwarzaniu konstrukcji spawanych* – nr Innotech–K2/IN2/40/182367/NCBR/13 (dalej: Innotech_Institut_Spawalnictwa2) o wartości dofinansowania NCBiR 1.056,6 tys. zł był realizowany przez Instytut Spawalnictwa. Celem głównym projektu nr 2 było opracowanie systemu pomiarowo–analitycznego dla oceny poziomu dźwięku emitowanego przy wytwarzaniu korpusu kołowego transportera opancerzonego „Rosomak”;
- projekt pn. *Optymalizacja parametrów wierceń, w tym dobór technologii wiercenia, narzędzi, płynów wiertniczych i cementowania otworów pionowych i horyzontalnych dla eksploatacji złóż gazu łupkowego* – nr BG1/OPTIDRILTEC/13 (dalej: PGNiG_BlueGas1) o wartości dofinansowania NCBiR 8.000 tys. zł był realizowanych przez Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. (dalej: PGNiG S.A.) Celem projektu jest opracowanie innowacyjnej technologii rozwiercania złóż gazu z łupków. Projekt składał się z fazy badawczo-rozwojowej realizowanej przez jednostki naukowe oraz fazy technologii realizowanej przez PGNiG;
- projekt pn. *Wybór optymalnej technologii monitoringu mikrosejsmicznego w procesach szczelinowania hydraulicznego. Optymalizacja przetwarzania i interpretacji danych pomiarowych* – nr BG1/GASŁUPMIKROS/13 (dalej: PGNiG_BlueGaS2) o wartości dofinansowania NCBiR 7.000 tys. zł był realizowany przez PGNiG S.A. Celem projektu jest opracowanie przez jednostki naukowe nowej technologii monitoringu mikrosejsmicznego oraz jej wdrożenie w PGNiG S.A. w warunkach przemysłowych;
- projekt pn. *Ceramiczne kompozyty z udziałem grafenu jako narzędzia skrawającego i części maszyn o unikatowych właściwościach* – Graf-Tech/NCBiR/03/05/2012 (dalej: CERGRAF) o wartości dofinansowania NCBiR 4.502,5 tys. zł był realizowany w ramach konsorcjum przez Politechnikę

Warszawską. Celem projektu opracowanie prostej i ekonomicznie opłacalnej metody wytwarzania kompozytów na osnowie ceramiki z udziałem grafenu, które znajdują zastosowanie jako części maszyn. Projekt obejmuje realizację fazy badawczej (faza A), na którą składały się badania przemysłowe oraz prace rozwojowe w celu zastosowania w działalności gospodarczej;

- projekt pn. *Kształtowanie proekologicznego systemu transportowego – nr PBS1/A6/2/2012* (dalej: EMITRANSYS) o wartości dofinansowania NCBiR 3.983 tys. zł, realizowany w ramach konsorcjum przez Politechnikę Warszawską. Celem projektu było opracowanie modelu kształtowania proekologicznego systemu transportowego, uwzględniającego zależności między strukturą sieci transportowej i jej parametrami, a poziomem emisji związków szkodliwych spalin przez środki transportu drogowego.

W wyniku przeprowadzonych kontroli NIK u sześciu beneficjentów stwierdzono, że projekty były realizowane i rozliczane zgodnie z celami i terminami określonymi w zawartych umowach, a wnioski o dofinansowanie projektów zostały przygotowane w sposób rzetelny i zawierały dane zgodne ze stanem faktycznym.

- Wyniki kontroli realizowanych przez Politechnikę Warszawską projektów CERGRAF i EMITRANSYS wykazały, że Uczelnia w sposób rzetelny realizowała postanowienia zawartych umów i innych zobowiązań dotyczących wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych. Środki finansowe były wydatkowane prawidłowo zgodnie z postanowieniami zawartych umów i obowiązujących regulaminów.
- Zamieszczone przez Instytut Spawalnictwa we wnioskach o dofinansowanie projektów dane, dotyczące posiadanego przez Instytut zaplecza badawczego, potencjału naukowego oraz doświadczenia w zakresie realizacji badań naukowych, prac rozwojowych i wdrożeń innowacyjnych technologii, były zgodne ze stanem faktycznym oraz ze składanymi w GUS statystycznymi, tj. m.in. PNT-01 (sprawozdanie o działalności badawczej i rozwojowej B+R)

Stwierdzono, że ewidencja księgową była prowadzona zgodnie z zawartymi umowami o dofinansowanie i pozwalała na identyfikację środków wydatkowanych na realizację zadania.

Przykładowo:

- Politechnika Warszawska prowadziła dla projektu EMITRANSYS odrębną ewidencję księgową środków finansowych w układzie rodzajowym z podziałem analitycznym kosztów, umożliwiającym identyfikację środków wydatkowanych na realizację zadania. Dokumenty księgowe były prawidłowo opisane co do rodzaju, w sposób umożliwiający ich jednoznaczne przypisanie do kosztów konkretnego zadania EMITRANSYS.
- Analizując koszty poniesione przez Instytut Odlewnictwa podczas realizacji zadań w ramach zadań objętych kontrolą, w badanej próbie dokumentów księgowych stwierdzono, że wszystkie poniesione koszty były zaplanowane w kosztorysach i harmonogramach projektów. Analizie poddano w ramach projektu PBS 76 dowody księgowe na łączną kwotę 906, 4 tys. zł oraz w ramach projektu „Innotech” 34 dowody księgowe na łączną kwotę 920,8 tys. zł. Poddane analizie dowody księgowe były opisane zgodnie z postanowieniami zawartymi w umowach o dofinansowanie. Analizie poddano również raporty godzinowe, porównując je z danymi zawartymi w kartach rozliczenia czasu pracy pracownika. Nie stwierdzono rozliczania godzin pracy w danym dniu, w więcej niż jednym zadaniu oraz więcej niż ośmiu godzin.
- TELE-FONIKA Kable S.A., zgodnie z zawartymi umowami dotyczącymi kontrolowanych projektów, prowadziła wyodrębnioną ewidencję księgową środków finansowych w układzie rodzajowym z podziałem analitycznym, umożliwiającym identyfikację środków finansowych wydatkowanych na realizację projektów: Demonstrator_Telefonika oraz Innotech_Telefonika.

Stwierdzono, że jednostki realizujące objęte kontrolą projekty przestrzegały postanowień umów dotyczących gromadzenia i archiwizowania dokumentacji na potrzeby badań ewaluacyjnych.

Przykładowo:

- Dokumentacja potrzebna do ewaluacji obydwu kontrolowanych projektów była przechowywana w PGNiG S.A. stosownie do wymagań oraz umów o dofinansowanie zarówno w formie papierowej, jak i elektronicznej.

- Politechnika Warszawska w sposób prawidłowy gromadziła i archiwizowała dokumentację dotyczącą realizacji obydwu poddanych kontroli projektów. Oryginały wniosków o dofinansowanie, umowy wraz z aneksami, wnioski o płatność, raporty, sprawozdania z audytu oraz kopie dokumentów księgowych były przechowywane w działach finansowych poszczególnych wydziałów, natomiast dokumentacja merytoryczna u kierowników projektów.

W trakcie kontroli odnotowano, że objęte kontrolą projekty przynosiły pierwsze efekty badań naukowych, mające potencjał komercjalizacyjny. Przykładowo:

- Politechnika Poznańska podejmowała działania w celu komercjalizacji efektów prac badawczych osiągniętych m.in. w objętych kontrolą projektach, polegające m.in. na uczestniczeniu w targach wynalazczości w Paryżu i Brukseli, promocji wyników badań w serwisie Politechniki pn. Wielkopolska Platforma Innowacyjna oraz promocji podczas Forum Gospodarczego Politechniki Poznańskiej w 2013 r. i 2014 r. Do września 2015 r. nie udało się skomercjalizować wyników przeprowadzonych badań.
- W toku realizacji przez PGNiG S.A. projektów (PGNiG_BlueGas1 oraz PGNiG_BlueGas2) pojawiły się pierwsze efekty naukowe, które nie zostały jeszcze skomercjalizowane i nie przyniosły rezultatów finansowych. Efekty naukowe polegały m.in. na opracowaniu receptury płuczek wiertniczych oraz zaczynów uszczelniających, przebadaniu właściwości polimerów w aspekcie możliwości ich zastosowania w płuczkach wiertniczych, skomponowaniu składu receptury cementów o lepszych właściwościach, zakupie aparatury umożliwiającej przeprowadzenie badań w warunkach wysokiej temperatury i wysokiego ciśnienia oraz opracowaniu modelu sejsmologicznego, wdrożenia i przeprowadzenia testów aparatury sejsmometrycznej, opracowaniu autorskiego programu do modelowania pola sejsmicznego, wdrożeniu systemu komputerowego do akwizycji danych, wykonaniu symulacji propagacji sygnałów.
- Efektem realizowanych przez TELE-FONIKA Kable S.A. projektów dofinansowanych przez NCBiR były m.in. trzy zgłoszenia patentowe w Urzędzie Patentowym RP (zgłoszono już trzy patenty, a kolejne trzy są w przygotowaniu).

Stwierdzone naruszenia miały charakter formalny i dotyczyły: nierzetelnego wykazywania w sprawozdaniu dla Głównego Urzędu Statystycznego dofinansowania wykazanego ze środków publicznych, nieterminowego przekazywania członkom konsorcjum środków na dofinansowanie projektów oraz zamieszczania we wnioskach o płatność oraz danych niezgodnych ze stanem faktycznym. Przykładowo:

- W sprawozdaniu GUS nr PNT02 za lata 2011 do 2013 podano niepełną wartość dofinansowania otrzymanego w 2013 r. przez TELE-FONIKA Kable S.A. z budżetu państwa wykazując 976 tys. zł zamiast 1.402 tys. zł, tj. faktycznie otrzymanego dofinansowania w ramach realizowanych w tym czasie projektów dofinansowanych przez NCBiR: „Demonstrator+” oraz „Innotech”
- Instytut Spawalnictwa w dniu 17 listopada 2014 r. otrzymał z NCBiR w związku z realizacją projektu (Innotech_Instytut_Spawalnictwa1) zaliczkę 40,9 tys. zł wynikającą z wniosku o płatność nr 2/2014 za okres od 1 kwietnia 2014 r. do 30 września 2014 r. Należna część dofinansowania dla jednego z członków konsorcjum została przekazana przez Instytut Spawalnictwa w dwóch transzach, w tym jedna w wysokości 6,9 tys. zł w dniu 12 stycznia 2015 r., tj. 46 dni od daty ich otrzymania z NCBiR. Stanowiło to naruszenie postanowień zawartej umowy, która przewidywała niezwłoczne przekazywanie należnych środków pozostałym członkom konsorcjum. Przyczyną przekazania z opóźnieniem przez Instytut Spawalnictwa środków konsorcjantowi były jego zaległości płatnicze wobec Instytutu.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli wsparcie finansowe wykonawców projektów ze środków publicznych nie może być elementem egzekwowania należności wynikających z innych rozliczeń finansowych pomiędzy przedsiębiorcami.

Ponadto zgodnie z postanowieniami zawartej umowy na realizację projektu (Innotech_Instytut_Spawalnictwa1) w przypadku nieterminowego przekazywania przez Instytut Spawalnictwa środków pozostałym wykonawcom NCBiR miało prawo naliczenia kary umownej w wysokości 10% przekazanego dofinansowania lub do rozwiązania umowy ze skutkiem natychmiastowym.

Badanie kontrolne wykazało również, że Politechnika Warszawska podała we wniosku o płatność nr 2/2014 dotyczącym projektu CERGRAF dla zadania nr 5 błędną kwotę kosztów ogólnych – podając, że koszty te wyniosły 11,8 tys. zł, a nie jak wynika z ewidencji księgowej 12,7 tys. zł. W zestawieniu kosztów poniesionych narastająco od początku realizacji projektu CERGRAF koszty

wykazane zostały prawidłowe zgodnie z danymi wykazanymi w ewidencji księgowej projektu. Przyczyną tego stanu rzeczy był błąd pisarski. Jednocześnie Politechnika Warszawska w raporcie końcowym z realizacji projektu EMITRANSYS złożonym do NCBiR w dniu 2 marca 2015 r. zawyżyła z 47 do 50 liczbę recenzowanych publikacji prezentujących wyniki badań projektu w renomowanych czasopismach o zasięgu międzynarodowym, z 35 do 39 liczbę publikacji w czasopismach o zasięgu krajowym oraz z 22 do 23 liczbę prac magisterskich, doktorskich lub habilitacyjnych opartych na wynikach badań prowadzonych w ramach projektu. Przyczyny zaistniałej nieprawidłowości zostały wyjaśnione błędem edytorskim.

3.3 Przygotowanie uczelni do komercjalizacji wyników badań naukowych

Aby zapewnić odpowiedni poziom ochrony prawnej wyników badań naukowych i zwiększyć szanse na ich komercjalizację, w skontrolowanych szkołach wyższych tworzono systemy wsparcia dla naukowców i formy zachęt dla podmiotów zainteresowanych współpracą naukową z uczelnianymi jednostkami naukowymi. Szkoły wyższe stosowały różne modele zarządzania własnością intelektualną – najczęściej przy udziale akademickich centrów transferu technologii. W sześciu z ośmiu kontrolowanych uczelni powołano w tym celu spółki celowe. Model, w którym cały proces komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych był koordynowany przez jedną komórkę organizacyjną uczelni, zastosowano w Politechnice Wrocławskiej i Politechnice Świętokrzyskiej.

3.3.1. Strategie i procedury ochrony własności intelektualnej w szkołach wyższych

Postulat opracowania wewnętrznej strategii zarządzania własnością intelektualną został zawarty w zaleceniach Komisji Europejskiej z dnia 10 kwietnia 2008 r. w sprawie zarządzania własnością intelektualną w ramach działań związanych z transferem wiedzy⁸³. Wskazano w nich, że państwa członkowskie powinny podjąć działania, mające zachęcić publiczne organizacje badawcze (w tym uczelnie) do ustanowienia i upowszechniania strategii zarządzania własnością intelektualną zgodnych z Kodeksem praktyk, stanowiącym załącznik nr I do Zaleceń. Powinna ona wynikać z wyznaczonej misji, być jawna w wymiarze wewnętrznym oraz zewnętrznym. Jej celem jest wyznaczanie personelowi i studentom jasnych zasad dotyczących m.in. ujawniania pomysłów o potencjalnej wartości handlowej, określania praw własności wyników badań, prowadzenia dokumentacji, zarządzania konfliktami interesów, jak również przedstawienie podmiotom spoza uczelni istniejących możliwości zaangażowania się w proces transferu wiedzy.

Tożsame zalecenia formułowała Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (ang. *World Intellectual Property Organization*). WIPO przyjęła, że posiadanie przez uczelnie wewnętrznej regulacji dotyczącej własności intelektualnej powinno zapewnić efektywniejsze nią zarządzanie, w tym: ułatwić identyfikowanie i nabywanie praw własności intelektualnej, określić sposoby ich ochrony oraz komercjalizacji, ustanowić zasady współpracy z podmiotami z otoczenia społeczno-gospodarczego. Podkreślała, że regulamin zarządzania wynikami badań i prac rozwojowych pozytywnie wpływa na wizerunek uczelni jako podmiotu świadomie kreującego wiedzę i przenoszącego wyniki prowadzonych badań do gospodarki⁸⁴.

⁸³ Zalecenie Komisji z dnia 10 kwietnia 2008 r. w sprawie zarządzania własnością intelektualną w ramach działań związanych z transferem wiedzy oraz Kodeks postępowania dla uczelni wyższych i innych publicznych instytucji badawczych (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 1329), Tekst mający znaczenie dla EOG (2008/416/WE), Dz. Urz. UE L 146/19 z dnia 5.6.2008.

⁸⁴ WIPO, *Model intellectual property policy for universities and research institutions, Version One*, http://www.wipo.int/export/sites/www/dcea/en/pdf/Tool_Cover_Model_Policy-Eng.pdf, s. 2.

Obowiązek opracowania regulaminów zarządzania własnością intelektualną został wprowadzony w drodze nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 18 marca 2011 r.⁸⁵, przy czym na wielu uczelniach⁸⁶ funkcjonowały one już wcześniej. Nowelizacja ustawy z 2014 r. wpłynęła na poszerzenie zakresu przedmiotowego tego obowiązku⁸⁷.

W dokumentach strategicznych opracowanych w badanych uczelniach jako jeden z priorytetów wskazano transfer innowacyjnych technologii i produktów z uczelni do gospodarki oraz komercjalizację badań naukowych i ich wyników. Wszystkie badane uczelnie opracowały i przyjęły regulaminy zarządzania własnością intelektualną, realizując obowiązek określony w art. 86c ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym.

Regulamin obowiązujący na Politechnice Krakowskiej został wprowadzony z pięciomiesięcznym opóźnieniem w stosunku do wymogów ustawowych.

Regulaminy zarządzania własnością intelektualną obowiązujące w czterech skontrolowanych uczelniach były zgodne z wymogami ustawowymi i określały: prawa i obowiązki uczelni, pracowników oraz studentów i doktorantów w zakresie ochrony i korzystania z praw autorskich i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej oraz zasady wynagradzania twórców, zasady i procedury komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych, a także zasady korzystania z majątku uczelni wykorzystywanego do komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenia usług naukowo-badawczych.

Regulaminy przyjęte w czterech uczelniach⁸⁸ nie spełniały wszystkich wymogów ww. ustawy pomijając określenie zasad korzystania z majątku uczelni, a w dwóch uczelniach nie określono zasad i procedur komercjalizacji⁸⁹. Przyczyną powstania tych nieprawidłowości, według wyjaśnień złożonych przez rektorów tych uczelni, był m.in. zbyt krótki czas pozostawiony na opracowanie i konsultacje regulaminów oraz oczekiwanie na zapowiadane zmiany w ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym, dotyczące komercjalizacji.

- *Rektor Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, wyjaśniając przyczyny nieokreślenia zasad korzystania z majątku uczelni podał, że w związku z dużą różnorodnością (również kosztową) laboratoriów nie jest możliwe określenie jednolitych kryteriów i powiązań do zastosowania w całej uczelni. Wskazał on ponadto: „Korzystając z pewnej autonomii jednostek uczelni władze rektorskie uzgodniły, że opracowany zostanie jedynie „Regulamin ochrony, korzystania oraz komercjalizacji własności intelektualnej...”, a decyzje w sprawie wykorzystania majątku uczelni wykorzystywanego do komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych będą podejmowane indywidualnie w każdym przypadku”.*

Wszystkie kontrolowane uczelnie korzystały z programów i przedsięwzięć wspierających różne procesy związane z zarządzaniem własnością intelektualną. Cztery objęte kontrolą uczelnie⁹⁰ realizowały finansowane z NCBiR projekty, których celem było wdrożenie lub doskonalenie systemu zarządzania własnością intelektualną. Łączna kwota uzyskanego przez nie dofinansowania wynosiła 11,6 mln zł.

⁸⁵ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455).

⁸⁶ M.in. na Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie w Białymstoku czy Warszawskim Uniwersytecie Medycznym.

⁸⁷ Zgodnie z art. 86c ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym regulamin powinien określać: 1. prawa i obowiązki uczelni, pracowników oraz studentów i doktorantów w zakresie ochrony i korzystania z praw autorskich i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej, 2. zasady wynagradzania twórców, 3. zasady i procedury komercjalizacji, 4. zasady korzystania z majątku uczelni wykorzystywanego do komercjalizacji oraz świadczenia usług naukowo-badawczych. Zgodnie z art. 46 pkt 1 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. uczelnie zostały zobowiązane dostosować treść regulaminów do nowych wymogów w terminie 6 miesięcy od dnia jej wejścia w życie, a zatem do dnia 31 marca 2015 r.

⁸⁸ W Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Politechnice Świętokrzyskiej, Uniwersytecie Medycznym im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Politechnice Wrocławskiej.

⁸⁹ W Politechnice Świętokrzyskiej i Uniwersytecie Medycznym im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

⁹⁰ Politechnika Krakowska, Politechnika Świętokrzyska, Politechnika Wrocławska, Warszawski Uniwersytet Medyczny.

W trakcie kontroli pozyskano wyjaśnienia od 70 najbardziej aktywnych pod względem liczby zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych kontrolowanych szkół wyższych. Ocenili oni, iż obowiązujące w ich uczelniach procedury korzystania z własności intelektualnej były dla nich zrozumiałe, jasne i czytelne, nie występowały problemy związane ze zgłaszaniem własności intelektualnej i dalszych procedur, a jeśli pojawiały się jakiegokolwiek wątpliwości, pracownicy uzyskali niezbędną pomoc.

- *Najbardziej aktywni w zakresie zgłaszanych patentów pracownicy Politechniki Krakowskiej stwierdzili, że regulamin usystematyzował proces zarządzania własnością intelektualną oraz uwzględniał wymagania i specyficzne warunki Uczelni. W rozwinięciu jednej odpowiedzi wyrażono jednak zdanie, że komercjalizacja wyników w dalszym ciągu zależy od aktywności pracowników naukowych, samodzielnie wyszukujących ewentualnych partnerów.*

W dwóch uczelniach objętych kontrolą – Politechnice Warszawskiej oraz Warszawskim Uniwersytecie Medycznym – stwierdzono niespójność przepisów wewnętrznych, regulujących zarządzanie własnością intelektualną.

W Politechnice Warszawskiej w okresie objętym kontrolą nie stworzono spójnego i kompletnego systemu zarządzania własnością intelektualną, a także nie opracowano dokumentów niezbędnych do właściwego wprowadzenia w życie regulaminu zarządzania własnością intelektualną tej uczelni.

- *W objętym kontrolą okresie na Politechnice Warszawskiej nie funkcjonował spójny system identyfikacji wiedzy wymagającej ochrony i potencjału komercyjnego w aspekcie transferu technologii i potrzeb, jakie w zakresie innowacyjności występują w przemyśle. Od 2012 r. podejmowano jednak sukcesywnie działania zmierzające do wprowadzenia nowych rozwiązań i zmian organizacyjnych ww. zakresie. Politechnika Warszawska wypracowała strategię zarządzania własnością intelektualną, której głównym założeniem jest konsolidacja całego systemu transferu technologii, dotychczas rozproszonego pomiędzy Wydziały Uczelni i jednostki pozawydziałowe.*
- *Rektor Politechniki Warszawskiej nie wydał zarządzeń, wskazanych przez Senat Uczelni w Regulaminie zarządzania prawami własności przemysłowej, określających m.in. tryb wypłacania wynagrodzenia twórcy, tryb postępowania zgłoszeniowego, w tym zasady prowadzenia wymaganej dokumentacji i procedurę postępowania w przypadkach spornych oraz tryb komercjalizacji dóbr intelektualnych Politechniki. Rektor wyjaśnił, iż w trakcie praktycznego stosowania regulaminu okazało się, że nie ma pilnej potrzeby wydawania zarządzeń wskazanych w jego treści, skoro zapisy regulaminu są w tym względzie wystarczająco precyzyjne i nie generowały żadnych sytuacji spornych.*

W Warszawskim Uniwersytecie Medycznym (WUM) wprowadzone zmiany organizacyjne (powołanie jednostki, która przejęła zarządzanie własnością intelektualną) nie znalazły odzwierciedlenia w regulaminie zarządzania własnością intelektualną i nie zostały faktycznie wprowadzone w życie. Ponadto rozproszenie kompetencji w zakresie zarządzania własnością intelektualną pomiędzy różne komórki Uczelni i jednostki pozawydziałowe oraz brak wystarczającej informacji na temat ich zakresu działania (jak ocenili twórcy), nie sprzyjało zapewnieniu właściwej ochrony własności intelektualnej WUM.

- *Rektor WUM powołał członków Uniwersyteckiej Podkomisji ds. Własności Intelektualnej na kadencję 2008–2012, która zakończyła się z dniem 31 sierpnia 2012 r. W ramach realizacji projektu dofinansowanego z NCBR, powstała jednostka projektowa Akademickie Centrum Innowacji, która, jak wyjaśniła p.o. Kanclerza WUM, przejęła zarządzanie własnością intelektualną w WUM w pełnym zakresie, realizowanym wcześniej przez Uniwersytecką Podkomisję ds. Własności Intelektualnej. Ww. zmiany nie znalazły jednak odzwierciedlenia w treści obowiązującego „Regulaminu ochrony prawnej dóbr intelektualnych w WUM”. P.o. Kanclerza WUM wyjaśniła m.in., że w latach 2012–2013 podejmowane były działania w kierunku rozwijania nowych kompetencji w zakresie zarządzania własnością intelektualną (Akademickiego Centrum Innowacji, spółki celowej Synergia-WUM Sp. z o.o.). W praktyce natomiast, po zakończeniu kadencji członków ww. Podkomisji, proces związany z zarządzaniem własnością intelektualną odbywał się na dotychczasowych zasadach (dwóch byłych członków Podkomisji zajmowało się przyjęciem formularza zgłoszenia dobra intelektualnego oraz weryfikacją zgłoszenia do ochrony prawnopatentowej).*

Wszystkie badane uczelnie wspierały inicjatywy zwiększające zainteresowanie naukowców prowadzeniem badań nakierowanych na wdrożenie ich wyników do gospodarki, poprzez m.in. motywowanie pracowników do ubiegania się o ochronę własności intelektualnej (uzyskanie patentu) oraz system zachęt materialnych dla najaktywniejszych w tym względzie. Aktywność w zakresie dokonywania zgłoszeń patentowych i wdrożeń była brana pod uwagę przy okresowej ocenie pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych.

- *Dziesięciu pracowników naukowo-dydaktycznych Politechniki Łódzkiej w złożonych wyjaśnieniach potwierdziło, że uwzględnianie patentów w ankiecie oceny pracownika stanowi dla nich motywację do aktywności patentowej. W opinii trzech pracowników podjęcie działań związanych z tworzeniem wynalazków i ich patentowaniem nie sprzyjało rozwojowi kariery naukowej. Zdaniem prof. dr hab. Tadeusza Antczaka, o ile patenty mogą sprzyjać karierze zawodowej, to raczej nie są wystarczająco doceniane w budowaniu kariery naukowej, zmierzającej do habilitacji, a wdrożenie nie stanowi wysoko ocenianego osiągnięcia naukowego, gdyż do dalszego awansu niezbędne są publikacje.*

Elementem systemu zachęt była także możliwość udziału twórcy/współtwórców w korzyściach uzyskanych przez uczelnię. Zasady podziału zysków z komercjalizacji, które są wymaganym elementem regulaminów zarządzania własnością intelektualną. W okresie objętym kontrolą uczelnie mogły swobodnie regulować tę kwestię (obecnie jest ona uregulowana w art. 86f Prawa o szkolnictwie wyższym), najczęściej przyjmując zasadę równego podziału środków z komercjalizacji pomiędzy uczelnię oraz pracownika-twórcę⁹¹, przy czym różnie definiując wartość bazową, stanowiącą podstawę dla podziału.

- *W badanym okresie na Politechnice Wrocławskiej z tytułu udziału w korzyściach z tytułu komercjalizacji praw własności intelektualnej przekazano twórcom 563,6 tys. zł z 1.179,6 tys. zł wpływów, jakie uzyskała z tego tytułu Politechnika.*

Wszystkie uczelnie podejmowały działania w celu podniesienia świadomości środowiska akademickiego, związanej z ochroną własności intelektualnej oraz realizowały obowiązek kształcenia w zakresie ochrony własności intelektualnej, wynikający z rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego⁹².

W uczelniach realizowano strategie nakierowane na wprowadzanie wyników badań naukowych do praktyki gospodarczej także poprzez dążenie do realizacji prac dyplomowych i doktorskich na zlecenie/we współpracy z sektorem przedsiębiorstw lub publicznym. Udział takich prac w liczbie prac ogółem powstałych w latach akademickich 2011/2012–2013/2014 był istotnie zróżnicowany – od niemal zera na Politechnice Świętokrzyskiej do ponad 10% na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (prace doktorskie).

- *Udział rozpraw doktorskich zrealizowanych na Akademii Górniczo-Hutniczej na zlecenie/we współpracy z sektorem przedsiębiorstw publicznych w całkowitej liczbie prac doktorskich wyniósł w latach akademickich 2011/2012–2013/2014 – 11,9%, 10,5%, 10,2%.*
- *W poszczególnych latach akademickich objętych kontrolą, na zlecenie lub we współpracy z sektorem przedsiębiorstw lub publicznym w Politechnice Łódzkiej powstało 15 prac doktorskich, 414 prac magisterskich i 376 prac licencjackich i inżynierskich. Prace takie stanowiły odpowiednio 7%, 9% i 6% wszystkich prac powstałych w badanym okresie.*
- *Na Politechnice Wrocławskiej w badanym okresie 7,4% prac dyplomowych i doktorskich realizowane było na zlecenie i/lub przy współpracy z sektorem przedsiębiorstw lub publicznym.*

⁹¹ Twórcy z Politechniki Łódzkiej i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie mogli uzyskać 60% korzyści.

⁹² Dz. U. Nr 253, poz. 1520. Ponadto w odrębnych rozporządzeniach zostały określone standardy kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela oraz dla kierunków studiów: weterynaria, architektura, kierunek lekarski, lekarsko-dentystycznego, farmacja, pielęgniarstwo i położnictwo.

- W Warszawskim Uniwersytecie Medycznym prace magisterskie zrealizowane na zlecenie lub we współpracy z sektorem przedsiębiorstw stanowiły 3,96% ogółu prac. Udział rozpraw doktorskich zrealizowanych na zlecenie lub we współpracy z sektorem przedsiębiorstw wynosił 1,97%.
- W latach akademickich 2011/2012–2012/2013 na Politechnice Świętokrzyskiej żadna z prac dyplomowych ani doktorskich nie była realizowana na zlecenie, bądź we współpracy z sektorem prywatnym lub publicznym. W roku akademickim 2013/2014, w ramach współrealizowanego z Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego projektu pn. Perspektywy RSI Świętokrzyskie – IV etap, na PŚK powstało na zlecenie sektora prywatnego 10 prac dyplomowych, co stanowiło 0,4% ogółu prac dyplomowych powstałych w tym roku.

3.3.2. Uwarunkowania organizacyjno-administracyjne w obszarze ochrony własności intelektualnej w szkołach wyższych

W szkołach wyższych stosowane były różne modele organizacyjne, związane z komercjalizacją wyników badań, co wynikało m.in. ze skali realizowanych badań o charakterze wdrożeniowym. Kluczowymi elementami tych modeli były uczelniane centra transferu technologii oraz – w sześciu z ośmiu kontrolowanych uczelni – spółki celowe⁹³.

Przepisy Prawa o szkolnictwie wyższym przed nowelizacją z 2014 r. pozostawiały uczelniom bardzo dużą autonomię w organizacji procesów komercjalizacji wyników badań⁹⁴. W znowelizowanej ustawie została dookreślona rola centrów transferu technologii funkcjonujących jako jednostki uczelniane – tworzy się je w celu komercjalizacji bezpośredniej (art. 86 ust. 4). Możliwość tworzenia przez uczelnie spółek jest przewidziana przede wszystkim w przypadku komercjalizacji pośredniej. Art. 86a ust. 2 Prawa o szkolnictwie wyższym dopuszcza możliwość powierzenia spółce celowej zarządzania prawami do wyników lub do *know-how* w zakresie komercjalizacji bezpośredniej⁹⁵, co oznacza, że spółka celowa może stać się swoistym centrum transferu technologii odpowiedzialnym za zarządzanie prawami, którymi dysponuje uczelnia. W trzech skontrolowanych uczelniach⁹⁶ spółkom celowym powierzono zarządzanie prawami własności intelektualnej uczelni.

Zakres działalności niektórych centrów transferu technologii koncentrował się na świadczeniu usług informacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych, dotyczących procesu komercjalizacji (takie rozwiązanie przyjęto na Politechnice Krakowskiej⁹⁷). W niektórych uczelniach (Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie) centra realizowały szerszy zakres działań.

⁹³ Spółek celowych nie powołano na Politechnice Świętokrzyskiej oraz na Uniwersytecie Medycznym im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

⁹⁴ Zgodnie z art. 86 ust. 5 centra transferu technologii mogły być utworzone w formach: jednostki ogólnouczelnianej, spółki handlowej lub fundacji. Aktualne brzmienie art. 86 ust. 5 dopuszcza wyłącznie centrum transferu technologii w formie jednostki ogólnouczelnianej, działającej na podstawie regulaminu zatwierdzonego przez odpowiednie organy uczelni.

⁹⁵ Powierzenie spółce celowej zarządzania prawami własności przemysłowej odbywa się poprzez wniesienie ich aportem do spółki. Spółka celowa ma swobodę w zakresie zarządzania i komercjalizacji powierzonych jej praw. Może ulokować je w tworzonej spółce spin-off w formie aportu, sprzedać lub udzielić licencji na ich wykorzystanie. Przekazanie praw do spółki przez uczelnię może odbyć się w drodze odpłatnej lub nieodpłatnej umowy. Spółka celowa, której zostanie powierzone przez uczelnię zarządzanie prawami własności przemysłowej, staje się zarządcą praw wyłącznych i powinna podejmować wszystkie czynności, które mogą doprowadzić do komercjalizacji wyników, w tym obejmować udziały w kolejnych spółkach dedykowanych komercjalizacji danej technologii tzw. spółkach *spin-off* (komercjalizacja pośrednia) oraz sprzedawać wyniki badań naukowych, prac rozwojowych i *know-how* związane z tymi wynikami (komercjalizacja bezpośrednia).

⁹⁶ Politechnika Warszawska, Politechnika Łódzka, Politechnika Krakowska.

⁹⁷ Do zadań Centrum Transferu Technologii na Politechnice Krakowskiej należały m.in.: współpraca z otoczeniem gospodarczym poprzez komercjalizację wyników badań i prac rozwojowych; promocja i upowszechnienie osiągnięć nauki i techniki w zakresie nowych technologii oraz projektów badawczo-rozwojowych; inspirowanie tworzenia sieciowych powiązań uczelni z przedsiębiorstwami; promowanie znaczenia własności intelektualnej; inicjowanie, inspirowanie oraz udział w opracowywaniu i realizacji krajowych oraz międzynarodowych programów badawczych; współpraca z organami samorządowymi i rządowymi, publicznymi oraz prywatnymi jednostkami naukowymi, stowarzyszeniami i fundacjami w kraju i za granicą w dziedzinach mających związek z upowszechnianiem i rozwijaniem działań proinnowacyjnych, transferu technologii oraz przedsiębiorczości.

- Na Uniwersytecie Medycznym im. Piastów Śląskich we Wrocławiu Centrum Innowacji i Transferu Technologii funkcjonujące w strukturze Działu Nauki i Współpracy z Zagranicą, podległe Prorektorowi ds. Nauki Uniwersytetu. Wykonywało ono zadania dotyczące:
 - ochrony własności intelektualnej: w zakresie strategii ochrony tej własności, poprzez identyfikowanie dóbr niematerialnych podlegających ochronie patentowej i ocenę celowości tej ochrony, doradztwo związane z prowadzeniem badań naukowych w celu zwiększenia szans uzyskania ochrony prawnej oraz wspieranie twórców rozwiązań wynalazczych w doborze optymalnej strategii ochrony własności intelektualnej; wsparcia związanego z badaniami stanu techniki w bazach patentowych oraz bazach publikacji naukowych; prowadzenia ewidencji projektów wynalazczych, zgłoszeń patentowych dokonanych przez Uczelnię i uzyskanych patentów, uzyskiwania ochrony, poprzez m.in. przygotowywanie z twórcą projektu wynalazczego wstępnego opisu stanu techniki i opisu rozwiązania, współpracę w porozumieniu z twórcą z rzecznikiem patentowym opracowującym dokumentację zgłoszeniową, udzielanie pomocy podczas przygotowywanych odpowiedzi na uwagi Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej w przypadkach niespełnienia wymogów stawianych przedmiotom ochrony, a także nadzorowanie i dokonywanie opłat za zgłoszenia;
 - innowacyjności i transferu technologii, poprzez m.in. poszukiwanie funduszy krajowych i europejskich, w celu wykorzystania ich do pokrywania kosztów związanych z uzyskaniem ochrony prawnej projektów wynalazczych, tworzonych w Uniwersytecie oraz komercjalizacją tych rozwiązań, promocję rozwiązań wynalazczych w celu poszukiwania możliwości ich komercjalizacji, w tym na w targach, wystawach, konferencjach, organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych dla naukowców dla podniesienia wiedzy z zakresu komercjalizacji, poszukiwania funduszy na badania, jak też nawiązania współpracy z przedsiębiorcami;
 - obsługi Rektorskiej Komisji Wynalazczości;
 - współpracy z innymi jednostkami o podobnym profilu działalności.

Innymi podmiotami biorącymi udział w procesie komercjalizacji są spółki *spin-off* oraz inkubatory przedsiębiorczości. Inkubatory mają za zadanie zapewniać wsparcie początkującym przedsiębiorcom wywodzącym się z uczelni – w praktyce najczęściej studentom i doktorantom. W niemal wszystkich skontrolowanych uczelniach funkcjonowały preinkubatory, zrzeszone w sieci Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości⁹⁸.

W latach 2011–2014 pracownicy sześciu spośród ośmiu objętych kontrolą uczelni utworzyli spółki *spin-off*, najwięcej (9) – Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (pracownicy Politechniki Łódzkiej utworzyli trzy takie spółki, a pozostałych uczelni – Politechniki Świętokrzyskiej, Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Politechniki Krakowskiej – utworzyli po jednej spółce *spin-off*). Spółka utworzona przez pracowników Politechniki Świętokrzyskiej do zakończenia kontroli nie rozpoczęła faktycznie działalności, z uwagi na brak zainteresowania odbiorców.

- W 2011 r. założona została spółka *spin-off* SPIN-NET Świętokrzyska Sieć Komputerowa Sp. z o.o., w której Politechnika miała 85% udziałów, a 15% trzej pracowników Uczelni. Do zakończenia kontroli spółka nie rozpoczęła działalności. Upoważniona przez Rektora Politechniki Prorektor ds. Studenckich i Dydaktyki dr. hab. inż. Zdzisława Owsiak wyjaśniła: (...) Spółka ta miała przejąć zadania działającej w Politechnice Świętokrzyskiej, rentownej jednostki Komputerowe Sieci Regionalne. Celem jednostki Komputerowe Sieci Regionalne jest prowadzenie działalności polegającej na świadczeniu usług telekomunikacyjnych, w tym usług dzierżawy łącza oraz transmisji danych (...). Na etapie tworzenia spółki SPIN-NET Sp. z o.o. były plany przejęcia klientów Komputerowych Sieci Regionalnych. Niestety założenia te nie zostały zaakceptowane przez większość najpoważniejszych partnerów, traktujących Politechnikę Świętokrzyską jako bardziej wiarygodnego partnera. Wobec takiej sytuacji działalność Spółki nie została podjęta. Jest wstępna koncepcja działalności badawczej w ramach Spółki w oparciu o Laboratorium Łożysk Toczących, które w ubiegłym roku uruchomiono w Politechnice Świętokrzyskiej (...). W ocenie głównego udziałowca utrzymanie Spółki nawet biernie jest korzystniejsze ekonomicznie niż jej likwidacja. Taką spółkę można w przyszłości przekształcić i dostosować do aktualnych potrzeb i nie wymaga to takich nakładów finansowych, jak zakładanie nowego podmiotu gospodarczego.

⁹⁸ Nie są one inkubatorami w rozumieniu Prawa o szkolnictwie wyższym, spełniają jednak ważną rolę w przygotowaniu związanych z uczelniami młodych ludzi do rozpoczęcia działalności gospodarczej.

W Politechnice Świętokrzyskiej zastosowano model, w którym jedna jednostka organizacyjna odpowiadała za całokształt spraw związanych z ochroną własności intelektualnej. W Politechnice Warszawskiej w okresie objętym kontrolą trwał proces centralizacji tych zadań, dotychczas rozproszonych, w Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii.

W Politechnice Wrocławskiej, uczelni o rozbudowanej strukturze organizacyjnej w zakresie ochrony i wykorzystania własności intelektualnej, utworzony został Punkt Kontaktowy ds. Transferu Technologii, który ma za zadanie koordynowanie działań jednostek/komórek organizacyjnych uczelni⁹⁹. Zadania tej jednostki dotyczyły m.in.: identyfikowania i monitorowania projektów naukowo-badawczych o wysokim potencjale komercjalizacyjnym produktów końcowych; wspierania innowacyjnych pomysłów i rozwiązań techniczno-technologicznych w procesie pozyskiwania partnerów biznesowych do ich rozwoju i aplikowania o dofinansowanie prac wdrożeniowych.

W celu uzyskania ochrony prawnej uczelnie współpracowały z rzecznikami patentowymi. Pięć uczelni¹⁰⁰ zatrudniało rzeczników patentowych na podstawie umowy o pracę, a trzy¹⁰¹ korzystały wyłącznie z zewnętrznych kancelarii patentowych.

- *W badanym okresie w Dziale Ochrony Własności Intelektualnej Akademii Górniczo-Hutniczej zatrudnionych było trzech rzeczników patentowych. Ponadto Centrum Transferu Technologii zlecało (na mocy umów cywilnoprawnych) 15 razy wykonanie czynności związanych ze zgłoszeniem wynalazku do URPR rzecznikom patentowym spoza uczelni, podobnie wydziały AGH zlecały (55 razy) wykonanie ww. czynności rzecznikom spoza uczelni. Wyjaśniając przyczyny zlecenia podmiotom zewnętrznym usług obejmujących czynności związane ze zgłoszeniem wynalazku/wzoru użytkowego do UPRP lub zagranicznego urzędu patentowego, Prorektor ds. nauki AGH podał, że przyczyną takiego stanu rzeczy był wyraźny wzrost aktywności patentowej pracowników AGH oraz wielodziedzinowość rozwiązań powstających na uczelni. Ponadto przeważającą ilość zgłoszeń do zagranicznych urzędów patentowych była finansowana z grantów, obejmujące m.in. obsługę zewnętrznych kancelarii patentowych. W pozostałych przypadkach zlecenie zewnętrznym kancelariom usług obejmujących czynności związane ze zgłoszeniem wynalazków do zagranicznych urzędów patentowych było spowodowane brakiem osoby posiadającej uprawnienia europejskiego rzecznika patentowego.*

Z opinii biegłego¹⁰² wynika postulat, by cały proces komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych był koordynowany przez jedną komórkę organizacyjną uczelni, ewidencjonującą zgłoszenia, posiadającą pełną dokumentację spraw, określającą plan komercjalizacji, mającą oczywiście możliwość skorzystania ze wsparcia ekspertów zewnętrznych. W trakcie kontroli rozwiązanie takie funkcjonowało w Politechnice Wrocławskiej oraz Politechnice Świętokrzyskiej¹⁰³, gdzie w jednej jednostce organizacyjnej zadania związane z ochroną i komercjalizacją własności intelektualnej połączono ponadto z działalnością dydaktyczną w zakresie przedmiotów prawniczych (w szczególności z zakresu prawa własności intelektualnej), co zdaniem NIK stanowić może dobrą praktykę.

⁹⁹ W tym Wrocławskiego Centrum Transferu Technologii, Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości, brokerów, wydziałowych koordynatorów i spółek celowych Uczelni w procesie transferu technologii.

¹⁰⁰ W Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Politechnice Łódzkiej, Politechnice Krakowskiej, Politechnice Świętokrzyskiej, Politechnice Wrocławskiej. W trzech pierwszych uczelniach korzystano także ze wsparcia kancelarii zewnętrznych.

¹⁰¹ Politechnika Warszawska, Warszawski Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

¹⁰² Ekspertyzę sporządziła dr Magdalena Rutkowska-Sowa na podstawie 13 regulaminów z nieobjętych kontrolą uczelni, pozyskanych podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK. Wydana przez nią ekspertyza zawierała opinię dotyczącą systemu zarządzania własnością intelektualną w polskich uczelniach publicznych, zawierającą analizę przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r. poz. 572, ze zm.) w brzmieniu przed i po ostatniej nowelizacji, która weszła w życie z dniem 1 października 2014 r. oraz wykładnię treści nowo przyjętych regulaminów zarządzania własnością intelektualną, co pozwoliło na dokonanie oceny kształtującego się w Polsce modelu transferu wyników badań i prac rozwojowych z uczelni do gospodarki. Wyciąg z opinii został zamieszczony w załączniku nr 5.3 do niniejszej informacji.

¹⁰³ W okresie objętym kontrolą nie był widoczny wpływ tego rozwiązania na poprawę efektywności procesów komercjalizacyjnych w Politechnice Świętokrzyskiej.

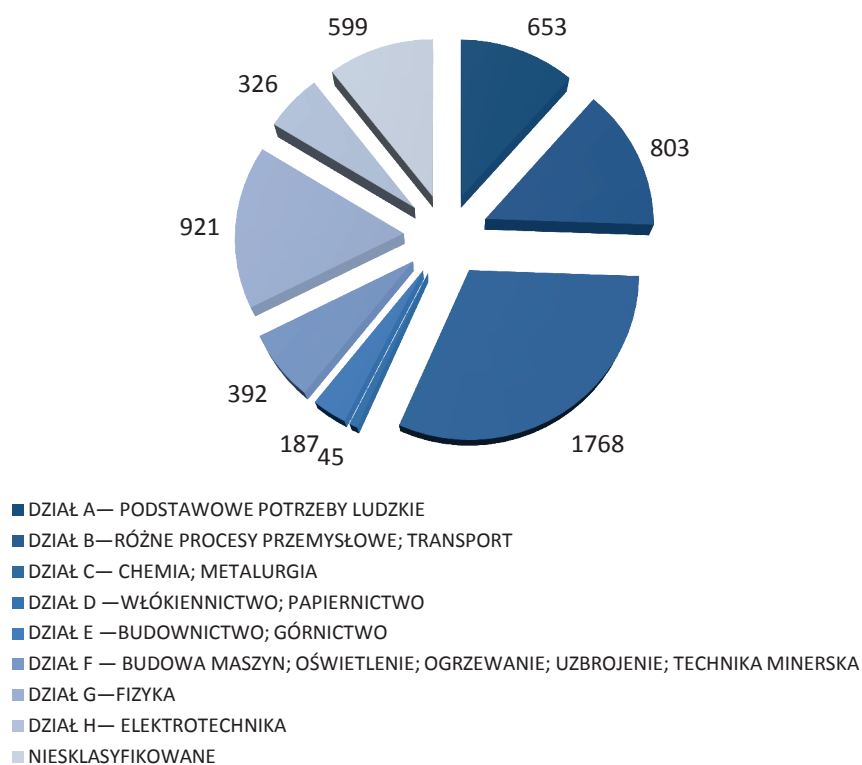
3.3.3. Działania na rzecz komercjalizacji wyników badań podejmowane przez kontrolowane uczelnie

Uczelnie podejmowały działania prowadzące do identyfikacji technologii, które mogły stać się przedmiotem komercjalizacji. W tym celu dokonywano wycen wybranych technologii. Na wszystkich uczelniach stworzono także ofertę komercjalizacyjną. Jednak przychody z transferu technologii w większości uczelni nie przewyższały kosztów poniesionych w związku z ich ochroną i komercjalizacją.

W latach 2011–2014 wszystkie uczelnie w Polsce zgłosiły do Urzędu Patentowego RP (w trybie krajowym i międzynarodowym) 5.694 wynalazki i wzory użytkowe. Urząd Patentowy RP w tym okresie udzielił szkołom wyższym 3.706 patentów i praw ochronnych na wzory użytkowe. Liczba zgłoszeń dokonanych w Europejskim Urzędzie Patentowym (EPO) przez szkoły wyższe oraz liczba patentów europejskich udzielonych przez EPO szkołom wyższym w latach 2011–2014 wyniosły odpowiednio 109 i 42.

Wykres nr 4

Zgłoszenia wynalazków i wzorów użytkowych dokonane w UPRP przez szkoły wyższe w latach 2011–2014 w trybie krajowym i międzynarodowym wg działów Międzynarodowej Klasyfikacji Patentowej

Źródło: Dane z UPRP pozyskane na w trakcie kontroli.

Wybrane dane dotyczące działalności związanej z ochroną własności intelektualnej w objętych kontrolą uczelniach oraz i jej wykorzystanie zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela nr 1

Wybrane dane o działalności badawczo-rozwojowej kontrolowanych uczelni w latach 2011–2014

	WUM	PW	PŁ	PK	PWr	P Św	AGH	UM W-w
Nakłady wewnętrzne na działalność B+R faktycznie poniesione w tys. zł	213 153,5	998 697,5	433 357,9	119 940,3	560 019,8	73 428,5	1 074 835,3	96 695,3
– w tym nakłady na prace rozwojowe	9 414,6	176 095,3	103 157,0	23 721,9	189 438,4	7 026,2	188 207,6	4 817,7
Liczba zgłoszonych przez jednostkę wynalazków	23	201	289	86	651	102	388	46
Ile spośród wykazanych zgłoszeń wynalazków jednostka planuje dokonać w zagranicznych urzędach patentowych	4	8	3	3	3	7	44	5
liczba patentów uzyskanych w UP	16	162	257	23	515	52	241	51
liczba zgłoszeń wynalazków dokonanych w zagranicznych urzędach patentowych	9	19	2	18	136	16	252	1
liczba patentów uzyskanych w zagranicznych urzędach patentowych	3	6	3	0	3	4	18	1
przychody jednostki ze sprzedaży licencji (bez licencji na standardowe oprogramowanie komputerowe)	0	189,5	1 302,5	75,0	997,0	0	3 738,4	98,4
nakłady przedsiębiorstwa na zakup licencji (bez licencji na oprogramowanie komputerowe)	0	1 862,5	7 949,9	766,3	2 941,9	0	11 235,3	185,0

WUM – Warszawski Uniwersytet Medyczny, PW – Politechnika Warszawska, PK – Politechnika Krakowska, PŁ – Politechnika Łódzka, PŚw – Politechnika Świętokrzyska, AGH – Akademia Górniczo-Hutnicza, UM W-w – Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Źródło: Sprawozdania PNT-01s o działalności badawczej i rozwojowej (B+R) w szkołach wyższych za lata 2011–2014.

Objęte kontrolą szkoły wyższe wykazywały dużą aktywność w zakresie zgłaszania wynalazków do ochrony, dążąc do posiadania dużej liczby patentów i zgłoszeń patentowych, natomiast działania komercjalizacyjne i wycena chronionych technologii dotyczyły najwyżej kilku procent posiadanej własności intelektualnej.

Ochrona wynalazku (patent) trwa od daty zgłoszenia, maksymalnie przez 20 lat, przy czym warunkiem utrzymania ochrony jest wnoszenie opłat za kolejne, roczne okresy ochrony. Opłaty za ochronę wnoszone są po doręczeniu zgłaszającemu decyzji warunkowej o udzieleniu prawa, a pierwszy okres ochrony obejmuje trzy lata od daty zgłoszenia. Z uwagi na czas trwania postępowania w Urzędzie Patentowym RP decyzja o udzieleniu patentu może być wydana np. w trzecim, czwartym czy piątym roku ochrony. Opłaty za dalsze okresy ochrony powinny być uiszczane z góry w ciągu jednego roku przed upływem poprzedniego okresu ochrony, nie później niż w ostatnim jego dniu. Wygaśnięcie patentu następuje w dniu, w którym upłynął poprzedni (opłacony) okres ochrony.

Część dóbr niematerialnych objętych ochroną miała niski potencjał komercjalizacyjny, na co wskazują m.in. wyjaśnienia składane w trakcie kontroli przez przedstawicieli jednostek kontrolowanych, a także fakt, iż tylko niewielka część zgłaszanych wynalazków poddawana była dalszym procedurom związanym z procesem komercjalizacji.

Na Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie ustalono, że w kontrolowanym okresie wygasło 115 patentów i praw ochronnych, uzyskanych przez uczelnię, przy czym 47% z nich nie przedłużono ochrony po trzech latach od zgłoszenia. Główną przyczyną podjęcia decyzji o rezygnacji z ochrony prawnej, jak wynika z wyjaśnień dziekanów, był brak perspektywy wdrożenia wynalazków lub wzorów użytkowych (żaden z dziekanów nie wskazał braku środków finansowych jako przyczyny ww. decyzji). Podobna sytuacja miała miejsce na Politechnice Łódzkiej.

Ustalenie o braku potencjału komercyjnego części dóbr potwierdzają dane, dotyczące wszystkich szkół wyższych, pozyskane w trakcie kontroli z Urzędu Patentowego RP.

Tabela nr 2

Okres po udzieleniu prawa, za jaki utrzymywana była ochrona patentów (wnoszone były opłaty) przez szkoły wyższe¹⁰⁴ (w podziale na lata)

Okres utrzymywania ochrony patentów	2011	2012	2013	2014
0 – prawo wygasło w roku udzielenia ochrony	367	353	380	72
1 – prawo wygasło rok po udzieleniu ochrony	119	153	20	
2 – prawo wygasło 2 lata po udzieleniu ochrony	63	19		
Prawa pozostające w mocy	214	273	605	896

Źródło: Dane z UPRP pozyskane w trakcie kontroli.

W latach 2011–2013 średnio 43% patentów przyznanych w danym roku wygasło przed jego końcem. Po dwóch latach po udzieleniu patentu w mocy pozostawało (czyli było możliwe do wykorzystania) odpowiednio 28% i 34% patentów przyznanych w latach 2011–2012. Dane te wskazują, iż uczelnie rezygnują z utrzymywania ochrony znacznej części patentów w możliwie

¹⁰⁴ Zestawienie obejmuje patenty udzielone w latach 2011–2014 na rozwiązania, w przypadku których przynajmniej jednym z uprawnionych jest szkoła wyższa.

najkrótszym czasie, czego przyczyną jest świadomość braku potencjału wdrożeniowego zgłaszanych do ochrony wynalazków. Powodem zgłaszania tych rozwiązań do ochrony jest chęć uzyskania punktów do oceny parametrycznej¹⁰⁵, która przekłada się na wysokość finansowania jednostek naukowych¹⁰⁶.

- *Rektor Politechniki Warszawskiej wyjaśnił, iż głównym uzasadnieniem dla starań Uczelni o uzyskanie ochrony patentowej w kontrolowanym okresie oprócz ochrony praw należnych PW, była możliwość uzyskania punktów do oceny parametrycznej wydziałów uczelni i z tego powodu nie analizowano innych aspektów tych zgłoszeń.*

Wskazane uwarunkowania znajdują potwierdzenie w także w innych danych statystycznych. W przypadku patentów krajowych największą grupę podmiotów zgłaszających wnioski na ochronę wynalazków i wzorów użytkowych stanowiły jednostki naukowe¹⁰⁷. Jednocześnie z analizy danych przeprowadzonej przez Index Copernicus, zgromadzonych w związku z oceną parametryczną jednostek naukowych za okres 2009–2012 wynika, że 20% patentów uzyskanych przez instytuty badawcze zostało wykorzystanych. Dla porównania praktyczne zastosowanie znalazło 14% patentów uzyskanych przez instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk oraz 4% przez szkoły wyższe¹⁰⁸. W krajach o wysokim stopniu rozwoju mniejsze niż 50% wykorzystanie uzyskanych patentów uważa się za nieefektywne¹⁰⁹.

Badania naukowe i prace rozwojowe w uczelni publicznej mogą być prowadzone w ramach działalności statutowej, projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju; projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki; projektów w ramach współpracy naukowej z zagranicą; projektów finansowanych ze źródeł zagranicznych, w tym funduszy strukturalnych; programów lub przedsięwzięć określanych przez ministra właściwego do spraw nauki; odpłatnej działalności badawczej na rzecz podmiotów trzecich. W trakcie kontroli zbadano 80 umów o realizację prac badawczo-rozwojowych, zawartych przez kontrolowane uczelnie z podmiotami zewnętrznymi. W wyniku analizy umów w zakresie zabezpieczenia własności intelektualnej uczelni oraz poufności danych nie stwierdzono nieprawidłowości.

W kontrolowanym okresie objęte kontrolą uczelnie nie przeprowadzały zadań audytowych w obszarze zarządzania własnością intelektualną, w tym nie dokonywano ewaluacji skuteczności stosowanych procedur.

Prorektor ds. Rozwoju Politechniki Warszawskiej wyjaśnił, że w przedmiotowym zakresie wykorzystywane są doświadczenia z realizacji projektu „Spin-Tech”, w ramach którego przeprowadzono wśród pracowników Politechniki Warszawskiej ankietę dotyczącą zagadnień związanych z transferem technologii oraz zadań i celów powołanej spółki celowej.

¹⁰⁵ Jednostki naukowe, w rozumieniu ustawy o zasadach finansowania nauki, podlegają ocenie parametryzującej, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz. U. z 2014 r. poz.1126).

¹⁰⁶ W 2013 r. i 2014 r. ponad 960 jednostkom naukowym przyznano oceny punktowe za osiągnięcia w ramach każdego z czterech kryteriów: osiągnięcia naukowe i twórcze, potencjał naukowy, materialne efekty działalności naukowej oraz pozostałe efekty działalności naukowej, a Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego w drodze decyzji przyznaje jednostkom naukowym następujące kategorie naukowe: A+ – poziom wiodący; A – poziom bardzo dobry; B – poziom zadowolający z rekomendacją wzmocnienia działalności naukowej, badawczo-rozwojowej lub stymulującej innowacyjność gospodarki; C – poziom niezadowolający. Przyznana przez KEJN kategoria ma wpływ na wysokość finansowania jednostek naukowych.

¹⁰⁷ W 2011 r. największej ilości zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych dokonała Politechnika Wroclawska – M. Badurska, L. Szczęsna, *Dobre praktyki w zakresie zarządzania prawami własności intelektualnej w jednostkach naukowych*, (<http://www.bsskancelaria.pl/pl/uslugi/jednostki-naukowe/wlasnosc-intelektualna-i-przemyslowa/artykuly/190.html>).

¹⁰⁸ *Wkład instytutów badawczych w osiągnięciu polskiej nauki, a reprezentacja przedstawicieli instytutów w organach doradczych ministra nauki i szkolnictwa wyższego* (raport dla Rady Głównej Instytutów Badawczych), IC Raport, s. 20.

¹⁰⁹ Informacja o wynikach kontroli pn. *Efekty działalności instytutów badawczych* (P/14/070), s. 9 (<https://www.nik.gov.pl/plik/id,9522,vp,11765.pdf>).

- Wnioski z ankiet wskazały, iż dotychczasowe procesy komercjalizacyjne na Wydziałach były mało efektywne. W wyniku ankiety: 92% pracowników pozytywnie oceniło potencjał aplikacyjny projektów prowadzonych w ich Instytucie/Wydziale, 73% oceniło aktualny stan transferu wyników badań do gospodarki, w swojej jednostce macierzystej, jako niewystarczający lub wskazało na jego brak, a 84% ankietowanych uznało jako źródło pozyskiwania partnerów przemysłowych kontakty osobiste. Jako najczęstsze przyczyny złego stanu transferu technologii podawane były: biurokracja, brak wsparcia ze strony Uczelni, prowadzone badania skupione były tylko na celach naukowych. 92% ankietowanych uznało, że komercjalizacja wyników badań może przelożyć się na polepszenie sytuacji finansowej jednostki macierzystej i pracowników. Ponadto 85% pracowników oceniło pozytywnie rolę spółki celowej jako jednostki udzielającej wsparcia w rozwoju, a jako najczęściej wymieniane oczekiwania wobec ww. jednostki wymieniane były: wyszukiwanie partnerów przemysłowych, promocja technologii oraz propagowanie przykładów współpracy z przemysłem.
- W trzech objętych kontrolą jednostkach stwierdzono nieprzestrzeganie procedur wewnętrznych dotyczących procesu zarządzania własnością intelektualną. W Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie nie prowadzono wymaganych rejestrów utworów (w rozumieniu przepisów o prawie autorskim) oraz baz danych sui generis, a na Politechnice Świętokrzyskiej nie prowadzono centralnego rejestru zgłoszonych do oceny dóbr intelektualnych (prowadzono dwa odrębne rejestry, jednak nie spełniały one wymogu aktualności i kompletności). Z kolei na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym twórcy dwóch wynalazków zgłosili je do rzecznika patentowego przed dokonaniem zgłoszenia na uczelni.

3.4 Weryfikacja i ewaluacja wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych

Weryfikowanie przez NCBiR rezultatów programów i przedsięwzięć wspierających komercjalizację B+R odbywało się zgodnie z obowiązującymi procedurami oraz warunkami umów zawartych przez NCBiR z beneficjentami. Najwyższa Izba Kontroli zwraca jednak uwagę, że w wewnętrznych procedurach NCBiR nie określono maksymalnego czasu przewidzianego na dokonanie przez ekspertów oceny merytorycznej rocznych raportów składanych przez realizatorów projektów. Zwiększało to ryzyko dalszego finansowania projektów bez uprzedniego uzyskania merytorycznej oceny zasadności ich kontynuowania. Przeprowadzone przez NCBiR kontrole realizacji projektów u beneficjentów doprowadzały do ustalenia istotnych uchybień. W badanym okresie NCBiR prowadziło systematyczną ewaluację realizowanych programów i przedsięwzięć wspierających komercjalizację wyników badań naukowych. W NCBiR został utworzony system monitorowania i gromadzenia efektów realizowanych programów i przedsięwzięć.

3.4.1. Weryfikacja i ewaluacja wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych przez NCBiR

Na podstawie badanej próby dokumentacji 22 umów stwierdzono, że sprawozdania merytoryczne i finansowe z realizacji projektów były weryfikowane przez pracowników Centrum oraz wybranych ekspertów zewnętrznych dokonujących ocen merytorycznych zgodnie z procedurą i postanowieniami umów. W przypadkach, gdy ekspert miał zastrzeżenia co do zakresu wykonanej pracy, wykonawca wzywany był przez Centrum do uzupełnienia raportu lub złożenia wyjaśnień. Ewentualnie NCBiR dokonywał kontroli doraźnej wykonawcy.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że w wewnętrznych procedurach NCBiR nie określono maksymalnego czasu przewidzianego na dokonanie przez ekspertów oceny merytorycznej rocznych raportów składanych przez realizatorów projektów i w konsekwencji dokonanie

ich całościowej oceny. Zwiększało to ryzyko dalszego finansowania projektów (w formie zaliczek) bez uprzedniego uzyskania merytorycznej oceny zasadności ich kontynuowania¹¹⁰.

Innym, zidentyfikowanym w trakcie kontroli NIK, utrudnieniem dla prawidłowego monitorowania badanych programów i w konsekwencji weryfikacji ich efektywności było nieadekwatne lub niezgodne z założeniami określenie wskaźników w czterech programach.

W latach 2013–2014 przeprowadzono łącznie 224 kontrole u wykonawców projektów krajowych w zakresie realizacji projektów obejmujących wsparcie komercjalizacji wyników badań naukowych (w tym w 2013 r. – 117 kontroli, w 2014 r. – 107). W 2015 r. zaplanowano przeprowadzenie 120 kontroli u wykonawców tego rodzaju projektów.

Podczas analizy ryzyka NCBiR uwzględniało takie czynniki jak: wartość projektu, liczbę realizowanych projektów, ustalenia poprzednich kontroli, ocenę merytoryczną projektu, ocenę finansową projektu, wyniki audytów zewnętrznych przeprowadzonych zgodnie z art. 44 ustawy o NCBiR. Analiza ryzyka była przeprowadzana przez opiekunów merytorycznych projektów.

W kontrolowanych przez Centrum projektach najczęściej stwierdzano: nieprawidłowości w zakresie dokumentacji księgowej (np. błędne opisy faktur, rachunków), niewłaściwe funkcjonowanie systemu kontroli wewnętrznej oraz nieprawidłowości lub uchybienia merytoryczne zidentyfikowane w trakcie kontroli (niezgodność prowadzonych działań promocyjnych z warunkami umowy lub brak promocji wyników projektu; przekroczenie terminów umownych podczas realizacji zadań, ponoszenie kosztów z naruszeniem zasad celowości i gospodarności).

Zgodnie z m.in. procedurą „Kontrola w siedzibie wykonawcy” informacje o wynikach kontroli były przekazywane do koordynatorów programów oraz opiekunów projektów, którzy wykorzystywali je w bieżącym nadzorze i monitoringu. Ponadto na podstawie informacji otrzymanych z Działu Kontroli Projektów dyrektor Centrum podejmował decyzję o wstrzymaniu finansowania projektu zgodnie z obowiązującymi procedurami.

W art. 31 ust. 1 ustawy o NCBiR wskazano, że Centrum prowadzi systematyczną ewaluację realizowanych zadań, w tym ocenę ich wpływu na rozwój nauki i gospodarki. W okresie objętym kontrolą przeprowadzono również ewaluację *mid-term* i *on-going*: PBS¹¹¹, „Innotech”¹¹², „Graf-Tech”¹¹³.

W latach 2011–2015 dyrektor NCBiR, zgodnie z art. 31 ust. 2 ustawy o NCBiR, przedstawiał Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego plan ewaluacji oraz od 2012 r. informację o jej wynikach. Wyniki ewaluacji *mid-term* są wykorzystywane przez NCBiR m.in. przy doskonaleniu systemu monitorowania programów (potwierdzają jego zasadność np. w programie „Graf-Tech”) lub przy ustanawianiu nowych inicjatyw (program PBS). Centrum dokonywało również ewaluacji objętych kontrolą przedsięwzięć:

¹¹⁰ W dokumentach określających sposób realizacji zadań przez Sekcję Współpracy z Ekspertami (SWE) nie określono terminu wykonania oceny raportu rocznego przez eksperta. Zgodnie z procedurą PG2-1 „Dostarczanie ocen merytorycznych” (aktualnie obowiązuje procedura zatwierdzona w dniu 15 czerwca 2015 r.) Zamawiający dokonuje odbioru oceny merytorycznej i kontaktuje się z recenzentem tylko za pośrednictwem SWE. Zgłasza do SWE zapotrzebowanie na wykonanie oceny merytorycznej zawierające m.in.: słowa kluczowe charakteryzujące projekt lub wniosek, liczbę dni na realizację oceny przez recenzenta, wymagania dotyczące recenzenta. Komórka organizacyjna zamawiająca w SWE zlecenie ekspertowi oceny raportu podaje czas, w jakim ekspert powinien wykonać ocenę raportu. Zazwyczaj jest to 14 dni kalendarzowych jednak w przypadku, gdy ekspert wzywa wykonawcę do uzupełnień, czas ten ulega wydłużeniu.

¹¹¹ Mid-Term Review, Applied Research Program, (sprawozdanie 16 czerwca 2014 r.).

¹¹² Mid-Term Review: Innotech, The World Bank, (sprawozdanie 16 czerwca 2014 r.).

¹¹³ Mid Term: Graf-Tech Program, (Sprawozdanie 23 grudnia 2014 r.),

- Realizowane od 30 stycznia 2013 r. przedsięwzięcie „Demonstrator+” zostało poddane badaniu ewaluacyjnemu w ramach Działania 1.5 Wsparcie badań naukowych i prac rozwojowych w skali demonstracyjnej Demonstrator+ w obszarze INFO, BIO oraz w obszarze TECH Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (raport z dnia 30 listopada 2014 r.) oraz ewaluacji on-going dotyczącej pomiaru efektywności (raport z dnia 16 lutego 2015 r.).

W opisach programów i niektórych przedsięwzięć uwzględniono również kwestie monitoringu wskaźników. Na przykład:

- W programie „Innotech” wskazano, że monitorowanie osiągnięcia celów będzie prowadzone na podstawie analizy wskaźników ekonomicznych przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach Programu. Przedmiotem analizy miały być m.in.: wydatki na B+R w przedsiębiorstwach, w trakcie i po realizacji projektu, liczba innowacyjnych produktów przygotowanych do wdrożenia w wyniku realizacji projektu.

Wskaźniki realizacji projektów (ze względu na założoną w harmonogramie lub faktycznie realizowaną fazę przede wszystkim o charakterze produktowym) były w okresie objętym kontrolą monitorowane i agregowane. Na przykład:

- W ramach programu „Innomed” do końca 2014 r. osiągnięto wartość wskaźnika „liczba nowych innowacyjnych technologii opracowanych w ramach programu” (wskaźnik produktu) – 5,3; w ramach programu „Innotech” (dane ze sprawozdania z realizacji projektu za rok 2014 r. – łącznie dla konkursu I, II oraz III): liczba zawiązanych form współpracy z przedsiębiorcami – 413; liczba innowacyjnych rozwiązań technologicznych przygotowanych do wdrożenia – 160¹¹⁴.
- Dla programu „Patent Plus” osiągnięto (według danych z dotychczasowych raportów rocznych) następujące wartości wskaźników: liczba zgłoszeń patentowych w EPO¹¹⁵ i trybie PCT¹¹⁶ na wynalazki wytworzone w polskich jednostkach naukowych; liczba zgłoszeń patentowych w EPO i w trybie PCT na wynalazki wspólne z podmiotami zagranicznymi: 1; liczba zgłoszeń patentowych w EPO i trybie PCT na wynalazki wspólne z MŚP: 9.

W przypadku czterech programów: „Innomed”, „Spin-Tech”, „Innotech”, PBS realizowanych przez NCBiR w latach 2011–2015 wskaźniki realizacji celów programu zostały określone w sposób nieadekwatny lub w sposób niezgodny z zobowiązującymi zasadami. Na przykład:

- W programie „Innotech”¹¹⁷ nie określono wartości docelowych dla wskaźników rezultatu i wpływu. Nie wskazano również terminu (roku) osiągnięcia zakładanych wartości wskaźników produktu.

Zdaniem NIK nieokreślenie takich wskaźników może znacząco utrudnić monitorowanie rezultatów i efektów Programu, a w konsekwencji efektywności wydatkowania przeznaczonych na jego realizację środków finansowych (planowana wartość dofinansowania ze strony NCBiR – 650 mln zł).

- W Programie Badań Stosowanych podano wskaźniki osiągnięcia celów bez ich rozróżnienia na wskaźniki produktu, rezultatu oraz wpływu. Nie wskazano również terminu (roku) osiągnięcia wartości docelowych i referencyjnych dla przyjętych wskaźników. Brak rozróżnienia przyjętych wskaźników na wskaźniki produktu, rezultatu oraz oddziaływania stwierdzono także w przypadku programu „Graf-Tech”¹¹⁸. Kwestie te były przedmiotem rekomendacji zawartych w sprawozdaniu z ewaluacji ex ante do tego Programu.

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju finansuje Program Badań Stosowanych od 2012 r.

- W programie „Innomed” jako wskaźnik oddziaływania dla celu głównego – Podniesienie konkurencyjności polskiej gospodarki i zwiększenie dostępności produktów medycznych zaawansowanych technologii dla chorych w Polsce przyjęto: Zwiększenie udziału przychodów ze sprzedaży innowacyjnych produktów w strukturze przychodów producentów, którzy brali udział w programie (wartość zwiększenia 10%).

Zwiększenie udziału sprzedaży produktów innowacyjnych w całości sprzedaży może być zdeterminowane czynnikami niezależnymi od programu, np. zmianą struktury sprzedaży spowodowaną zmianą sytuacji gospodarczej lub demograficznej kraju lub oddziaływaniem innych

¹¹⁴ Dane dotyczące wskaźników pochodzą z raportów wykonawców za 2013 r.

¹¹⁵ European Patent Office (Europejski Urząd Patentowy).

¹¹⁶ Patent Cooperation Treaty (z ang. Układ o Współpracy Patentowej). Procedura ta obejmuje międzynarodowe zgłoszenie patentowe, które umożliwia uzyskanie ochrony patentowej w 180 krajach, w tym w Polsce.

¹¹⁷ Program „Innotech” został pozytywnie zaopiniowany przez Radę Centrum w dniu 25 marca 2011 r.

¹¹⁸ http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/pl/defaultopisy/524/1/1/program_graf_tech_rc.pdf

programów np. „Strategmed”. Należy również podkreślić, że wskaźnik ten nie odwołuje się wprost do skutków Programu. Produkty innowacyjne mogą być również przede wszystkim eksportowane.

W opinii Najwyższej Izby Kontroli niepełne lub nieadekwatne określenie wskaźników programów może stanowić znaczne utrudnienie dla ich rzetelnego monitorowania i weryfikacji faktycznie osiągniętych efektów.

3.4.2. Weryfikacja i ewaluacja wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych przez MNiSW

Wskaźniki realizacji celów dla programu „Brokerzy Innowacji” oraz dla przedsięwzięcia „Inkubator Innowacyjności” były wspólne i zostały określone w „Studium wykonalności projektu systemowego – Wsparcie systemu zarządzania badaniami naukowymi oraz ich wynikami”. Wskaźniki produktu były następujące: liczba brokerów innowacji (29), liczba spółek *spin-off*¹¹⁹ będących w tworzeniu (26), liczba podmiotów, które otrzymają wsparcie w ramach przedsięwzięcia „Inkubator Innowacyjności” (13). Jako wskaźnik rezultatu dla programu „Brokerzy Innowacji” oraz przedsięwzięcia „Inkubator Innowacyjności” przyjęto liczbę nawiązanych form współpracy między uczelniami/institutami badawczymi a przedsiębiorstwami (20).

W programie „TOP 500 Innovators” założono następujące wskaźniki: liczba zaświadczeń/certyfikatów poświadczających odbycie stażu/szkoleń z metodyki zarządzania projektem, zespołem naukowym i prawami własności przemysłowej. Wartość docelowa wszystkich wskaźników dla programu „TOP 500 Innovators” była równa liczbie uczestników i wynosiła 500. W stażach i szkoleniach w ramach programu „TOP 500 Innovators” faktycznie uczestniczyło 500 osób. Ogółem zorganizowano 13 wyjazdów do następujących uczelni: Stanford University (USA)¹²⁰, University of California, Berkeley (USA)¹²¹, University of Cambridge (Wielka Brytania)¹²².

W opinii Najwyższej Izby Kontroli ustalenie łącznych wskaźników dla dwóch form interwencji publicznej (program „Brokerzy Innowacji”, jak i przedsięwzięcie „Inkubator Innowacji”) było niewłaściwe. Z tej przyczyny byłoby wskazane, aby zarówno program, jak i przedsięwzięcie posiadały dedykowane wskaźniki realizacji celów oraz ich wartości docelowe dla prawidłowego i efektywnego monitorowania ich wyników. Stanowią one bowiem informację o tym, co chciano osiągnąć ustanawiając daną inicjatywę i jak osiągnane przez beneficjentów wartości wskaźników przekładają się na realizację wskaźników i celów całego projektu systemowego.

W wyniku realizacji programu pn. „Brokerzy Innowacji” oraz przedsięwzięcie „Inkubator Innowacji” nawiązano – wspólnie dla obydwu inicjatyw – 86 form współpracy między uczelniami/institutami badawczymi a przedsiębiorcami, z czego 27 stanowiły umowy licencyjne na komercjalizację wyników badań naukowych, a 59 inne formy współpracy. Do czasu zakończenia kontroli, tj. do 16 października, staże w najlepszych uczelniach świata w ramach programu „TOP 500 Innovators” odbyło 430 osób, a 70 było jeszcze w trakcie wyjazdowego szkolenia.

Minister monitorował osiąganie rezultatów w programach „Brokerzy Innowacji”, „TOP 500 Innovators” oraz w przedsięwzięciu „Inkubator Innowacyjności”, przeprowadzając analizę okresowych

¹¹⁹ Jest to rodzaj spółki powstały poprzez wydzielenie z jednostki macierzystej (np. uczelni albo instytutu naukowego). Jej celem jest komercjalizacja wiedzy naukowej i technologii.

¹²⁰ W dniach: 15.10.2011–15.12.2011 r., 28.04.2012–30.06.2012 r., 15.10.2012–14.12.2012 r., 15.04.2013–14.06.2013 r., 21.10.2013–20.12.2013 r., 6.07.2015–4.09.2015 r., 21.09.2015–20.11.2015 r.

¹²¹ W dniach: 15.10.2012–14.12.2012 r., 27.05.2013–26/07.2013 r., 7.10.2013–6.12.2013 r., 28.09.2015–27.11.2015 r.

¹²² W dniach: 13.07.2015–11.09.2015 r., 27.07.2015–25.09.2015 r.

sprawozdań merytorycznych nadsyłanych przez beneficjentów. W ramach monitorowania wartości wskaźników w programie „TOP 500 Innovators” MNiSW analizowało również przesyłane przez beneficjentów założenia planów komercjalizacji wyników badań naukowych oraz planów poprawy efektywności działań centrów transferu technologii.

W ramach zadania zaplanowanego w projekcie systemowym „Wsparcie systemu zarządzania badaniami naukowymi i ich wynikami” rozpoczęto ewaluację sześciu instrumentów polityki naukowej i innowacyjnej, w tym również przedsięwzięcia „Inkubator Innowacyjności”. Wykonawca badania ewaluacyjnego opracował roboczą wersję raportu metodologicznego pn. „Przeprowadzenie kompleksowej ewaluacji sześciu wybranych instrumentów polityki naukowej i innowacyjnej realizowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego”. Z raportu wynika, że ewaluacja zostanie przeprowadzona poprzez analizę *desk research*¹²³.

Ewaluacji programu „Brokerzy Innowacji” dokonano, przeprowadzając indywidualne rozmowy z 22 brokerami obecnymi podczas spotkania zorganizowanego w dniach 1–2 czerwca 2015 r. w Katowicach. Natomiast program „TOP 500 Innovators” został poddany ewaluacji, przeprowadzonej przez pracowników Departamentu Innowacji i Rozwoju w MNiSW z wykorzystaniem badania ankietowego. Ankieta objęła 272 (85%) spośród 320 uczestników programu, którzy odbyli staże. W opinii NIK ewaluacja programu „Brokerzy Innowacji” została przeprowadzona nierzetelnie, ponieważ zastosowane narzędzie badawcze nie pozwoliło na dokonanie oceny efektów tego programu. Raport z ewaluacji programu „Brokerzy Innowacji” nie zawiera informacji na temat efektów działania brokerów. Przedstawiono w nim ogólne opinie, pochodzące z wywiadów przeprowadzonych z 22 uczestnikami programu – bez podania liczby osób, które udzieliły określonych odpowiedzi. W ewaluacji nie wykorzystano również danych znajdujących się w posiadaniu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dotyczących efektów programu, pozyskanych dzięki prowadzonemu przez Ministerstwo monitoringowi.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że właściwie przeprowadzona ewaluacja powinna pozwolić na uzyskanie informacji na temat dotychczasowych efektów programu i oszacowanie efektywności interwencji publicznych podejmowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego wobec założonych celów.

¹²³ Jest to analiza informacji dostępnych w momencie realizacji badania (np. dokumentacja ustanawiająca projekt, sprawozdania cząstkowe itp.), bez potrzeby ich generowania z wykorzystaniem kwestionariuszy czy ankiet.

4.1 Przygotowanie kontroli

W kontroli *Komercjalizacja wyników badań naukowych* (P/15/027) badaniami objęto Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, dofinansowujące projekty w ramach programów i przedsięwzięć oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, sprawujące nadzór nad swoją agencją wykonawczą, którą jest NCBiR. Ponadto Minister Nauki i Szkolnictwa realizuje odrębne od NCBiR inicjatywy wspierające komercjalizację wyników badań naukowych. W wyniku analizy przedkontrolnej (art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK) uzyskano z NCBiR i MNiSW dane, które pozwoliły wybrać zarówno kontrolowane inicjatywy, kierując się wartością zaangażowania, jak i wybrać sześciu beneficjentów realizowanych programów do kontroli na miejscu.

W kontroli *Zarządzenie własnością intelektualną* (P/14/084) kontrolą objęto osiem szkół wyższych – dwie o profilu medycznych i sześć uczelni technicznych, w tym najbardziej aktywną polską uczelnię w zakresie komercjalizacji – AGH.

W trakcie kontroli pozyskano ekspertyzę biegłego, dotyczącą m.in. analizy przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym¹²⁴ w brzmieniu przed i po ostatniej nowelizacji, która weszła w życie z dniem 1 października 2014 r. w zakresie dotyczącym systemu zarządzania własnością intelektualną w polskich uczelniach publicznych oraz interpretacji treści nowo przyjętych regulaminów zarządzania własnością intelektualną w uczelniach publicznych, w których NIK przeprowadziła kontrolę *Zarządzanie własnością intelektualną w szkołach wyższych* (P/14/084)

4.2 Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

Na podstawie art. 53 ust. 6 ustawy o NIK skierowano wystąpienia pokontrolne do kierowników wszystkich jednostek kontrolowanych.

W wyniku kontroli *Komercjalizacja wyników badań naukowych* (P/15/027) skierowano do ośmiu jednostek łącznie 8 wniosków pokontrolnych.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego złożył cztery zastrzeżenia do wystąpienia pokontrolnego z dnia 30 października 2015 r. W treści zastrzeżeń zakwestionował nieprawidłowość, polegającą na nie w pełni skutecznym nadzorze Ministra nad NCBiR. Nie zgodził się także z oceną ogólną w zakresie nie w pełni prawidłowego określenia przez Ministra wskaźników pomiaru efektów dla inicjatyw wsparcia komercjalizacji wyników badań naukowych oraz z nieprawidłowością stwierdzającą ten stan rzeczy. Minister wniósł także o wykreślenie nieprawidłowości dotyczącej nierzetelnego przeprowadzenia ewaluacji programu „Brokerzy Innowacji”. Domagał się też zmiany uzasadnienia oceny ogólnej dotyczącego niepełnego weryfikowania rezultatów programów wspierających. Kolegium NIK oddaliło wszystkie zastrzeżenia.

W dniu 25 listopada dyrektor NCBiR złożył 19 zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego.

Właściwy zespół orzekający komisji rozstrzygającej w NIK uwzględnił trzy zastrzeżenia w części, a w pozostałym zakresie oddalił.

W ośmiu wystąpieniach pokontrolnych skierowanych do kierowników kontrolowanych w ramach kontroli *Zarządzanie własnością intelektualną w szkołach wyższych* (P/14/084) jednostek zawarto opisowe oceny kontrolowanej działalności. Wykaz skontrolowanych jednostek oraz osób

¹²⁴ Dz. U. z 2012 r. poz. 562, ze zm.

kierujących tymi jednostkami, stanowi załącznik nr 5.4 do niniejszej Informacji. Żaden z kierowników kontrolowanych jednostek nie złożył zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego. Ustalenia kontroli stanowiły podstawę do sformułowania 11 wniosków pokontrolnych, dotyczących między innymi:

- zintensyfikowania działań zmierzających do stworzenia systemu zarządzania własnością intelektualną, zapewniającego ochronę i skuteczne wykorzystanie dóbr intelektualnych;
- określenia w regulaminie, uchwalonym na podstawie art 86c Prawa o szkolnictwie wyższym, zasad korzystania z majątku uczelni wykorzystywanego do komercjalizacji oraz świadczenia usług naukowo-badawczych;
- zintensyfikowania działań prowadzonych w zakresie transferu technologii uczelni do nauki i biznesu.

Realizacja wniosków pokontrolnych

Kierownicy wszystkich skontrolowanych jednostek poinformowali NIK o podjętych działaniach w celu realizacji wniosków pokontrolnych sformułowanych w kontroli *Zarządzanie własnością intelektualną w szkołach wyższych (P/14/084)*.

W wyniku kontroli – *Komercjalizacja wyników badań naukowych (P/15/027)* podjęto realizację wszystkich ośmiu wniosków pokontrolnych. W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego poinformował m.in. o zintensyfikowaniu działań mających na celu weryfikację zasad ogłaszanych przez NCBiR konkursów. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego zadeklarował również podjęcie prac nad zmianą rozporządzenia określającego szczegółowy tryb realizacji zadań Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Celem tym prac jest dokonanie przeglądu zakresu przedmiotowego realizowanych przedsięwzięć i dookreślenie trybu ich realizacji. Jednocześnie Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego poinformował, że przy projektowaniu kolejnych inicjatyw wspierających komercjalizację wyników badań wskaźniki zostaną zaprojektowane na etapie uruchomienia naboru wniosków oraz o prowadzonych w MNiSW analizach rozwiązań prawnych regulujących procesy komercjalizacji wyników badań naukowych, w szczególności w zakresie ich efektywności i transparentności. Po ich zakończeniu Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego oceni czy wystąpiła potrzeba ewentualnej korekty legislacyjnej obecnie obowiązujących przepisów.

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach realizacji wniosków pokontrolnych zadeklarowało, że NCBiR realizując nowe przedsięwzięcia ustanowi i ogłosi regulamin konkursu na wykonawców projektów w przedsięwzięciach oraz stworzy możliwość wniesienia odwołań od rozstrzygnięć odmawiających przyznania dofinansowania projektów w ramach przyszłych przedsięwzięć. Jednocześnie NCBiR wskazało, iż w najbliższych latach jedynym możliwym źródłem finansowania będzie Program Operacyjny Inteligentny Rozwój i NCBiR będzie stosować przepisy prawa i wynikające z nich reguły odnoszące się do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i programów operacyjnych.

Ponadto NCBiR zadeklarował, że do końca 2016 r. stworzy funkcjonalne narzędzie informatyczne minimalizujące ryzyko podwójnego dofinansowania (wykorzystujące dane dostępne NCBiR).

5.1. Charakterystyka uwarunkowań prawnych oraz organizacyjno- -ekonomicznych

Podstawowym aktem prawnym określającym zasady finansowania nauki jest ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki¹²⁵, która w art. 1 pkt 1 wskazuje, że środki finansowe na naukę, jako środki finansowe ustalane na ten cel w budżecie państwa, ujmowane są w wyodrębnionej części budżetu państwa – „Nauka”¹²⁶. Przeznaczenie środków finansowych na naukę określa art. 5 ustawy o zasadach finansowania nauki, tj. przeznaczają się je m.in. na strategiczne programy badań naukowych i prac rozwojowych oraz inne zadania finansowane przez NCBiR, badania naukowe lub prace rozwojowe na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa prowadzone w ramach strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych oraz innych zadań. Stosownie do art. 5 pkt 10 ustawy o zasadach finansowania nauki środki finansowe przeznaczają się na programy i przedsięwzięcia ustanawiane przez ministra właściwego do spraw nauki.

Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju¹²⁷, Centrum jest agencją wykonawczą w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹²⁸, powołaną do realizacji zadań z zakresu polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa. Aktem wykonawczym do ww. ustawy mającym istotne znaczenie dla kontrolowanej działalności jest przede wszystkim rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 września 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu realizacji zadań Narodowego Centrum Badań i Rozwoju¹²⁹.

Do zadań ministra właściwego do spraw nauki należy również nadzór nad Narodowym Centrum Badań i Rozwoju. Stosownie do art. 34 ust. 1 ustawy o NCBiR, minister właściwy do spraw nauki sprawuje nadzór nad działalnością Centrum z punktu widzenia legalności, gospodarności i rzetelności. Stosownie do art. 34 ust. 2 ustawy o NCBiR minister właściwy do spraw nauki, w ramach nadzoru, sprawuje kontrolę nad Centrum na zasadach i w trybie określonych w przepisach o kontroli w administracji rządowej (pkt 1)¹³⁰, zatwierdza roczny plan działalności Centrum i jego zmiany, zatwierdza roczny plan finansowy i działalności Centrum i jego zmiany, zatwierdza roczne sprawozdanie finansowe Centrum, przyjmuje kwartalne sprawozdania finansowe Centrum, przyjmuje roczne sprawozdanie z działalności Centrum wraz z informacją o wynikach ewaluacji, o której mowa w art. 31 ust. 2, przyjmuje okresowe sprawozdania i końcowe sprawozdanie z realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych oraz z realizacji innych zadań Centrum. Jednocześnie, zgodnie z art. 34 ust. 1 pkt 3 ustawy o zasadach finansowania nauki, NCBiR podlega obowiązkowemu audytowi przeprowadzanemu nie rzadziej niż co cztery lata. Stosownie do art. 34 ust. 4 ustawy o zasadach finansowania nauki¹³¹ nieprzeprowadzenie

¹²⁵ Dz. U. z 2014 r. poz. 1620, ze zm.

¹²⁶ Po zmianie ustawy z dniem 25 maja 2015 r. (ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r. poz. 249) obowiązuje zapis, że ustawa określa zasady finansowania nauki ze środków ustalanych na ten cel w wyodrębnionej części budżetu państwa – „Nauka” oraz ze środków finansowych Funduszu Nauki i Technologii Polskiej.

¹²⁷ Dz. U. z 2014 r. poz. 1788, ze zm.

¹²⁸ Dz. U. z 2013 r. poz. 885, ze zm.

¹²⁹ Dz. U. Nr 178, poz. 1200.

¹³⁰ Przepis obowiązuje od 1 stycznia 2012 r.

¹³¹ Przepis obowiązuje od 25 maja 2015 r.

w terminie zewnętrznego audytu, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 przez NCBiR może stanowić podstawę do zmniejszenia wysokości środków przekazywanych NCBiR na pokrycie bieżących kosztów zarządzania.

W uzasadnieniu do ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju stwierdzono m.in.: *Narodowe Centrum Badań i Rozwoju powstało na mocy ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (Dz. U. Nr 115, poz. 789) jako państwowa osoba prawna powołana w celu realizacji zadań z zakresu polityki naukowej i innowacyjnej państwa i rozpoczęło swą działalność w dniu 1 lipca 2007 r. Ideą leżącą u podstaw powołania Centrum było utworzenie rządowej agencji, która realizowałaby strategiczne dla państwa programy badań naukowych i prac rozwojowych. [...] Centrum miało również za zadanie wspieranie komercjalizacji i innych form transferu wyników badań naukowych i prac rozwojowych dla gospodarki.*

Projekt ustawy o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju ma na celu stworzenie warunków do pełnego wykorzystania potencjału Centrum w zakresie wdrażania polityki innowacyjnej państwa, opartej na zasadach otwartości, konkurencyjności i przejrzystości. Będzie się to odbywać w ramach przesunięcia do Centrum całości zadań z zakresu badań stosowanych, będących dotychczas w kompetencji ministra właściwego do spraw nauki, oraz nadania Centrum funkcji instytucji odpowiedzialnej za dystrybucję środków finansowych zarówno w zakresie badań stosowanych, jak i strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych. Działalność Centrum powinna efektywnie wpływać na konkurencyjność badań naukowych i prac rozwojowych o wymiarze strategicznym, a także na wzrost ich skuteczności wdrożeniowej¹³².

Stosownie do art. 30 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o NCBiR do zadań Centrum należy wspieranie komercjalizacji wyników badań naukowych lub prac rozwojowych oraz innych form ich transferu do gospodarki, jak również inicjowanie i realizacja programów obejmujących finansowanie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz działań przygotowujących do wdrożenia wyników badań naukowych lub prac rozwojowych. Zgodnie z art. 29 pkt 1 ustawy o NCBiR do zadań Centrum należy pobudzanie inwestowania przez przedsiębiorców w działalność badawczo-rozwojową, w szczególności przez współfinansowanie przedsięwzięć prowadzonych przez podmiot posiadający zdolność do zastosowania wyników projektu w praktyce. Wydane na podstawie art. 45 ustawy o NCBiR rozporządzenie w sprawie realizacji zadań przez NCBiR określa w § 3 ust.1 zadania NCBiR w związku z przygotowaniem przez niego programu. Na to przygotowanie składa się m.in.: przeprowadzenie diagnozy sytuacji w obszarach nauki i gospodarki, które mają być objęte programem; określenie celu głównego i celów szczegółowych realizacji programu; określenie sposobu interwencji, w tym zwłaszcza szczegółowych warunków realizacji projektów w ramach programu, adekwatnych do celu głównego i celów szczegółowych; ustalenie sposobu monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych programu, w tym ilościowych i jakościowych wskaźników produktu, rezultatu i wpływu. Zasady dotyczące realizacji programów nie obowiązują przy realizacji przedsięwzięć. Podstawą realizacji przedsięwzięć jest cytowany powyżej art. 29 pkt 1 ustawy o NCBiR. W art. 27 ust. 3 ustawy o NCBiR przewidziano możliwość realizowania przez Centrum programów badań naukowych lub prac rozwojowych, które nie zostały ustanowione w Krajowym Programie Badań, o którym mowa w art. 4 ustawy o zasadach finansowania nauki oraz innych zadań Centrum finansowanych ze środków

¹³² Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, nr druku 1636, Sejm RP VI kadencji.

pochodzących z innych źródeł niż budżet państwa. Rozdział 4 ustawy o NCBiR, określający tryb realizacji zadań NCBiR, obejmuje m.in. zasady wyboru projektów w ramach programów oraz zasady zawierania umów.

W ustawie o NCBiR oraz w rozporządzeniu w sprawie realizacji zadań NCBiR zawarto rozróżnienie dotyczące form organizowania działań przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, w postaci programów i przedsięwzięć. W art. 2 ustawy o NCBiR zdefiniowano pojęcia: projektu, programu oraz strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych, zaś w § 2 pkt 2 ww. rozporządzenia wyszczególniono sytuacje, w których Centrum wdraża i realizuje przedsięwzięcia¹³³.

Zgodnie z § 6 ust. 1 rozporządzenia w sprawie realizacji zadań NCBiR informację o rozpoczęciu realizacji programu lub przedsięwzięcia oraz o istotnych warunkach i kryteriach udziału w programie lub przedsięwzięciu Centrum upowszechnia w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi wszystkim zainteresowanym. Informacje te są upowszechniane w terminie umożliwiającym przygotowanie się zainteresowanych podmiotów do udziału w programie lub przedsięwzięciu (§ 6 ust. 2 ww. rozporządzenia). Zgodnie z § 7 ust. 1 powołanego rozporządzenia, informacja o decyzji Dyrektora Centrum o przyznaniu środków finansowych na wykonanie projektu, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ustawy, jest przekazywana niezwłocznie wykonawcy projektu.

Stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o NCBiR wybór wykonawców projektów następuje w drodze konkursu ogłaszanego przez Dyrektora NCBiR. Regulamin konkursu ustala i ogłasza Dyktor NCBiR. Jednocześnie zgodnie z art. 38 ust. 1 Dyktor NCBiR wyznacza ekspertów lub powołuje zespoły ekspertów spośród wybitnych przedstawicieli środowisk naukowych, gospodarczych i finansowych, w tym ekspertów zagranicznych. Do zadań ekspertów lub zespołów ekspertów należy ocena wniosków złożonych w konkursie i na tej podstawie przygotowanie i przekazanie Dyktorowi list rankingowych pozytywnie zaopiniowanych wniosków (art. 38 ust. 2 ustawy o NCBiR). Zgodnie z art. 39 ust. 1 ustawy o NCBiR przy opiniowaniu wniosków złożonych w konkursie eksperci lub zespoły ekspertów biorą pod uwagę w szczególności: możliwość zastosowania wyników projektu w gospodarce lub ich innego praktycznego wykorzystania oraz stopień, w jakim wykonanie projektu przyczynia się do osiągnięcia celów strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych lub realizacji innych zadań Centrum. Stosownie do art. 39 ust. 2 ww. ustawy kryteria oceny wniosków złożonych w konkursach obejmują również: wartość naukową projektu; innowacyjność rozwiązania będącego rezultatem projektu; dorobek wykonawców; zasadność planowanych kosztów w stosunku do zakresu zadań objętych projektem oraz w stosunku do oczekiwanych wyników; planowaną współpracę przy wykonywaniu projektu między jednostkami naukowymi i przedsiębiorcami; posiadanie odpowiednich zasobów materialnych i ludzkich niezbędnych do wykonania projektu; przewidywane efekty ekonomiczne. Zgodnie z art. 39 ust. 3 ustawy o NCBiR w przypadku wniosków złożonych w konkursach

¹³³ W szczególności wdraża i finansuje przedsięwzięcia w celu wykonywania zadań polegających na pobudzaniu inwestowania przez przedsiębiorców w działalność badawczo-rozwojową przez wspieranie pozyskiwania przez jednostki naukowe środków na działalność badawczo-rozwojową pochodzących z innych źródeł niż budżet państwa (art. 29 pkt 2 ustawy o NCBiR) oraz zadań polegających na (art. 30 ust. 1 pkt 1, 4 i 5): wspieraniu komercjalizacji wyników badań naukowych lub prac rozwojowych oraz innych form ich transferu do gospodarki, udziale w realizacji międzynarodowych programów badań naukowych lub prac rozwojowych, w tym programów współfinansowanych ze środków zagranicznych, upowszechnianiu w środowisku naukowym i gospodarczym informacji o planowanych i ogłaszanych konkursach na wykonanie projektów finansowanych przez Centrum.

na wykonanie projektów w zakresie badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa, przy ocenie projektów bierze się również pod uwagę możliwość zastosowania wyników projektu w obszarze obronności i bezpieczeństwa państwa.

Zgodnie z art. 41 ust. 1 ustawy o NCBiR, Dyrektor NCBiR zawiera z wykonawcą projektu, wybranym w drodze konkursu, umowę o wykonanie i finansowanie projektu. Zgodnie z art. 41 ust. 2 powołanej ustawy w zawieranej umowie określa się: zakres tematyczny projektu, termin i warunki jego wykonania; wysokość środków finansowych i tryb ich przekazywania przez Centrum; sposób i tryb sprawowania przez Centrum nadzoru nad wykonaniem projektu; sposób finansowego rozliczenia projektu; sposób i zakres końcowej oceny merytorycznej projektu, a także zgodnie z art. 41 ust. 2 pkt. 6, sposób i warunki udostępniania i rozpowszechniania efektów wykonanych projektów, z uwzględnieniem przepisów o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Zgodnie z art. 44 ww. ustawy dla projektów o całkowitej wartości dofinansowania przekraczającej 2.000 tys. zł Dyrektor NCBiR zleca przeprowadzenie zewnętrznego audytu ich wykonania. W dniu 25 maja 2015 r. weszła w życie zmiana brzmienia art. 44¹³⁴, który obecnie brzmi: „Projekty, których całkowita wartość przyznanego dofinansowania przekracza 3 000 000 zł, podlegają obowiązkowemu zewnętrznemu audytowi”.

Zgodnie z art. 31 ust. 1 ustawy o NCBiR, Centrum prowadzi systematyczną ewaluację realizowanych strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych oraz innych zadań Centrum¹³⁵, w tym ocenę ich wpływu na rozwój nauki i gospodarki. Stosownie do art. 31 ust. 2 ww. ustawy Dyrektor przedstawia Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego plan ewaluacji, o której mowa w ust. 1, oraz informację o jej wynikach. Szczegółowe zadania NCBiR w tym zakresie określono w rozporządzeniu w sprawie realizacji zadań NCBiR. Przed rozpoczęciem realizacji programu Centrum przeprowadza ewaluację założeń programu, w tym możliwości osiągnięcia zakładanych celów programu (§ 4 ust. 2 ww. rozporządzenia). Jednocześnie Centrum prowadzi ewaluację programu w trakcie jego trwania, w szczególności w celu rozstrzygnięcia, czy kontynuacja programu prowadzi do osiągnięcia celów programu oraz czy jest zgodna z celami polityki naukowej państwa i polityki wspierania innowacyjności (§ 4 ust. 3 ww. rozporządzenia), natomiast po zakończeniu realizacji programu jest przeprowadzana jego ewaluacja, mająca na celu w szczególności ocenę stopnia osiągnięcia celów programu, a w przypadku nieosiągnięcia jego celów – określenie przyczyn niepowodzenia (§ 4 ust. 4 ww. rozporządzenia).

Zgodnie z art. 40 ust. 1 ustawy o NCBiR przyznawanie przez Centrum środków finansowych na wykonanie projektów następuje w drodze decyzji Dyrektora wydawanej na podstawie listy rankingowej pozytywnie zaopiniowanych wniosków. Zgodnie zaś z art. 2 pkt 1 tej ustawy, przez projekt należy rozumieć przedsięwzięcie realizowane w ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych albo innych zadań Centrum, o których mowa w art. 29 i art. 30 ust. 1 i 2, zwanych dalej innymi zadaniami Centrum”, o określonej wartości finansowej, prowadzone w ustalonych ramach czasowych, na podstawie umowy o wykonanie i finansowanie w całości lub w części działań nim objętych, zawieranej między wykonawcą projektu a Centrum. Decyzja Dyrektora Centrum jest wydawana zawsze, gdy przyznanie środków finansowych dotyczy projektu w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy o NCBiR, bez względu na źródło finansowania.

¹³⁴ Brzmienie art. 44 zostało zmienione na podstawie art. 3 pkt 6 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 249).

¹³⁵ Literalne brzmienie powyższego przepisu wskazuje, że ewaluacją powinny zostać objęte również realizowane przez Centrum przedsięwzięcia, zwłaszcza że zgodnie m.in. z art. 2 pkt 1 ustawy o NCBiR przedsięwzięcia są zadaniami Centrum.

Procedura odwoławcza w ustawie o NCBiR została zagwarantowana na etapie wydania przez Dyrektora NCBiR decyzji o przyznaniu środków finansowych na dany projekt. Ustawodawca uznał, że na tym etapie indywidualnego rozstrzygnięcia, posiadającego cechy wyłączności skutków prawnych w postaci zawarcia umowy jedynie z podmiotem, którego wniosek znalazł się na liście rankingowej, istnieje potrzeba ochrony interesów adresata decyzji. Naczelny Sąd Administracyjny w uzasadnieniu wyroku z 27 sierpnia 2014 r. zauważył, że analiza unormowań prawnych ustawy o NCBiR wskazuje, że uprawnienie do uzyskania dofinansowania nie wynika wprost z przepisu prawa, lecz podlega ocenie powołanych przez Dyrektora NCBiR ekspertów – art. 38 ust. 1 ustawy o NCBiR – zaś art. 40 ust. 1 tej ustawy stanowi, że Dyrektor NCBiR „przyznaje” środki finansowe, z czego wynika, że nie występuje tu uprawnienie strony *ex lege*¹³⁶. Decyzja Dyrektora NCBiR w sprawie przyznania środków jest decyzją administracyjną w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego i jest niezbędną przesłanką zawarcia umowy.

Zmiana ustawy o NCBiR, która weszła w życie z dniem 25 maja 2015 r.¹³⁷, ograniczyła zakres odwołania od decyzji Dyrektora NCBiR do kwestii naruszenia procedury konkursowej lub innych naruszeń formalnych, w sytuacji gdy przed tą zmianą decyzje Dyrektora były zaskarżalne w pełnym zakresie. Ponadto doprecyzowano, iż odwołanie przysługuje od decyzji Dyrektora w sprawie przyznania środków finansowych na wykonanie projektu, lub promesy finansowania, o której mowa w art. 37 ust. 2 ustawy.

Jak stanowi art. 13 ust. 1 pkt 3 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, jednym z podstawowych zadań¹³⁸ uczelni jest prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenie usług badawczych, a także – w brzmieniu obowiązującym od 1 października 2014 r. – transfer technologii do gospodarki.

Zgodnie z art. 7 przedmiotowej ustawy, uczelnia może prowadzić działalność gospodarczą wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo od działalności, o której mowa w art. 13 i art. 14, w zakresie i formach określonych w statucie, w szczególności w formie spółek kapitałowych¹³⁹.

Art. 86 ust. 1 i 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym stanowi, iż w celu lepszego wykorzystania potencjału intelektualnego i technicznego uczelni oraz transferu wyników prac naukowych do gospodarki, uczelnie mogą prowadzić akademickie inkubatory przedsiębiorczości oraz centra transferu technologii. Akademicki inkubator przedsiębiorczości tworzy się w celu wsparcia działalności gospodarczej środowiska akademickiego lub pracowników uczelni i studentów będących przedsiębiorcami.

Na podstawie art. 92 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym działalność uczelni publicznej jest finansowana z dotacji z budżetu państwa na zadania ustawowo określone oraz może być finansowana z przychodów własnych. Zgodnie z art. 94 ust. 1 ww. ustawy, z budżetu państwa uczelnia publiczna otrzymuje dotacje m.in. na zadania związane z kształceniem studentów studiów

¹³⁶ II GSK 1075/13, Lex nr 1572578.

¹³⁷ Ustawą z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw. (Dz. U. z 2015 r. poz. 249).

¹³⁸ Z zadania tego zwolnione są prowadzące wyłącznie studia pierwszego stopnia uczelnie zawodowe (art. 13 ust. 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym).

¹³⁹ Ostatnią część zdania – „w szczególności w formie spółek kapitałowych” – dodano w nowelizacji obowiązującej od 1 października 2014 r.

stacjonarnych¹⁴⁰, kształceniem uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich i kadr naukowych oraz utrzymaniem uczelni, w tym na remonty; zadania związane z bezzwrotną pomocą materialną dla studentów dla doktorantów; dofinansowanie lub finansowanie kosztów realizacji inwestycji. Uczelnia może otrzymywać inne środki finansowe z budżetu państwa oraz z budżetów jednostek samorządu terytorialnego lub ich związków, przy czym z budżetów tych jednostek i ich związków może otrzymywać także dotacje celowe na zadania, o których mowa w ust. 1, jeżeli dotowane zadanie jest związane z zadaniami własnymi jednostek samorządu terytorialnego (art. 94 ust. 6 ustawy).

¹⁴⁰ W tym studentów, o których mowa w art. 99 ust. 1a, z wyłączeniem kształcenia, o którym mowa w art. 99 ust. 1 pkt 1a przedmiotowej ustawy.

5.2. Przykłady organizacji transferu wiedzy i polityki innowacyjności w wybranych krajach Europy

Wielka Brytania¹⁴¹

W Wielkiej Brytanii budżet na naukę jest administrowany przez resort Przedsiębiorczości, Innowacji i Umiejętności (*Department for Business, Innovation and Skills*). Finansowaniem badań naukowych w Wielkiej Brytanii zajmuje się siedem agencji, specjalizujących się w udzielaniu wsparcia finansowego projektów badawczych, należących do poszczególnych grup dziedzin. Są to rady badań z zakresu: sztuki i nauk humanistycznych¹⁴², nauk biologicznych i biotechnologii¹⁴³, inżynierii i nauk ścisłych¹⁴⁴, nauk społecznych i ekonomicznych¹⁴⁵, nauk medycznych¹⁴⁶, środowiska naturalnego¹⁴⁷ oraz nauki i technologicznych innowacji¹⁴⁸. Ich szefowie wchodzi w skład *Research Council* – Rady Badań, odpowiedzialnej za wizję i strategię inwestowania publicznych pieniędzy w naukę i innowacje. Poszczególne, tematyczne rady naukowe, oprócz wspierania badań podstawowych zajmują się także realizacją zadań z zakresu współpracy międzysektorowej oraz transferu technologii. Oprócz Rady Badań drugim podmiotem publicznym działającym w obszarze komercjalizacji wyników badań naukowych w Wielkiej Brytanii jest *Technology Strategy Board*¹⁴⁹. Jest to agencja rządowa wspierająca procesy komercjalizacji i proinnowacyjne. Działania prowadzone przez *Technology Strategy Board* są adresowane głównie do przedsiębiorców. Najlepsze rozwiązania z zakresu komercjalizacji wyników badań naukowych są w Wielkiej Brytanii corocznie nagradzane przez *Research Council* oraz organizację pozarządową *PraxisUnico*¹⁵⁰.

Szwecja¹⁵¹

W Szwecji od 2001 r. istnieje agencja rządowa, zajmująca się rozwojem systemów innowacji – *INNOVA*. Zarządza programami poszerzającymi szwedzką innowacyjność, poprzez rozdzielanie środków finansowych na projekty ważne dla odnawiania tradycyjnych gałęzi szwedzkiego przemysłu oraz te związane z nowymi technologiami i odkryciami. Programy szwedzkiej agencji lokują się w trzech obszarach wsparcia: ważnych strategicznie obszarów wiedzy, innowacyjności poszczególnych grup docelowych, współpracy ponad granicami. Pierwszy z wymienionych obszarów skupia się na projektach służących odkrywaniu nowych technologii. W drugim chodzi o rozszerzenie zdolności innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw oraz uczestników z sektora publicznego. Trzeci strategiczny obszar działania szwedzkiej agencji skupia się na pomnażaniu zasobów, poprzez współpracę partnerów pochodzących z różnych

¹⁴¹ Opracowano na podstawie stron internetowych: www.gov.uk oraz www.rcuk.ac.uk.

¹⁴² Arts and Humanities Research Council (AHRC).

¹⁴³ Biotechnology and Biological Sciences Research Council (BBSRC).

¹⁴⁴ Engireeng and Physical Sciences Research Council (EPSRC).

¹⁴⁵ Economic and Social Research Council (ESRC).

¹⁴⁶ Medical Research Council (MRC).

¹⁴⁷ Natural Enviromental Research Council (NERC).

¹⁴⁸ Science and Technology Facilities Council (STFC).

¹⁴⁹ Technology Strategy Board występuje pod operacyjną nazwą *Innovate UK*, co w tłumaczeniu z języka angielskiego oznacza Innowacyjne Zjednoczone Królestwo.

¹⁵⁰ PraxisUnico jest organizacją non for profit powstałą w 2002 r. z połączenia ufundowanej w 1994 r. organizacji Unico oraz Praxis.

¹⁵¹ Opracowano na podstawie: www.vinnova.se/en.

dziedzin wiedzy, skoncentrowanych na rozwiązywaniu problemów stanowiących wyzwania społeczne. Bardzo interesującą propozycją jest szwedzki program *VINN-Excellence Centres*. Polega on na docelowym wyłonieniu 25 centrów będących platformą współpracy między uczelniami i instytucjami naukowymi a sektorem prywatnym, w odkrywaniu i transferze wiedzy. Centra wspierają prowadzenie badań podstawowych oraz aplikacyjnych w wykorzystaniu wiedzy do tworzenia nowych produktów i usług. Szwedzka agencja *VINNOVA* od 2001 r. prowadzi również interesujący program skupiony na rozwoju regionalnym pn. *VINVAXT*. Jego misją jest promowanie zrównoważonego rozwoju regionalnego poprzez odkrywanie potencjału konkurencyjnego danego środowiska w wyspecyfikowanych formach działalności. W programie wymagane jest zaangażowanie nie tylko publicznego sektora badawczego oraz przedsiębiorców, ale także władz lokalnych. Obydwa omówione programy zapewniają finansowanie podjętych działań w perspektywie 10 lat, co zwiększa szanse na sukces i zapewnia stabilność.

Finlandia¹⁵²

W Finlandii główną instytucją publiczną finansującą badania i rozwój jest agencja operacyjna *TEKES*, podlegająca Ministerstwu Gospodarki i Zatrudnienia. Oferuje ona wsparcie procesów transferu wiedzy i technologii. Swoje działania adresuje do trzech grup odbiorców: przedsiębiorców, jednostek naukowych oraz instytucji publicznych. W ramach wspólnego projektu z Akademią Finlandii finansuje działalność powstałych w 2007 r. strategicznych centrów nauki i technologii. Fińska agencja *TEKES*, poza swoją siedzibą w Helsinkach posiada sześć biur umiejscowionych w Pekinie, Tokio, Waszyngtonie oraz Dolinie Krzemowej. Bardzo ważnym przedsięwzięciem agencji *TEKES* są Strategiczne Centra Nauki i Technologii – *SHOK*. Są one formą partnerstwa publiczno-prywatnego. Założeniem tej formy działań jest doprowadzenie do współpracy różnych środowisk, w tym uniwersytetów, ośrodków badawczych oraz przedsiębiorców, a w konsekwencji odbudowa fińskich klastrów przemysłowych. Około 40% środków na badania w ośrodkach *SHOK* ponoszą przedsiębiorcy. Oprócz agencji zajmującej się finansowaniem transferu wiedzy i technologii w Finlandii istnieje również fundusz inwestycyjny *SITRA*, który finansuje wybrane projekty. Jest to podmiot podlegający bezpośrednio parlamentowi Finlandii. Obecnie działalność tej organizacji jest skupiona na obszarze wysokich technologii w sektorze ochrony środowiska.

Dobre praktyki

Dobre praktyki

Dobre praktyki oraz szczególnie interesujące rozwiązania w zakresie finansowania badań i rozwoju można spotkać w krajach, które w rankingach innowacyjności i konkurencyjności plasują się na wysokich pozycjach. Niemcy, Szwecja i Finlandia znajdują się wśród krajów, zakwalifikowanych w rankingu innowacyjności¹⁵³ państw należących do Unii Europejskiej, jako liderzy. Natomiast Wielka Brytania ma wysoką pozycję wśród krajów podążających za liderami. Cechą łączącą systemy wspierania transferu wiedzy i technologii w krajach o wysokich wskaźnikach innowacyjności jest relatywnie wysoki udział środków pochodzących od przedsiębiorców w wydatkach na badania i rozwój.

¹⁵² Opracowano na podstawie: stron internetowych: www.tekes.fi/en oraz publikacji *System wspierania innowacyjności w Finlandii wraz z przykładami dobrych praktyk*. www.finland.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:189397 udostępnionej na portalu promocji eksportu www.trade.gov.pl.

¹⁵³ Ranking: *European Union Scoreboard 2015*, dostępny na stronie: www.ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm.

Do najciekawszych przykładów rozwiązań wspierania procesów komercjalizacji wyników badań naukowych należą¹⁵⁴:

- prowadzenie programów w oparciu o wieloletnie finansowanie (Szwecja, Finlandia, Niemcy)¹⁵⁵;
- oparcie systemu finansowania transferu wiedzy i technologii w głównej mierze na finansowaniu niepublicznym, środkach pochodzących z sektora prywatnego (Niemcy);
- położenie dużego nacisku na współpracę międzysektorową budowaną poprzez tworzenie struktur klastrowych (Niemcy);
- promowanie zrównoważonego rozwoju regionalnego poprzez odkrywanie potencjału konkurencyjnego danego środowiska w wyspecyfikowanych formach działalności – programy, w które zaangażowane są także władze lokalne, są kierowane dla konkretnych regionów (Szwecja);
- finansowanie programów i projektów służących komercjalizacji wyników badań naukowych przez wiele podmiotów publicznych (m.in. Finlandia, Wielka Brytania);
- rozwijanie kontaktów poprzez umiejscowienie biur agencji finansującej badania i rozwój w kilku miastach położonych w słynących z innowacji i zaawansowanych technologii miejscach na świecie (Finlandia)¹⁵⁶;
- stosowanie systemów informatycznych dla pomiotów aplikujących o środki publiczne, które poprzez stawianie pytań kierują osobami zainteresowanymi w doborze najbardziej odpowiedniego programu (Wielka Brytania, Finlandia);
- tworzenie wspieranych ze środków publicznych centrów badawczych integrujących działania instytucji nauki, przedsiębiorców oraz innych instytucji publicznych (Szwecja)¹⁵⁷;
- promowanie najlepszych działań z zakresu transferu wiedzy i technologii poprzez przyznawanie nagród (Wielka Brytania)¹⁵⁸;
- wspieranie transferu wiedzy i technologii w formie interdyscyplinarnej (Niemcy);
- funkcjonowanie funduszu inwestycyjnego wspierającego wybrane projekty, który podlega bezpośrednio parlamentowi (Finlandia)¹⁵⁹.

¹⁵⁴ Opracowano na podstawie raportu: *Ewaluacja procesu komercjalizacji wyników prac B+R oraz współpracy jednostek naukowych z przedsiębiorcami w ramach I OSI PRIORYTOWEJ PROGRAMU OPERACYJNEGO INNOWACYJNA GOSPODARKA (PODDZIAŁANIE 1.1.2 ORAZ PODDZIAŁANIE 1.3.1)*, oraz publikacji *System wspierania innowacyjności w Finlandii wraz z przykładami dobrych praktyk*. [www./finland.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:189397](http://www.finland.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:189397) udostępnionej na portalu promocji eksportu www.trade.gov.pl oraz stron internetowych: www.gov.uk, www.rcuk.ac.uk, www.tekes.fi/en, www.vinnova.se/en.

¹⁵⁵ Np. w Szwecji program *VINVAXT* jest finansowany w perspektywie 10 lat.

¹⁵⁶ Fińska agencja finansująca badania *TEKES*, prowadzi swoje biura w Pekinie, Tokio, Waszyngtonie i w Dolinie Krzemowej.

¹⁵⁷ W Szwecji prowadzony jest interesujący program *VINN – Excellence Center*, polegający na wyłonieniu 25 centrów będących platformą współpracy instytucji nauki i przedsiębiorców.

¹⁵⁸ Najlepsze rozwiązania z zakresu komercjalizacji wyników badań naukowych są w Wielkiej Brytanii corocznie nagradzane przez *Research Council* oraz organizację pozarządową *PraxisUnico*, promującą innowacyjne działania.

¹⁵⁹ Fiński fundusz inwestycyjny *SITRA*, finansujący badania podlega parlamentowi.

5.3. System zarządzania własnością intelektualną w polskich uczelniach (wyciąg z ekspertyzy biegłego¹⁶⁰)

Z ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym nie wynika pełen model komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych. Prawodawca odniósł się jedynie do etapu wstępnego modelu komercjalizacji – wykazania przez uczelnię publiczną zainteresowania komercjalizacją pracowniczych wyników badań i prac rozwojowych, wyrażonego w decyzji o komercjalizacji oraz do etapu końcowego, jakim jest podział osiągniętych korzyści. Działania, które mogą zachodzić pomiędzy nimi, warunkowane są normami m.in. ustawy: z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁶¹, z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej, z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny¹⁶² oraz z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych¹⁶³.

Jednym z rezultatów ostatniej nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym stało się rozdrobnienie uczelnianych struktur odpowiedzialnych za komercjalizację wyników badań naukowych i prac rozwojowych, a co za tym idzie odchodzenie od wzorców dotychczas propagowanych w tym obszarze przez MNiSW. Zgodnie z art. 86-86a Prawa o szkolnictwie wyższym w uczelniach funkcjonować mogą dwa rodzaje jednostek pośredniczących w komercjalizacji wiedzy – CTT oraz spółka celowa. W literaturze przedmiotu powszechnie ocenia się, że powinny one stanowić profesjonalne podmioty wspierające transfer własności intelektualnej z uczelni do gospodarki. Podkreśla się, że do zadań ośrodków transferu technologii należy koordynacja procesu urynkowienia wiedzy, w tym odpowiedzialność za: zabezpieczenie prawne i faktyczne dóbr własności intelektualnej, rozpatrywanie zgłoszeń wyników badań, negocjowanie umów, marketing, czy podział dochodu z komercjalizacji¹⁶⁴. Brzmienie przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym nie wyklucza jednak przeprowadzenia procesu komercjalizacji przy wsparciu podmiotów zewnętrznych lub niezależnie przez pracownika uczelni. Wypada zauważyć, że w przypadku, gdy szkoła wyższa nie posiada doświadczenia, kompetencji i ugruntowanych struktur zdolnych do dokonania transferu wiedzy, przeniesienie odpowiedzialności za komercjalizację wyników badań i prac rozwojowych na pracownika może być postrzegane jako korzystne dla niej rozwiązanie. Uczelnia nie musi bowiem podejmować wysiłków związanych m.in.: z analizą rynku, poszukiwaniem podmiotów zainteresowanych wdrożeniem wyników badań i prac rozwojowych, nie ponosi kosztów związanych z finansowaniem procedur ochronnych, a jednocześnie przez okres 5 lat zachowuje prawo do udziału w zyskach (art. 86f ust. 2 Prawa o szkolnictwie wyższym).

Ostatecznie do ustawy nie wprowadzono zapisów, że CTT lub spółka celowa uczelni publicznej są obowiązane do udzielania pracownikowi, doktorantowi lub studentowi – na jego wniosek – pomocy w komercjalizowaniu przez tych twórców wyników badań naukowych lub prac

¹⁶⁰ Ekspertyzę sporządziła dr Magdalena Rutkowska-Sowa na podstawie 13 regulaminów z nieobjętych kontrolą uczelni, pozyskanych na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK. Ekspertyza została sporządzona 13 maja 2015 r. według aktualnego na ten dzień stanu prawnego.

¹⁶¹ Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.

¹⁶² Dz. U. z 2014 r. poz. 121.

¹⁶³ Dz. U. z 2013 r. poz. 1030.

¹⁶⁴ WIPO, *Methodology for the Development of National Intellectual Property Strategies*, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/958/wipo_pub_958_3.pdf, s. 38.

rozwojowych¹⁶⁵. Powyższe prowadzi do wniosku, że albo będą oni samodzielnie podejmować próby komercjalizacji, albo też na zasadach wolnorynkowych będą wybierać podmiot, z którym chcą współpracować. Obecnie zaplecze instytucjonalne w omawianym zakresie jest niezmiernie rozbudowane. Stanowią je brokerzy innowacji, jak również zróżnicowane ośrodki innowacji, takie jak m.in.: inkubatory technologiczne, parki technologiczne, sieci aniołów biznesu, fundusze kapitału zaangażowanego.

W większości analizowanych regulaminów nie doprecyzowano zadań powierzonych dotychczas CTT i spółkom celowym. W tym zakresie ograniczono się do przepisania regulacji ustawowej z art. 86-86b Prawa o szkolnictwie wyższym. Wprowadzając obowiązkową procedurę rozpatrywania pracowniczych zgłoszeń wyników badań i prac rozwojowych przewidziano powołanie kolejnych komórek, np.: Komisji ds. transferu technologii, Komisji ds. własności intelektualnej, Komisji rektorskiej ds. własności intelektualnej. Tym samym dokonano rozdzielenia procesu komercjalizacji wiedzy na etap przygotowawczy – realizowany przez komisje, uwieńczony decyzją o komercjalizacji albo o niekomercjalizacji – oraz na etap komercjalizacji *sensu stricto*, w którym najczęściej uczestniczą CTT, czy spółka celowa. Pierwszy jest tymczasem warunkiem *sine qua non* kolejnego. Już wstępna ocena potencjału komercjalizacyjnego powinna być dokonywana przez specjalistów, tak by mogła stanowić punkt odniesienia dla dalszych działań związanych z transferem wiedzy. W skład komisji powoływanych w kontrolowanych uczelniach wchodzi np.: dyrektor Działu Współpracy i Rozwoju, rzecznik patentowy, pracownicy wskazani przez kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej, czy prorektor ds. współpracy z zagranicą, dyrektor CTT, osoby powoływane przez rektora posiadające wiedzę i doświadczenie we współpracy z gospodarką. O ile nieostojna jest wątpliwość, czy stanowią oni grupę ekspertów w określonych obszarach nauki, o tyle zasadnym pytaniem pozostaje, czy posiadają wiedzę z zakresu komercjalizacji wiedzy, w tym zarządzania wynikami badań i prac rozwojowych, kompetencje niezbędne do podjęcia decyzji o rynkowym potencjale wyników badań i prac rozwojowych. W przypadku odpowiedzi negatywnej można przypuszczać, że działania komisji będą stanowić jedynie kolejny etap formalny, nie wpłyną zaś bezpośrednio na zwiększenie efektywności procesu komercjalizacji wyników badań i prac rozwojowych.

Znowelizowane przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym można ocenić jako przyznające uczelniom szeroki zakres samostanowienia. Regulacje art. 86-86b, 86h ww. ustawy mają charakter *ius dispositivum*, co pozwala uczelniom oraz podmiotom zainteresowanym komercjalizacją wyników badań naukowych i prac rozwojowych określać optymalne reguły współpracy. Jednocześnie jednak regulacja art. 86-86h Prawa o szkolnictwie wyższym posiada wysoki poziom ogólności, a obowiązek jej doprecyzowania spoczywa na uczelniach. W praktyce powoduje to przeniesienie odpowiedzialności za powodzenie procesu komercjalizacji na poziom szkół wyższych i poszczególnych pracowników. Jak wykazano w pkt 6 ekspertyzy – szkoły wyższe nie zostały odpowiednio przygotowane do poszerzonego zakresu kompetencji.

W większości analizowanych przypadków objętość regulaminów nie przekracza 30 paragrafów. Ich wspólną cechą są rozbudowane słowniczki. Ujęte w nich definicje najczęściej zostały przepisane z aktów prawa powszechnie obowiązującego (przede wszystkim z ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności

¹⁶⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, <http://search.sejm.gov.pl/SejmSearch/ADDL.aspx?DoSearchNewByIndex>, s. 25.

przemysłowej), rzadziej mają charakter autorski. Są wiążące w ramach określonego regulaminu, z założenia powinny więc ułatwiać posługiwanie się nim. Tylko nielicznym regulacjom towarzyszyło opracowanie załączników, zawierających narzędzia ewaluacji zgłoszeń wyników badań i prac rozwojowych oraz wspierające podjęcie decyzji o komercjalizacji oraz dalszych etapów transferu wyników badań i prac rozwojowych do gospodarki. W innych, w zakresie realizacji postanowień regulaminu, przewidziano możliwość ustalenia szczegółowych procedur, wzorów umów i formularzy. Uchwalono także regulaminy, które z założenia w najbliższych miesiącach miały być zmienione

Jak podano w ekspertyzie, przebieg prac legislacyjnych nad nowelizacją ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, jak również dalsze działania MNiSW związane z wdrażaniem reformy, potwierdzają potrzebę przyjęcia strategii dotyczącej zarządzania systemem nauki i szkolnictwa wyższego. Potrzeba uchwalenia strategii w zakresie komercjalizacji wyników badań i prac rozwojowych jest tym istotniejsza, że jest to proces wieloaspektowy, w którym pod uwagę powinny być brane zagadnienia interdyscyplinarne. Wymaga świadomości prawnej, ale także wiedzy z zakresu zarządzania, ekonomii, finansów czy socjologii. Prawo bowiem jest czynnikiem istotnym, aczkolwiek nie najważniejszym, nie stanowi remedium na polepszenie stanu innowacyjności polskiej nauki i gospodarki¹⁶⁶. Kluczowym wyzwaniem polityki państwa wciąż wydaje się dofinansowanie działalności badawczej polskich uczelni – zarówno ze środków publicznych, jak i poprzez kapitał prywatny. Konieczne jest dokonanie zmian modelu kariery naukowej, w którym przy awansie w większym stopniu uwzględniane będą wdrożenia kreowanej wiedzy. Wciąż niezbędne wydaje się zwiększanie świadomości o korzyściach społeczno-gospodarczych płynących ze współpracy uczelni z biznesem oraz niwelowanie barier komunikacyjnych pomiędzy przedstawicielami nauki i gospodarki.

¹⁶⁶ A. Szewc, *Rola i znaczenie prawa własności przemysłowej w transferze i komercjalizacji technologii*, ZNUJ PPWI 2014, z. 126, s. 197–198.

5.4 Wykaz ważniejszych aktów normatywnych dotyczących skontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (Dz. U. z 2014 r. poz. 1788, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1620).
3. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r. poz. 572, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 885, ze zm.).
5. Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1710).
6. Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz. U. z 2013 r. poz. 1410).
8. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 września 2001 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych (Dz. U. Nr 102, poz. 1119, ze zm.).
9. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 września 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu realizacji zadań Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (Dz. U. Nr 178, poz. 1200).

5.5. Wykaz kontrolowanych jednostek i ocen kontrolowanej działalności

Lp.	Jednostka kontrolowana	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Ocena skontrolowanej działalności*	Jednostka organizacyjna NIK, realizująca kontrolę
Komercjalizacja wyników badań naukowych (P/15/027)				
1.	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ul. Wspólna 1/3, 00-529 Warszawa	Prof. dr hab. Lena Kolarska-Bobińska	opisowa	Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego
2.	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju ul. Nowogrodzka 47, 00-695 Warszawa	Prof. dr hab. inż. Krzysztof Jan Kurzydłowski	opisowa	
3.	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo ul. M. Kasprzaka 25, 01-224 Warszawa	Mariusz Zawisza	opisowa	Delegatura NIK w Warszawie
4.	Politechnika Warszawska pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa	Prof. dr hab. inż. Jan Szmidt	opisowa	
5.	Instytut Odlewnictwa ul. Zakopiańska 73, 30-418 Kraków	Prof. dr hab. inż. Jerzy Józef Sobczak	opisowa	Delegatura NIK w Krakowie
6.	TELE-FONIKA S.A. ul. Wielicka 114, 30-663 Kraków	Ryszard Pilch	opisowa	
7.	Instytut Spawalnictwa ul. Błogosławionego Czesława, 44-100 Gliwice 16	Dr inż. Adam Pietras	pozytywna mimo stwierdzonej nieprawidłowości	Delegatura NIK w Katowicach
8.	Politechnika Poznańska pl. Marii Skłodowskiej-Curie 5, 61-542 Poznań	Prof. dr hab. inż. Tomasz Łodygowski	pozytywna	Delegatura NIK w Poznaniu
Zarządzanie własnością intelektualną w szkołach wyższych (P/14/084)				
1.	Politechnika Łódzka ul. S. Żeromskiego 116, 90-924 Łódź	Prof. dr hab. inż. Stanisław Bielecki	opisowa	Delegatura NIK w Kielcach
2.	Politechnika Świętokrzyska al. Tysiąclecia Państwa Polskiego 7, 25-314 Kielce	Prof. dr hab. inż. Stanisław Adamczak	opisowa	
3.	Akademia Górniczo-Hutnicza im. S. Staszica w Krakowie al. A. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków	Prof. dr hab. inż. Tadeusz Słomka	opisowa	Delegatura NIK w Krakowie
4.	Politechnika Krakowska im. T. Kościuszki ul. Warszawska 24, 31-155 Kraków	Prof. dr hab. inż. Kazimierz Furtak	opisowa	
5.	Politechnika Warszawska pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa	Prof. dr hab. inż. Jan Szmidt	opisowa	Delegatura NIK w Warszawie
6.	Warszawski Uniwersytet Medyczny ul. Żwirki i Wigury 61, 02-091 Warszawa	Prof. dr hab. n. med. Marek Krawczyk	opisowa	
7.	Politechnika Wrocławska ul. Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław	Prof. dr hab. inż. Tadeusz Więckowski	opisowa	Delegatura NIK we Wrocławiu
8.	Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu ul. Wybrzeże L. Pasteura 1, 50-367 Wrocław	Prof. dr hab. n. med. Marek Ziętek	opisowa	

* Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objęty kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia oceną ogólną o dodatkowe objaśnienia.

5.6. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Rzecznik Praw Obywatelskich
6. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
7. Przewodniczący Komisji do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
8. Przewodniczący Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
9. Przewodniczący Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
10. Przewodniczący Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
11. Przewodniczący Komisji Cyfryzacji, Innowacyjności i Nowoczesnych Technologii Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
12. Przewodniczący Komisji Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
13. Przewodniczący Komisji Samorządu Terytorialnego i Administracji Państwowej Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
14. Wiceprezes Rady Ministrów Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
15. Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego